

รายงานฉบับสมบูรณ์

(ระหว่างเดือน พฤษภาคม 2552 - เดือนธันวาคม 2556)

โครงการศึกษากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน
ในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อนที่เหมาะสม ตำบล
ด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

คณะผู้วิจัย

1.	นายสายพิมพ์ มีหอร	หัวหน้าทีมวิจัย
2.	นายธนภัท จงกิตวัฒน์	ทีมวิจัย
3.	นายคงเดช เจริญนาค	ทีมวิจัย
4.	นายวิชัย ธรรมศาสตร์	ทีมวิจัย
5.	นายบุญรอด หมั่นสายญาติ	ทีมวิจัย
6.	นายพงษ์พันธ์ บุญศรี	ทีมวิจัย
7.	นายธวัชชัย มีหอร	ทีมวิจัย
8.	นายปรีชา ปานฉาย	ทีมวิจัย
9.	นายเกษม จงนวกิจ	ทีมวิจัย
10.	นายโชคดี ทองดี	ทีมวิจัย
11.	นายอภิรักษ์ พะยอมหอม	ทีมวิจัย
12.	นายขวัญชัย ยินดี	ทีมวิจัย
13.	นายปิยะพงษ์ กังพิ้ว	ทีมวิจัย
14.	นายสุรชัย ชุ่มสุข	ทีมวิจัย

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

รายงานฉบับสมบูรณ์

(ระหว่างเดือนพฤษภาคม 2552 – เดือนธันวาคม 2556)

โครงการศึกษากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน
ในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อนที่เหมาะสม ตำบล
ด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

คณะผู้วิจัย

1. นายสายพิน	มีหระ	หัวหน้าทีมวิจัย
2. นายธนภัทร	จงกิตวัฒน์	ทีมวิจัย
3. นายคงเดช	เจิมนาถ	ทีมวิจัย
4. นายวิชัย	ธรรมศาสตร์	ทีมวิจัย
5. นายบุญรอด	หมื่นสายญาติ	ทีมวิจัย
6. นายพงษ์พันธ์	บุญศรี	ทีมวิจัย
7. นายธวัชชัย	มีหระ	ทีมวิจัย
8. นายปรีชา	ปานฉาย	ทีมวิจัย
9. นายเกษม	จนวนกิจ	ทีมวิจัย
10. นายโชคดี	ทองดี	ทีมวิจัย
11. นายอภิรักษ์	พะยอมหอม	ทีมวิจัย
12. นายขวัญชัย	ยินดี	ทีมวิจัย
13. นายปิยะพงษ์	ก่งพั้ว	ทีมวิจัย
14. นายสุรชัย	ชุ่มสุข	ทีมวิจัย

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

สารบัญ

บทที่ 1	ความเป็นมา	หน้า
1.1	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2	คำถามการวิจัย	2
1.3	วัตถุประสงค์ของงานวิจัย	2
1.4	พื้นที่ศึกษาวิจัย	2
1.5	ระยะเวลาการดำเนินงานวิจัย	2
1.6	วิธีดำเนินการวิจัย	2
1.7	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.8	ทีมวิจัย	3
1.9	ที่ปรึกษาโครงการ	3
บทที่ 2	บริบทชุมชนบ้านหุบกระเทียม	
2.1	สภาพบริบทชุมชนบ้านหุบกระเทียม	4
2.2	สภาพบริบทป่าชุมชนบ้านหุบกระเทียม	6
บทที่ 3	ขั้นตอนการดำเนินงาน	7
บทที่ 4	ผลการวิจัย	
4.1	ประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านหุบกระเทียมตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน	16
4.2	สถานการณ์ ปัญหา การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ป่าไม้ และน้ำ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน	19
4.3	ปัจจัย เงื่อนไข ที่ทำให้ป่าชุมชนหุบกระเทียมเกิดการเปลี่ยนแปลง	23
4.4	ประโยชน์ที่ได้รับจากป่าชุมชนบ้านหุบกระเทียม	24
4.5	กระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระเทียมที่เหมาะสม	26
บทที่ 5	สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล	
5.1	สรุปผลการวิจัย	32
5.2	บทเรียนการวิจัย	33
5.3	ปัญหาการวิจัย	35
5.4	ข้อเสนอแนะต่อชุมชน นโยบาย และการวิจัยในอนาคต	35

ภาคผนวก

ก. สรุปรายงานการประชุม	38
ข. รูปภาพกิจกรรมของโครงการ	111

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ป่าชุมชนหมู่บ้านหุบกระท้อน ตั้งอยู่หมู่ที่ 18 และหมู่ 7 ตำบลด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี มีเนื้อที่ประมาณ 4,000 ไร่ มีเนื้อที่ครอบคลุมบางส่วนของแนวเทือกเขาตะนาวศรีอันสลับซับซ้อน วางตัวในแนวทิศเหนือยาวลงไปทางทิศใต้ โดยมีเขารวกเป็นภูเขาที่สูงที่สุด สูงประมาณ 715 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง เป็นต้นน้ำของห้วยอ้ายหลิวไหลผ่านตอนกลางของพื้นที่ราบลุ่มหุบเขาสูงอ่างเก็บน้ำห้วยอ้ายหลิว แล้วไหลผ่านชุมชนหมู่บ้านหุบกระท้อน และอีก 4 หมู่บ้านของตำบลด่านทับตะโก ลักษณะป่าไม้ประกอบด้วยชนิดป่า 2 ประเภท คือ ป่าเต็งรัง และป่าเบญจพรรณที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ ส่วนชนิดสัตว์ป่าที่พบในพื้นที่ เช่น หมูป่า เลียงผา เก้ง ลิ่น กระเจิง อ้น ไก่ป่า นกนานาชนิด เป็นต้น

ชุมชนบ้านหุบกระท้อนเริ่มก่อตั้งจากกลุ่มคนจำนวน 3 ครัวเรือนเข้ามาตั้งหลักปักฐานเมื่อประมาณปีพ.ศ.2505 มีผู้คนต่างถิ่นได้แก่คนไทยเชื้อสายจีน คนไทยลาว และคนไทยมอญ อพยพเข้ามาจับจองพื้นที่ทำกินอย่างต่อเนื่อง เกิดการตัดไม้ทำลายป่าไปทั่วบริเวณ การขยายตัวของชุมชนเป็นไปอย่างรวดเร็ว ในปีพ.ศ.2518 นี้เองที่การบุกรุกทำลายป่าเป็นไปอย่างเสรี และรุนแรงจนไม่สามารถควบคุมได้ จนเกิดวิกฤตสภาพภูเขาหัวโล้น ทำให้ภูมิอากาศแปรปรวน ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ขาดแคลนน้ำกินน้ำใช้ในฤดูแล้ง น้ำท่วมหนักในฤดูฝน ติดต่อกันมานานหลายปี จนกระทั่งเมื่อปีพ.ศ.2538 กลุ่มผู้นำหมู่บ้านและชาวบ้านบางส่วนที่ได้ประสบเหตุการณ์อันเลวร้ายจากการทำลายป่าไม่จนหมดสิ้น ได้ร่วมมือกันอนุรักษ์ป่าชุมชนผืนนี้มาจนถึงปัจจุบัน เป็นเวลาประมาณ 13 ปีแล้ว ส่งผลให้สัตว์ป่า และพันธุ์ไม้กลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นเรื่อยๆ

ชุมชนบ้านหุบกระท้อน อาชีพหลักของชุมชนคืออาชีพเกษตรกรรม เช่น ปลูกพืชผักหมุนเวียน อ้อย มันสำปะหลัง ยางพารา สวนป่าเศรษฐกิจ สำหรับอาชีพที่ทำรองลงมา คือ อาชีพจักรสาน รับจ้างทั่วไป อาชีพประมงที่ทำมาบริเวณอ่างเก็บน้ำห้วยอ้ายหลิว ส่วนอาชีพที่ชาวบ้านได้หาประโยชน์จากป่า ได้แก่ การล่าสัตว์ หาของป่า เช่น สมุนไพร เห็ดป่า หน่อไม้ รังผึ้ง กล้วยไม้ สัตว์ป่าต่างๆ เป็นต้น เมื่อพิจารณาจากข้อมูลข้างต้น จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน ต้องพึ่งพาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้ และน้ำในการดำเนินชีวิตอย่างขาดไม่ได้ เนื่องจากเป็นแหล่งทรัพยากรที่ครอบคลุมปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิตของชุมชน

ในปัจจุบัน คณะผู้นำหมู่บ้านและชาวบ้านบางส่วนยังคงสืบสานงานอนุรักษ์ป่าไม้ของหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง จากคนรุ่นแล้วสู่รุ่นเล่า เป็นเวลานานกว่า 13 ปีแล้ว แต่ในภาวะเศรษฐกิจฝืดผวน และตกต่ำ รวมถึงการเร่งนโยบายปลูกพืชพลังงานอย่างกว้างขวาง ทำให้กลุ่มคนในและนอกพื้นที่หมู่บ้านเข้าซื้อที่ดินเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย และถางป่า เผาป่าเพื่อเปลี่ยนเป็นพื้นที่ทำกินส่วนตัว นับเป็นปัญหาที่กำลังเกิดอย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ยังมีปัญหาการลักลอบเข้ามาตัดไม้ในป่าชุมชนจากกลุ่มคนหมู่บ้านอื่น ที่ผ่านมาหมู่บ้านทำการเดินตรวจลาดตระเวนตามแนวเขตป่าชุมชน แต่ไม่สามารถดำเนินการยับยั้งการบุกรุกทำลายป่าไม่ได้ เนื่องจากชุมชนมีระบบการจัดการดูแลรักษาป่าไม้ที่ไม่มีประสิทธิภาพ และมีแบบแผนที่ไม่ชัดเจน ขาดการวางแผนการใช้ประโยชน์จากป่า และที่สำคัญขาดความเข้มแข็ง ความร่วมมืออย่างจริงจังจากชุมชนโดยรวม ดังนั้นเมื่อการแก้ไขปัญหายังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ย่อมทำให้การอนุรักษ์ป่าชุมชนของหมู่บ้านไม่สามารถจัดการให้เกิดความยั่งยืนได้เช่นกัน ในอนาคตจะส่งผลกระทบต่อชุมชนเป็นวงกว้างอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

โครงการ “ศึกษากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อนที่เหมาะสม” จึงมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาสภาพการณ์ ปัญหา และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ป่าไม้ และน้ำในอดีต และปัจจุบัน รวมถึงข้อมูลในเชิงประวัติศาสตร์ เรื่องราวความเป็นมาของชุมชน ประโยชน์

ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ชุมชนได้รับจากป่าชุมชน และเพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกันเพื่อหารูปแบบวิธีการ และเกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรต่อไป

1.2 คำถามวิจัย

คำถามหลัก

กระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อนที่เหมาะสมเป็นอย่างไร

คำถามย่อย

1. สภาพการณ์ ปัญหา และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ป่าไม้ และน้ำในอดีต และปัจจุบันเป็นอย่างไร
2. ประวัติศาสตร์ เรื่องราวความเป็นมาของชุมชนบ้านหุบกระต่อนเป็นอย่างไร
3. องค์ความรู้ที่ชุมชนได้จากป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อนเป็นอย่างไร
4. ชุมชนจะมีกระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อนที่เหมาะสมได้อย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์

- 1 เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ เรื่องราวความเป็นมาของชุมชนบ้านหุบกระต่อน
- 2 เพื่อศึกษา สภาพการณ์ ปัญหา และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ป่าไม้ และน้ำของชุมชนในอดีต และปัจจุบัน
- 3 เพื่อศึกษาประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ชุมชนได้รับจากป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อน
- 4 เพื่อค้นหารูปแบบวิธีการ ในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อน

1.4 พื้นที่ดำเนินการวิจัย

ชุมชนบ้านหุบกระต่อน ตำบลด่านทับตะโก อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี

1.5 ระยะเวลาดำเนินการวิจัย

12 เดือน (1 พฤษภาคม 2552 - 30 เมษายน 2553)

1.6 วิธีดำเนินการวิจัย

1. เวทีสร้างความเข้าใจ ซึ่งแจ้งเกี่ยวกับการดำเนินโครงการแก่กลุ่มเป้าหมายในชุมชน
2. จัดอบรมทีมวิจัยเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. สํารวจป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อน และห้วยอ้ายหลิว
4. ศึกษาประวัติศาสตร์ เรื่องราวความเป็นมาของชุมชนบ้านหุบกระต่อน และสถานการณ์ ปัญหา การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ป่าไม้ และน้ำ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
5. จัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ ข้อมูลและปัญหาในกระบวนการทํารววจ
6. ศึกษาดูงาน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในพื้นที่อื่นที่มีประสบการณ์ในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน
7. จัดเวทีย่อย วิเคราะห์ และสรุปข้อมูล

8. เวทีระดมความคิดเห็นสำหรับหารูปแบบในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนหมู่บ้านหุบกระท้อน
9. จัดเวทีใหญ่นำเสนอผลการศึกษาในชุมชน
10. จัดทำรายงานการวิจัย

1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ผลเชิงพัฒนา

ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และกำหนดรูปแบบวิธีการในการจัดการป่าชุมชน ที่เหมาะสม

ผลเชิงวิจัย

1. ชุมชนได้ชุดองค์ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนของหมู่บ้านหุบกระท้อน ในประเด็นดังต่อไปนี้
  - ประวัติศาสตร์ เรื่องราวความเป็นมาของชุมชน
  - สถานการณ์ ปัญหา และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ป่าไม้ และน้ำ ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน
  - ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ชุมชนได้รับจากป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน
2. ชุมชนได้แนวทางการกระบวนกร และรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนที่เหมาะสม

1.8 ทีมวิจัย

1. นายสายพิน มีหอร	หัวหน้าทีมวิจัย
2. นายธนภัท จงกิตวัฒน์	ทีมวิจัย
3. นายคงเดช เจริญนาค	ทีมวิจัย
4. นายวิชัย ธรรมศาสตร์	ทีมวิจัย
5. นายบุญรอด หมื่นสายญาติ	ทีมวิจัย
6. นายพงษ์พันธ์ บุญศรี	ทีมวิจัย
7. นายธวัชชัย มีหอร	ทีมวิจัย
8. นายปรีชา ปานฉาย	ทีมวิจัย
9. นายเกษม จงนวกิจ	ทีมวิจัย
10. นายโชคดี ทองดี	ทีมวิจัย
11. นายอภิรักษ์ พะยอมหอม	ทีมวิจัย
12. นายขวัญชัย ยินดี	ทีมวิจัย
13. นายปิยะพงษ์ ก่งพิ้ว	ทีมวิจัย
14. นายสุรชัย ชุ่มสุข	ทีมวิจัย

1.9 ที่ปรึกษาโครงการ

นายสมชาย	ตั้งกิตติกุล	อดีตกำนันตำบลด่านทับตะโก

บทที่ 2

บริบทชุมชนบ้านหุบกระเทียม

2.1 สภาพบริบทชุมชนบ้านหุบกระเทียม

ชุมชนบ้านหุบกระเทียม อยู่หมู่ที่ 18 และหมู่ 7 ตำบลด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี มีเนื้อที่ประมาณ 4,000 ไร่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอจอมบึง ระยะห่างจากจังหวัดราชบุรี ประมาณ 46 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอจอมบึงประมาณ 16 กิโลเมตร

2.1.1 ที่ตั้ง

ทิศเหนือ	ติดต่อ	ต.แก้มอัน อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
ทิศใต้	ติดต่อ	ต.ป่าหวาย อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อ	ต.เบิกไพร อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
ทิศตะวันตก	ติดต่อ	ต.ป่าหวาย อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี

2.1.2 ลักษณะทางภูมิศาสตร์

เป็นที่ราบสลับภูเขา มีแม่น้ำลำภาชีไหลผ่านตอนกลางของตำบลซึ่งเป็นที่ราบลุ่มทางด้านตะวันออกก่อนไปทางเหนือมีลำห้วยท่าช้างไหลผ่าน ส่วนบริเวณโดยทั่วไปจะเป็นที่ราบสลับเนินแต่ไม่สูงนัก บริเวณตอนใต้และด้านทิศตะวันตกเป็นภูเขา สมรรถนะดินทั่วไปจะเป็นดินร่วนปนทรายและดินดำซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์เนื่องจากเป็นพื้นที่ป่าเก่า เหมาะสำหรับการทำการเกษตร ที่ดินส่วนใหญ่เป็นที่ราชพัสดุและเขตปฏิรูปที่ดิน

2.1.3 ข้อมูลประชากร

มีครัวเรือนอยู่ 2,353 ครัวเรือน ประชากรทั้งสิ้น 9,682 คน แยกเป็น ชาย 4,833 คน หญิง 4,849 คน ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

2.1.4 สภาพสังคม

ชุมชนบ้านหุบกระเทียมมีการสร้างถนนลาดยางในช่วงปี 2550 - 2551 ก่อนหน้านั้นจะมีสภาพเป็นทางลูกรัง การเดินทางไม่สะดวกมากนัก เมื่อมีถนนลาดยางคนจึงเดินทางไปนอกชุมชนมากขึ้น ในส่วนของรูปแบบการปกครอง บทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านยังมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากคนในชุมชนยังคงเคารพในตัวผู้นำและให้อำนาจในการตัดสินใจหรือคอยไกล่เกลี่ยเวลาที่คนในชุมชนมีปัญหา โดยเฉพาะปัญหาเรื่องยาเสพติดหรือการทะเลาะวิวาท เรื่องการติดต่อราชการและการสื่อสารในชุมชน ทางหน่วยงานราชการจะติดต่อกับผู้ใหญ่บ้านโดยตรง ผู้ใหญ่บ้านจะมีหน้าที่รับเรื่องต่างๆ และให้ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้กระจายข่าวสาร ส่วนใหญ่จะใช้วิทยุเป็นการติดต่อสื่อสารหลัก การขับรถจักรยานยนต์บอกตามบ้าน มีส่วนน้อยที่ใช้โทรศัพท์ในการติดต่อ เรื่องของปัญหานี้สินในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะเป็นการกู้เพื่อนำเงินมาลงทุนในการทำการเกษตร การให้บริการประปาในหมู่บ้านนั้น ยังประสบปัญหาการขาดทุนในการเก็บค่าใช้บริการ เนื่องจากการสูบน้ำขึ้นสู่ถังน้ำต้องใช้ไฟฟ้า ไม่คุ้มค่าการเก็บค่าบริการน้ำประปาวัดละ 6 บาท การสร้างกฎกติกาในหมู่บ้านนั้นส่วนใหญ่จะผ่านกิจกรรมการประชุมในกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่ม อสม. กลุ่มเงินแสน กลุ่มน้ำประปา กลุ่มฌาปนกิจ เป็นต้น

ทางด้านการประกอบอาชีพนั้น พื้นที่หุบกระเทียมมีการเพาะปลูกพืชในหลายชนิดในอดีต เช่น ละหุ่ง ข้าวโพด พริก เนื่องจากมีเจ้าแม่คอยมารับซื้อและช่วยลงทุนในการผลิต ต่อมาเมื่อชาวบ้านหันมาปลูกพืชชนิดเดียวกันมากขึ้น ทำให้ผลผลิตนั้นมีมากเกินไปจนเกิดความจำเป็น อีกทั้งการเก็บผลผลิตที่มีมากนั้นไม่มีคนที่จะคอยเก็บต้องจ้างแรงงานทำให้มีต้นทุนในการผลิตที่สูงมากขึ้น รายได้ไม่เพียงกับรายจ่ายที่ต้องเสียไป ชาวบ้านจึงต้องปรับตัวให้ตนเองอยู่ได้ มีการลองผิดลองถูกปลูกพืชชนิดต่างๆ กระทั่งปัจจุบันชาวบ้านหันมาปลูกพืช เช่น

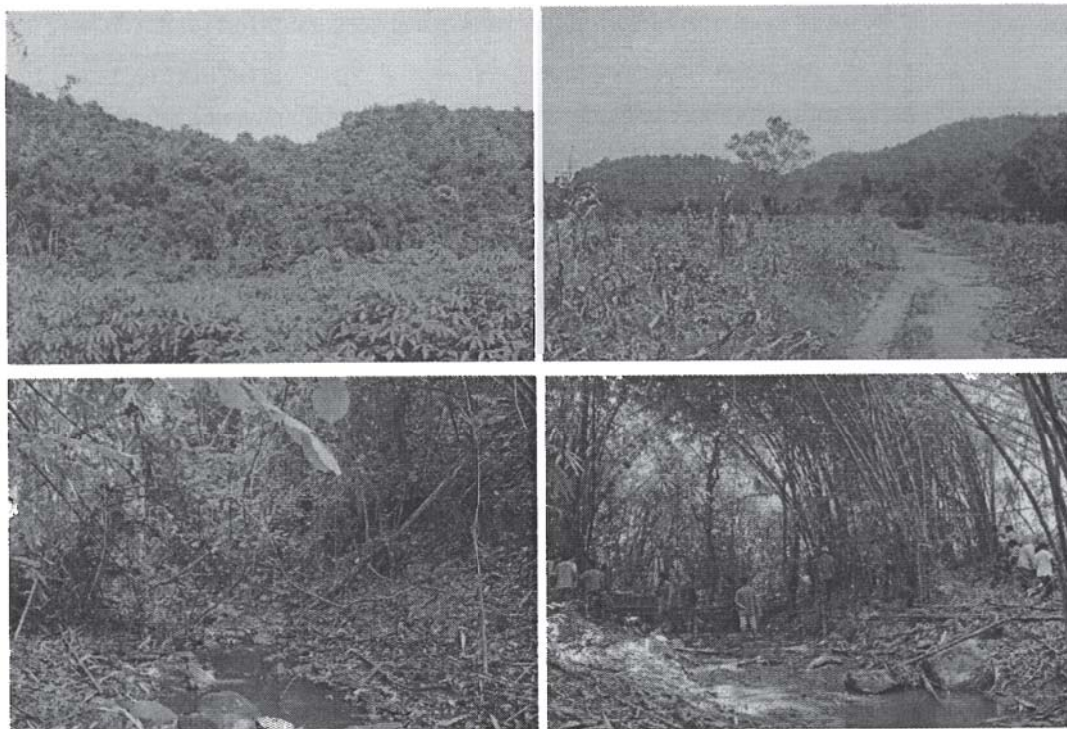
[illegible]

ภาพที่ 1 แสดงอาณาเขตติดต่อของบ้านหุบกระท้อนและพื้นที่ใกล้เคียง

2.2 สภาพบริบทป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน

นายสายพิน มีหอร เล่าว่า ในสมัยอดีตบริเวณป่าหุบกระท้อน มีพื้นที่เป็นหุบเขาขนาดใหญ่ ภายในบริเวณหุบเขานั้นมีต้นกระท้อนขนาดใหญ่ขึ้นเป็นจำนวนมาก ทำให้ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนเรียกว่าบ้านหุบกระท้อนสืบต่อมาตั้งแต่ในอดีตกระทั่งปัจจุบัน พื้นที่ป่าหุบกระท้อนมีความอุดมสมบูรณ์อย่างมาก แต่เมื่อมีคนเข้ามามากขึ้น ใช้พื้นที่ทำลายป่ามากขึ้นทำให้ป่าเสื่อมโทรม ทำให้คนในชุมชนต้องหันมาอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น ซึ่งปัจจุบันป่าหุบกระท้อนมีเนื้อที่กว่า 6,000 ไร่ โดยมีป่าอนุรักษ์ที่เป็นป่าใช้สอยของคนในชุมชน (ป่าชุมชน) จำนวน 3,523 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่หมู่ที่ 18 และมีเขตติดต่อกับอีกหลายพื้นที่ (แต่ในพื้นที่นอกเขตปกครองของ หมู่ที่ 18 ไม่ได้ได้รับความร่วมมือในการดูแลมากนัก) ในส่วนของป่าใช้สอยนี้ พรรณพืชส่วนใหญ่จะเป็นพวกป่าไม้รวก ไม้ไผ่ ไม้แดง ไม้ขนุน แต่จะอนุญาตให้ตัดไม้รวกไปใช้ได้ หากบ้านไฟไหม้ ลมพัดพัง โดยอนุญาตให้ใช้สำหรับการปลูกบ้านเท่านั้น ผู้ที่จะเข้าไปตัดจะต้องมาขอจากกรรมการและผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งมักจะอนุญาตให้ตามจำนวนการใช้งานจริง และให้กับคนที่เข้าร่วมตลาดตระเวนเท่านั้น และปัจจุบันพวกไม้เต็ง รั้ง ไม้แดง ไม้ประดู่ ไม้ค้ำโหม่ง มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งยังมีพืชสมุนไพรอีกเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะตอนนี้ ต้นปอกระบิดกำลังเป็นที่นิยมของคนในเมือง โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ต้องการควบคุมความดันโลหิต ทำให้กลายมาเป็นอีกหนึ่งสมุนไพรที่เป็นรายได้ให้แก่คนในชุมชน แต่ปัจจุบันสัตว์ป่ามีจำนวนลดลงเนื่องจากยังมีการลักลอบเข้าไปล่าสัตว์ป่ามาเป็นอาหาร

ภาพที่ 2 แสดงสภาพป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน

บทที่ 3 ขั้นตอนการดำเนินงาน

โครงการศึกษากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อนที่เหมาะสม ตำบลด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี มีกิจกรรมในโครงการ ได้แก่ การสร้างความเข้าใจ การดำเนินโครงการให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชน อบรมทีมวิจัยเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูลการถอดบทเรียนการฟื้นฟูป่า และการจัดการป่าของชุมชน การสำรวจป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อนและห้วยอ้ายหลิว การศึกษาประวัติศาสตร์ เรื่องราวความเป็นมาของชุมชนบ้านหุบกระต่อน และสถานการณ์ ปัญหา การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ป่า ไม้ และน้ำ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การวิเคราะห์สถานการณ์ ข้อมูลและปัญหาในกระบวนการทำวิจัย การศึกษาดูงาน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในพื้นที่อื่นที่มีประสบการณ์ในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน การระดมความคิดเห็นสำหรับหาแนวทางในการอนุรักษ์ และจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อน การสรุปข้อมูลและจัดทำรายงาน และการจัดเวทีใหญ่ นำเสนอผลการศึกษาในชุมชน สรุปได้ดังนี้

1. การสร้างความเข้าใจในการดำเนินโครงการ

ดำเนินการทั้งหมด จำนวน 2 ครั้ง สรุปได้ดังนี้

ครั้งที่ 1 วันที่ 17 กรกฎาคม 2552 ณ ศาลาประชาคม หมู่ 18 มีผู้เข้าร่วมประชุม 81 คน

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมวิจัยเปิดเวทีพูดคุยกับผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่บ้านหุบกระต่อนเรื่องความเป็นมาของโครงการวิจัย

ผลการดำเนินงาน

ผู้ที่เข้าร่วมรับทราบความเป็นมา วัตถุประสงค์ของโครงการ แต่อาจจะยังไม่เข้าใจรายละเอียดมากนักเกี่ยวกับการทำงานวิจัยโดยชุมชน นอกจากนี้ยังได้มีการพูดคุยเรื่องประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน โดยถามจากผู้เฒ่าผู้แก่และผู้รู้เกี่ยวกับประวัติของหมู่บ้านเรื่องกฎที่ใช้ดูแลและป้องกันการตัดไม้ร่วมด้วย

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

การสร้างความเข้าใจตั้งแต่เริ่มต้น จะช่วยสร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานระหว่างทีมวิจัย ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

ครั้งที่ 2 วันที่ 21 พฤศจิกายน 2552 ณ บ้านผู้ใหญ่สายพิน มีหรือ มีผู้เข้าร่วมประชุม 15 คน

กระบวนการดำเนินงาน

มีการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างทีมวิจัยกับที่เลี้ยงถึงการดำเนินงานในช่วง 6 เดือน ที่ผ่านมา วางแผนกระบวนการดำเนินงานในระยะต่อไป

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยร่วมทบทวนกิจกรรมที่ได้ทำในช่วง 6 เดือนที่ผ่านมา และมีการวางแผนกิจกรรมการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนในวันที่ 9 ธันวาคม 2552 เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน และเชื่อมโยงกับป่าชุมชน โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ ลูกเฒ่า ลูกกร ผู้ใหญ่จ๋ม กำนัน (อดีต) สมชาย นายมานพ นายกัง ดาแดง ผู้ใหญ่สายพิน และ อบต. วิชัย

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

- การวางแผนการทำงานร่วมกันถือเป็นหัวใจสำคัญของการทำงาน
- ควรมีอุปกรณ์ที่ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป เป็นต้น เพื่อช่วยให้เก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ และฝึกเรื่องการตั้งคำถาม

แม้ว่าจะขาดการทำกิจกรรมไป 1 ครั้งตามแผนงานที่ระบุไว้ในโครงการ แต่ทีมวิจัยก็มีการสร้างความเข้าใจโครงการในหลายๆ เวที ก่อนที่จะนำเข้าสู่กิจกรรมในเวทีนั้นๆ รวมทั้งระหว่างการจัดต่อประสานงานการทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน ทำให้ได้ทีมวิจัยและแกนนำชุมชนเข้าใจและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมโครงการ

2. การอบรมทีมวิจัยเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูล

เนื่องจากทีมวิจัยไม่ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูล เนื่องจากมีการนัดหมายในการจัดกิจกรรมดังกล่าวแล้ว ทางทีมวิจัยมีปัญหาครอบครัวและปัญหาสุขภาพของทีมวิจัยหลายท่าน จึงทำให้ไม่สามารถจัดกิจกรรมดังกล่าวได้ ทีมพี่เลี้ยงจึงปรับให้มีการนำบทเรียนเรื่องเก็บรวบรวมข้อมูลจากเวทีประชุมเครือข่ายประจำเดือนของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงครามไปปรับใช้กับการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ โดยมีพี่เลี้ยงลงหนุนเสริม

3. การถอดบทเรียนการฟื้นฟูป่าและการจัดการป่าของชุมชน

ดำเนินการทั้งหมด จำนวน 2 ครั้ง สรุปได้ดังนี้

ครั้งที่ 1 วันที่ 19 กันยายน 2556 ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 18 มีผู้เข้าร่วมประชุม 5 คน สรุปได้ดังนี้

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมพี่เลี้ยงช่วยตั้งคำถามเพื่อทบทวนการดำเนินงานของโครงการตั้งแต่เริ่มต้น – ปัจจุบัน รวมทั้งการศึกษาดูงานที่ชุมชนเขามูลี จังหวัดกาญจนบุรีเพื่อเปรียบเทียบกับจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อนว่ามีข้อดีและควรปรับปรุงอย่างไร

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยทราบผลการดำเนินงานโครงการที่ผ่านมา ทั้งเรื่องข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน การใช้ประโยชน์และการจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อน เปรียบเทียบกับป่าชุมชนเขามูลี เพื่อนำมาปรับใช้ในการจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อนอย่างเหมาะสมต่อไป

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

การสรุปวิเคราะห์ข้อมูลที่มีของโครงการโดยการ SWOT Analysis ช่วยให้ทีมวิจัยได้ทบทวนข้อมูลที่มีอยู่อย่างรอบด้าน และสามารถตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ป่าหุบกระต่อน

ครั้งที่ 2 วันที่ 21 ตุลาคม 2556 ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 18 มีผู้เข้าร่วมประชุม 14 คน สรุปได้ดังนี้

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมพี่เลี้ยงช่วยตั้งคำถามเพื่อทบทวนการดำเนินงานของโครงการตั้งแต่เริ่มต้น – ปัจจุบัน รวมทั้งการศึกษาดูงานที่ผ่านมา เพื่อนำมาปรับใช้กับค้นหากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อนที่เหมาะสมว่าควรเป็นอย่างไร

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยทราบผลการดำเนินงานโครงการที่ผ่านมา ทั้งเรื่องข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน การใช้ประโยชน์และการจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อน เปรียบเทียบกับป่าชุมชนเขามูลี จังหวัดกาญจนบุรีและสามารถค้นหากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อนที่เหมาะสม ทั้งเรื่องของการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในเครือข่าย การช่วยกันอนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างต่อเนื่องในวันสำคัญต่างๆ การยืดหยุ่นระเบียบของการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อน และการประสานภาคีเครือข่ายเข้ามาดำเนินการจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อนร่วมกัน

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

การสรุปวิเคราะห์ข้อมูลที่มีของโครงการโดยการ SWOT Analysis ช่วยให้ทีมวิจัยได้บทวนข้อมูลที่มีอยู่อย่างรอบด้าน สามารถค้นหากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ และตัดสินใจแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสมกับข้อมูลและบริบทพื้นที่ป่าหุบกระตอน

4. การสำรวจป่าชุมชนบ้านหุบกระตอน และห้วยอ้ายหลิว

ดำเนินการทั้งหมด จำนวน 5 ครั้ง สรุปได้ดังนี้

ครั้งที่ 1 วันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2553 ณ ป่าชุมชนบ้านหุบกระตอน มีผู้เข้าร่วมประชุม 11 คน

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมวิจัยเดินสำรวจป่าชุมชนบ้านหุบกระตอน ระยะทาง 20 กิโลเมตร โดยใช้ GPS ในการจับพิกัดตำแหน่งของต้นไม้และตำแหน่งที่พบร่องรอยของสัตว์ต่างๆ ใช้สายวัดรอบลำต้นของต้นไม้ โดยเลือกเฉพาะต้นไม้ขนาดกลาง-ใหญ่และมีความสำคัญทางเศรษฐกิจ ใช้กล้องถ่ายภาพสภาพโดยทั่วไปของป่า และตำแหน่งที่พบเห็นร่องรอยสัตว์ป่า โดยวิธีการสังเกตและโดยการสอบถามจากผู้รู้

ผลการดำเนินงาน

ทราบตำแหน่งของต้นไม้ขนาดใหญ่และที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ รู้พันธุ์ไม้แปลกใหม่ที่ยังไม่เคยรู้จัก บริบทพื้นที่ รอยเท้าสัตว์ และเส้นทางเดินป่าเส้นทางใหม่ รวมทั้งได้ความสัมพันธ์กันมากขึ้น สนุกกันมากขึ้นระหว่างชาวบ้านด้วยกันและปลอดภัยจากการพุดคุยระหว่างเดินป่า

สิ่งที่ควรเพิ่มเติมในการสำรวจป่าครั้งต่อไป

- ◆ ควรมีเด็กๆ ในชุมชนร่วมสำรวจป่าด้วย เพื่อเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกให้รักและเห็นคุณค่าของป่า และเมื่อโตขึ้นจะได้เป็นคนดูแลป่าต่อไป
- ◆ ควรมีการถ่ายภาพต้นไม้พร้อมกับชื่อต้นไม้ ไว้ด้วย

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

-กิจกรรมสำรวจป่าช่วยสร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชนได้

-ควรนำเยาวชนเข้ามาร่วมเรียนรู้ในกิจกรรมสำรวจป่า เพื่อสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์และเห็นคุณค่าของป่าชุมชนรุ่นต่อไป

-ควรมีการถ่ายภาพต้นไม้พร้อมกับชื่อต้นไม้ ไว้ด้วยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างครบถ้วน

ครั้งที่ 2 วันที่ 19 กันยายน 2553 ณ ป่าชุมชนบ้านหุบกระตอน มีผู้เข้าร่วมประชุม 18 คน

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมวิจัยได้นำเยาวชนที่สนใจในชุมชนเข้าร่วมสำรวจป่าเพื่อเรียนรู้ป่าชุมชนและเรียนรู้นอกห้องเรียน โดยมีการกำหนดประเด็นในการเดินสำรวจป่า 2 ประเด็น คือ 1.ศึกษาประเภทหรือพันธุ์พืช 2.ประเภทหรือพันธุ์สัตว์ มีผู้ใหญ่ในหมู่บ้านเข้าไปเพื่อคอยนำทางและให้คำแนะนำเกี่ยวกับสมุนไพร รอยเท้าสัตว์ ใช้เวลาสำรวจป่า 3 ชั่วโมง และมีการสรุปบทเรียนหลังทำกิจกรรมเสร็จสิ้น

ผลการดำเนินงาน

ทราบชนิดและลักษณะคุณสมบัติประโยชน์ของพืชสมุนไพร เช่น ต้นปอแดงช่วยในการถอนพิษสัตว์ เอื้องหมายนาใช้หน่อเอามาต้มกินแก้ร้อนใน มะขามป้อมแก้ไอและกระหายน้ำ เป็นต้น สัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่า เช่น งูเขียวหางไหม้ ปลาทั้ง ผึ้ง นกอีหลุม หอยทาก จิ้งเหลน เป็นต้น ร่องรอยและแหล่งอาศัยของสัตว์ป่า เช่น พบรอยเท้าของเก้ง มูลและรอยเท้าของหมูป่า แหล่งอาศัยและร่องรอยหากินของไก่ป่า เป็นต้น

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

- การได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงที่ไม่ใช่จากการเห็นในหนังสือหรือในห้องเรียนทำให้เยาวชนมีความเข้าใจมากกว่าการเรียนรู้ในห้องเรียน

- กิจกรรมนี้ช่วยฝึกความอดทนจากการเดินป่า การสังเกต และฝึกการตั้งคำถามและการจดบันทึก

- กิจกรรมสำรวจป่าเป็นกิจกรรมที่สามารถสร้างการเรียนรู้และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับเยาวชนเพิ่มขึ้น

ครั้งที่ 3 วันที่ 20 พฤศจิกายน 2553 ณ ป่าชุมชนบ้านหุบกระตอน มีผู้เข้าร่วมประชุม 16 คน

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมวิจัยได้วางแผนให้ภูมิปัญญาเรื่องสมุนไพร นำเยาวชนเข้าสำรวจป่าบริเวณดินเขา และลงมาพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้เรื่องชนิด สรรพคุณ และวิธีการใช้รักษาโรคของสมุนไพรแต่ละชนิด

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยเยาวชนทราบชื่อ ชนิด สรรพคุณของพืชสมุนไพรในป่าชุมชน ได้แก่ อีหมีน หางไหลแดง หนอนตายอยาก (เมื่อย) ฝู่ว่านรังจืด ลูกคุณทา บอระเพ็ด กระตือลึง หรือ ข่าลิง ดอกดิน ถอนหมอยายายชี กำลังกระทิง เสือหมอบ ฟ้าทลาย ไจโร ลิ่นงู ใบข่อย ข่านลิง กระชาย เป็นต้น และแกนนำเยาวชนได้มีการค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมทางอินเทอร์เน็ตเพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติม

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

การนำเยาวชนเข้ามาร่วมเรียนรู้เรื่องคุณค่าและประโยชน์จากป่าร่วมกับผู้ใหญ่ผ่านการลงมือทำ / เก็บรวบรวมข้อมูล ช่วยสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ป่าให้กับเยาวชนได้

ครั้งที่ 4 - 5 วันที่ 16 กรกฎาคม 2554 และวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2555 ณ ป่าชุมชนบ้านหุบกระตอน มีผู้เข้าร่วมประชุม 13 คน และ 9 คนตามลำดับ

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมวิจัยได้มีการแบ่งกลุ่มผู้เข้าลาดตระเวนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ เดินทางทิศเหนือและทิศใต้ โดยในกลุ่มจะมีทั้งเยาวชนและตัวแทน อบต. เดินทางสำรวจสภาพพื้นที่ป่าและสัตว์ รวมทั้งบริเวณสันเขา

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยทราบสภาพป่าทั้งในหน้าแล้งและหน้าฝนว่ามีความอุดมสมบูรณ์ต่างกัน รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากป่าและสัตว์ที่ออกมาหากินในแต่ละช่วงฤดูกาล

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

การนำเยาวชนเข้ามาร่วมเรียนรู้เรื่องคุณค่าและประโยชน์จากป่าร่วมกับผู้ใหญ่ผ่านการลงมือทำ / เก็บรวบรวมข้อมูล ช่วยสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ป่าให้กับเยาวชนได้ รวมทั้งช่วยสร้างความสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกันระหว่างวัยและชุมชนกับท้องถิ่น และสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน

5. การศึกษาประวัติศาสตร์ เรื่องราวความเป็นมาของชุมชนบ้านหุบกระตอน และสถานการณ์ ปัญหา การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ป่าไม้ และน้ำ ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน

ดำเนินการทั้งหมด จำนวน 4 ครั้ง สรุปได้ดังนี้

ครั้งที่ 1 วันที่ 10 ธันวาคม 2552 ณ ศาลาประชาคม หมู่ 18 มีผู้เข้าร่วมประชุม 17 คน

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมวิจัยเปิดเวทีให้ผู้อาวุโสในหมู่บ้านได้เล่าถึงความเป็นมาที่แต่ละคนจำได้ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ทั้งเรื่องประวัติศาสตร์หมู่บ้าน วิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับการประกอบอาชีพและสถานการณ์ป่าหุบกระตอน

ผลการดำเนินงาน

ทราบประวัติความเป็นมาของชุมชน ความยากลำบากในการดำรงชีวิตของผู้คนที่เข้ามาอยู่ในช่วงแรก ความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ตั้งแต่ในอดีตถึงปัจจุบัน ทั้งสภาพการเป็นอยู่ การดำรงชีวิต สภาพป่า และสิ่งแวดล้อมต่างๆ

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

การเปิดโอกาสให้ผู้อาวุโสในหมู่บ้านมาร่วมแลกเปลี่ยน ช่วยสร้างความภาคภูมิใจให้กับผู้อาวุโสเป็นอย่างดีที่มีโอกาสมาพูดคุยให้กับคนรุ่นหลังและเยาวชนได้รับทราบประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน และสร้างความสัมพันธ์และกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนให้เข้ามาเรียนรู้กระบวนการดำเนินงานร่วมกับทีมวิจัย

ครั้งที่ 2 วันที่ 30 พฤษภาคม 2553 ณ กลุ่มออมทรัพย์ ม.18 บ้านหุบกระต่อน มีผู้เข้าร่วมประชุม 22 คน

กระบวนการดำเนินงาน

พี่เลี้ยงและทีมวิจัยช่วยอธิบายในที่ประชุมถึงความสำคัญของการเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน เพื่อนำไปเป็นเอกสารส่วนหนึ่งในการขอจัดทำโฉนดชุมชนและสร้างการเรียนรู้ประวัติศาสตร์หมู่บ้านให้กับเยาวชน

ผลการดำเนินงาน

ทราบประวัติศาสตร์ความเป็นมาของหมู่บ้านบางส่วน และมีการวางแผนเพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างครบถ้วนในการดำเนินงานครั้งต่อไป

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

ทีมวิจัยมีการวางแผนจัดทำแผนที่ชุมชนเพื่อกำหนดจุดที่ต้องการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างผู้ใหญ่และเยาวชนที่เข้าร่วมเรียนรู้

ครั้งที่ 3 วันที่ 6 ธันวาคม 2553 ณ บ้านหุบกระต่อน มีผู้เข้าร่วมประชุม 8 คน

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมวิจัยผู้ใหญ่พาทีมวิจัยเยาวชนเข้าสัมภาษณ์ผู้อาวุโสในหมู่บ้านหุบกระต่อน ถึงประวัติศาสตร์หมู่บ้าน ความเป็นมา และสถานการณ์ป่าชุมชน

ผลการดำเนินงาน

ได้ข้อมูลประวัติศาสตร์หมู่บ้าน ความเป็นมา และสถานการณ์ป่าชุมชน แต่ยังไม่ละเอียดมากนัก ทีมวิจัยจึงวางแผนเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมถึงช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่บ้านหุบกระต่อน

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

การสรุปบทเรียนหลังทำกิจกรรม ช่วยให้ทีมวิจัยสามารถวางแผนเก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างครอบคลุมในการทำกิจกรรมครั้งต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ครั้งที่ 4 วันที่ 19 กันยายน 2556 ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 18 มีผู้เข้าร่วมประชุม 5 คน สรุปได้ดังนี้

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมพี่เลี้ยงช่วยตั้งคำถามเพื่อทบทวนการดำเนินงานของโครงการตั้งแต่เริ่มต้น - ปัจจุบัน ทบทวนประวัติศาสตร์ชุมชน เพื่อนำมาผสมผสานกับการศึกษาดูงานที่ผ่านมาว่าจะนำมาปรับใช้กับการจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อนได้อย่างไร

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยทราบผลการดำเนินงานโครงการที่ผ่านมา ทั้งเรื่องข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน การใช้ประโยชน์และการจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อน เปรียบเทียบกับป่าชุมชนเขามูลี จังหวัดกาญจนบุรีเพื่อนำมาปรับใช้ในการจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อนอย่างเหมาะสมต่อไป

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

การทบทวนประวัติศาสตร์ชุมชน ช่วยให้การตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาการจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น เนื่องจากมีทั้งบทเรียนด้านบวกและลบในช่วงที่ผ่านมา จะไม่ทำให้ประวัติศาสตร์ซ้ำรอยเดิมที่เกิดขึ้นอย่างในอดีต

แม้ว่าจะขาดการทำกิจกรรมไป 1 ครั้งตามแผนงานที่ระบุไว้ในโครงการ แต่ทีมวิจัยก็มีการทบทวนเรื่องประวัติศาสตร์ชุมชนในหลายๆ เวที ก่อนที่จะนำเข้าสู่กิจกรรมในเวทีนั้นๆ ทำให้ได้เนื้อหาครอบคลุมต่อการดำเนินกิจกรรมในโครงการ

6. การวิเคราะห์สถานการณ์และปัญหาในกระบวนการทำงานวิจัย

ดำเนินการทั้งหมด จำนวน 4 ครั้ง สรุปได้ดังนี้

ครั้งที่ 1 วันที่ 13 พฤษภาคม 2553 ณ บ้านผู้ใหญ่สายพิน มีหรือ มีผู้เข้าร่วมประชุม 14 คน

กระบวนการดำเนินงาน

พี่เลี้ยงชวนทีมวิจัยพูดคุยถึงกิจกรรมที่ทีมวิจัยได้ดำเนินงานในช่วงที่ผ่านมา ได้แก่ การสร้างความเข้าใจ การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านหุบกระท้อน การสำรวจป่า การกำหนดพิกัด GPS ของต้นไม้ เป็นต้น เพื่อวางแผนการดำเนินกิจกรรมโครงการในระยะต่อไป

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยแลกเปลี่ยนเรื่องกิจกรรมที่ทำในช่วงที่ผ่านมา และวางแผนจัดทำแผนที่ชุมชนเพื่อทราบขอบเขตของหมู่บ้าน และศึกษาข้อมูลเรื่องป่า สถานที่สำคัญ ผู้รู้ หรือ ปราชญ์ชาวบ้าน การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ โดยมีกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เด็ก ผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

การทบทวนกิจกรรมของโครงการและผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานตามแผนงานของโครงการ จะช่วยให้การทำกิจกรรมมีความต่อเนื่อง และทราบแนวทางที่จะต้องทำกิจกรรมใดในระยะต่อไป ตลอดจนงานได้บรรลุตามที่กำหนดไว้ในแผนงาน

ครั้งที่ 2 วันที่ 28 พฤศจิกายน 2553 ณ บ้านผู้ใหญ่สายพิน มีหรือ มีผู้เข้าร่วมประชุม 15 คน

กระบวนการดำเนินงาน

เปิดเวทีสนทนาโครงการวิจัยในพื้นที่อื่นให้เยาวชนศึกษา เพื่อวางแผนว่าจะทำกิจกรรมของโครงการให้ต่อเนื่องและเกิดประโยชน์ต่อชุมชนได้อย่างไร

ผลการดำเนินงาน

หลังจากทีมวิจัยได้สรุปวิเคราะห์ข้อมูลของโครงการเปรียบเทียบกับสื่อที่ได้ศึกษา ทำให้ทีมวิจัยได้มีการวางแผนเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ / สมุนไพร โดยไปตามบ้านของคนในชุมชน มีการตั้งประเด็นคำถามเรื่องความเป็นมาของหมู่บ้าน ตั้งแต่อดีต - ปัจจุบัน และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับหมู่บ้านหุบกระท้อน เพื่อนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ไปสรุปวิเคราะห์สำหรับค้นหาแนวทางการจัดการป่าหุบกระท้อนอย่างมีส่วนร่วมต่อไป

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

การวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาการทำงานวิจัยของโครงการเป็นระยะๆ จะช่วยให้ทีมวิจัยทราบผลการดำเนินงานที่ผ่านมา บทเรียนที่จะนำไปปรับใช้กับการทำกิจกรรมครั้งต่อไป และสามารถกำหนดทิศทางการทำงานได้อย่างครอบคลุมแผนการดำเนินงานของโครงการ

ครั้งที่ 3 วันที่ 18 มิถุนายน 2554 ณ ป่าบ้านหุบกระต่อน มีผู้เข้าร่วมประชุม 17 คน

กระบวนการดำเนินงาน

พูดคุยถึงกระบวนการดำเนินงานของโครงการในช่วงที่ผ่านมา ผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นระหว่างทาง และวางแผนการดำเนินงานในระยะต่อไป เช่น การศึกษาดูงาน เป็นต้น

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยทราบผลการดำเนินงานของโครงการ กระบวนการมีส่วนร่วมในการช่วยกันอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวบ้านในตำบลหุบกระต่อน และวางแผนการดำเนินงานระยะต่อไปภายในทีมวิจัยร่วมกัน

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

การสรุปวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เป็นช่วงๆ ช่วยให้เราได้ทบทวนการทำงาน และสามารถวางแผนการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสมในระยะต่อไปจากการนำบทเรียนที่ผ่านมาปรับใช้กับการทำงานในโครงการ

ครั้งที่ 4 วันที่ 19 กันยายน 2556 ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 18 มีผู้เข้าร่วมประชุม 5 คน สรุปได้ดังนี้

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมที่เลี้ยงช่วยตั้งคำถามเพื่อทบทวนการดำเนินงานของโครงการตั้งแต่เริ่มต้น – ปัจจุบัน รวมทั้งการศึกษาดูงานที่ผ่านมาว่าจะนำมาปรับใช้กับการจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อนได้อย่างไร

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยทราบผลการดำเนินงานโครงการที่ผ่านมา ทั้งเรื่องข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน การใช้ประโยชน์และการจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อน เปรียบเทียบกับป่าชุมชนเขามูลี จังหวัดกาญจนบุรีเพื่อนำมาปรับใช้ในการจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อนอย่างเหมาะสมต่อไป

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

การสรุปวิเคราะห์ข้อมูลที่มีของโครงการโดยการ SWOT Analysis ช่วยให้ทีมวิจัยได้ทบทวนข้อมูลที่มีอยู่อย่างรอบด้าน และสามารถตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ป่าหุบกระต่อน

7. ศึกษาดูงาน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในพื้นที่อื่นที่มีประสบการณ์ในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน

ดำเนินการทั้งหมด จำนวน 1 ครั้ง วันที่ 9 กันยายน 2556 ณ ป่าชุมชนเขามูลี อำเภอนองบรีอ จังหวัดกาญจนบุรี มีผู้เข้าร่วมศึกษาดูงาน 22 คน สรุปได้ดังนี้

กระบวนการดำเนินงาน

ประสานแกนนำชุมชนเขามูลี จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อเข้าไปศึกษาดูงาน ในวันศึกษาดูงานก็มีการเล่าความเป็นมาและภาพรวมการบริหารจัดการของพื้นที่ให้ทีมวิจัยฟัง พาเข้าไปเรียนรู้ 7 ฐานในป่าชุมชนเขามูลี และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การจัดการป่าชุมชนร่วมกัน

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยทราบความเป็นมาและภาพรวมของป่าชุมชนเขามูลี การจัดฐานเรียนรู้ และการบริหารจัดการกลุ่มได้อย่างชัดเจน และสามารถคิดทบทวนกับสถานการณ์ปัญหาของป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อน เพื่อนำมาค้นหาแนวทางการจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อนภายใต้ศักยภาพทรัพยากร คน และการบริหารจัดการได้อย่างเหมาะสม

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

การศึกษาดูงานในประเด็นที่มีบริบทพื้นที่ใกล้เคียงกัน ช่วยให้ทีมวิจัยเกิดการเรียนรู้และสรุปวิเคราะห์บริบทพื้นที่สถานการณ์ปัญหา และนำมาต่อยอดกับการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม

8. เวทีระดมความคิดเห็นสำหรับหารูปแบบในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนหมู่บ้านหุบกระท้อน

ดำเนินการทั้งหมด จำนวน 1 ครั้ง วันที่ 21 ตุลาคม 2556 ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 18 มีผู้เข้าร่วมประชุม 14 คน สรุปได้ดังนี้

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมพี่เลี้ยงช่วยตั้งคำถามเพื่อทบทวนการดำเนินงานของโครงการตั้งแต่เริ่มต้น – ปัจจุบัน รวมทั้งการศึกษาดูงานที่ผ่านมา เพื่อนำมาปรับใช้กับค้นหากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อนที่เหมาะสมว่าควรเป็นอย่างไร

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยทราบผลการดำเนินงานโครงการที่ผ่านมา ทั้งเรื่องข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน การใช้ประโยชน์และการจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน เปรียบเทียบกับป่าชุมชนเขามูลี และสามารถค้นหากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อนที่เหมาะสม ทั้งเรื่องของการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในเครือข่าย การช่วยกันอนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างต่อเนื่องในวันสำคัญต่างๆ การยืดหยุ่นระเบียบของการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน และการประสานภาคีเครือข่ายเข้ามาดำเนินการจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อนร่วมกัน

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

การสรุปวิเคราะห์ข้อมูลที่มีของโครงการโดยการ SWOT Analysis ช่วยให้ทีมวิจัยได้ทบทวนข้อมูลที่มีอยู่อย่างรอบด้าน สามารถค้นหากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ และตัดสินใจแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสมกับข้อมูลและบริบทพื้นที่ป่าหุบกระท้อน

9. การจัดเวทีใหญ่นำเสนอผลการศึกษาในชุมชน

ดำเนินการทั้งหมด จำนวน 1 ครั้ง วันที่ 5 ธันวาคม 2556 ณ ป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน มีผู้เข้าร่วมประชุม 67 คน สรุปได้ดังนี้

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมวิจัยมีการจัดนิทรรศการของโครงการให้ผู้เข้าร่วมศึกษา และนำเสนอถึงรูปแบบในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนหมู่บ้านหุบกระท้อน ซึ่งได้มาจากการดำเนินงานในโครงการ รวมทั้งชวนผู้เข้าร่วมทำฝายที่ป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน

ผลการดำเนินงาน

ชาวบ้านทราบรูปแบบในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนหมู่บ้านหุบกระท้อน ซึ่งทีมวิจัยและแกนนำชุมชนจะค่อยๆ สร้างความเข้าใจและนำกระบวนการที่ได้จากโครงการไปใช้ในพื้นที่ พร้อมทั้งทดลองทำฝายกันน้ำที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือร่วมใจของชุมชนเป็นครั้งแรก ทำให้ผู้เข้าร่วมเกิดความภาคภูมิใจ

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

การลงมือปฏิบัติร่วมกัน เช่น การสร้างฝาย เป็นต้น สามารถช่วยสร้างการมีส่วนร่วมในการทำงาน และก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในการลงมือช่วยเหลืองานในชุมชน และช่วยสร้างแรงบันดาลใจ/พลังในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

10. การสรุปข้อมูลและจัดทำรายงาน

ดำเนินการทั้งหมด จำนวน 2 ครั้ง สรุปได้ดังนี้

ครั้งที่ 1 วันที่ 24 ตุลาคม 2553 ณ บ้านหุบกระท้อน มีผู้เข้าร่วมประชุม 18 คน

กระบวนการดำเนินงาน

พี่เลี้ยงชวนทีมวิจัยพูดคุยถึงกิจกรรมในโครงการ ได้แก่ การสร้างความเข้าใจการดำเนินโครงการให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชน การสำรวจป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อนและห้วยอ้ายหลิว การศึกษาประวัติศาสตร์ เรื่องราวความเป็นมาของชุมชนบ้านหุบกระท้อน และสถานการณ์ ปัญหา การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ป่าไม้

และน้ำ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อสรุปข้อมูลและจัดทำรายงาน รวมทั้งสิ่งที่ทีมวิจัยได้เรียนรู้ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเองและชุมชน

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยแลกเปลี่ยนในเวทีถึงข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการสร้างความเข้าใจการดำเนินโครงการ การสำรวจป่าชุมชนบ้านหุบกระต้อนและห้วยอ้ายหลิว การศึกษาประวัติศาสตร์ เรื่องราวความเป็นมาของชุมชนบ้านหุบกระต้อน และสถานการณ์ปัญหา การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ป่าไม้ และน้ำ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สิ่งที่ทีมวิจัยได้เรียนรู้และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเองและชุมชน

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

การขาดการจดบันทึก ทำให้ทีมวิจัยรับรู้ข้อมูลไม่เท่าเทียมกัน เมื่อนำข้อมูลมาพูดคุยก็ไม่สามารถพูดได้ครอบคลุมเนื้อหาที่ทีมวิจัยได้ทำกิจกรรม

ครั้งที่ 2 วันที่ 14 ธันวาคม 2556 ณ บ้านหุบกระต้อน มีผู้เข้าร่วมประชุม 11 คน

กระบวนการดำเนินงาน

ทีมวิจัยพูดคุยถึงกิจกรรมในระยะที่ 2 และบทเรียนการดำเนินงานในโครงการว่า ทำโครงการวิจัยแล้วเกิดการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงกับตนเอง ทีมวิจัย ชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างไร

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยสามารถค้นพบการเรียนรู้และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานวิจัย ทั้งเรื่องความละเอียดรอบคอบ การวางแผนงาน การบริหารจัดการ และที่สำคัญ คือ ข้อมูลที่ช่วยให้เกิดการขับเคลื่อนงานมากมายในชุมชน และสร้างการมีส่วนร่วมในการมาทำฝายกันน้ำครั้งแรกที่เกิดจากชุมชนอย่างแท้จริง ช่วยให้ทุกคนประทับใจและภาคภูมิใจกับผลงานเล็กๆ และได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีกับชุมชน ซึ่งไม่เคยมีมาก่อน ทำให้มีความหวังว่าหากดำเนินงานอย่างต่อเนื่องจะช่วยบริหารจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระต้อนได้อย่างเหมาะสม

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

การจัดทำข้อมูลควบคู่กับการจัดทำกิจกรรมในชุมชน ช่วยสร้างการมีส่วนร่วมในการทำงานให้เกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรม

บทที่ 4 ผลการวิจัย

4.1 ประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านหุบกระต่อนตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน

ประวัติการก่อตั้งชุมชนหุบกระต่อน

จากการสอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านที่อพยพเข้ามาทำมาหากินเมื่อประมาณปี พ.ศ.2505 – พ.ศ.2507 ได้มีกลุ่มบุคคลเข้ามามีตั้งรกรากยังบริเวณที่เป็นหมู่บ้านหุบกระต่อนในปัจจุบัน จำนวน 4 ครัวเรือน ได้แก่

1. คุณยายเค็ม กังพิ้ว (ยังมีชีวิตอยู่)
2. คุณยายซัว ปานฉาย (ยังมีชีวิตอยู่)
3. คุณตางาม จุนอยู่ (เสียชีวิตไปแล้ว)
4. คุณตาเทียม พิกม่วง (ได้ย้ายออกจากพื้นที่ไปแล้ว)

ข้อมูลส่วนใหญ่ได้มาจากการซักถามคุณยายเค็มและคุณยายซัว ซึ่งได้เล่าว่า “เมื่อสมัยก่อนได้เดินทางเข้ามายังพื้นที่แห่งนี้ตามทางของรถจีบที่เข้ามาชนไม้ซุง สมัยนั้นหมู่บ้านหุบกระต่อนยังเป็นส่วนหนึ่งของหมู่บ้านหุบพริก หมู่ที่ 2 ตำบลด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง และสาเหตุที่หมู่บ้านชื่อหุบพริกเนื่องจากในป่าส่วนใหญ่มีต้นพริกป่าขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก และมีขนาดของต้นใหญ่มากพอที่จะเข้าไปอาศัยหลบฝนได้ และหากจะเก็บเม็ดพริกมาทำอาหารก็ต้องใช้วิธีปีนขึ้นไปบนต้นใช้มือหักกิ่งหรือใช้มีดพริกฟันกิ่งเพื่อเด็ดเม็ด” นี่คือนิรุกติศาสตร์ที่ปัจจุบันได้สูญหายไปจากพื้นที่ของหมู่บ้านแล้ว จะมีก็แต่พริกสายพันธุ์เศรษฐกิจเท่านั้นที่มีขึ้นอยู่ในพื้นที่

ผู้เฒ่าผู้แก่ในสมัยนั้นได้เล่าอีกว่า “สภาพป่าในสมัยนั้นยังคงความอุดมสมบูรณ์อยู่มาก เป็นป่ารกที่บรกดขึ้น เพราะยังไม่ถูกรบกวนจากมนุษย์มากนัก ต้นไม้แต่ละต้นมีขนาดตั้งแต่ 1 คนโอบ ไปจนถึงขนาด 2 – 3 คนโอบขึ้นไป ความสูงของต้นไม้ใหญ่กล่าวกันว่าถ้าแหงนมองจนถึงยอดหากใส่หมวกอยู่หมวกจะตกจากศีรษะ” สัตว์ป่ามีมากมายหลายชนิดและชุมชมมาก สัตว์ขนาดใหญ่ได้แก่ หมู เลือโคร่ง กระตัง หมูป่า เสือผา เก้ง และอื่นๆ และสิ่งที่ยืนยันได้ว่าเป็นป่าอุดมสมบูรณ์ ก็คือได้รับการบอกเล่าว่าบริเวณนี้ในสมัยนั้นมีคนเฝ้าหูกชุมชุมมาก หลายชนิด หลายขนาด ยิ่งในฤดูผลไทรสุกเต็มต้นจะดึงดูดบรรดาสัตว์ป่าตั้งแต่ขนาดเล็กไปจนถึงขนาดใหญ่มากินผลไทรสุก

ครั้งแรกที่เข้ามาอยู่นั้นมีหลายชีวิตที่ต้องสังเวทด้วยไข้ป่ามาลาเรีย เนื่องจากที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ห่างไกลจากโรงพยาบาลมาก เส้นทางคมนาคมทุรกันดาร ทำให้บางคนอดใจล่าถอยกลับไปยังถิ่นฐานเดิม บางคนเสีย บางคนถอยกลับไปตั้งหลักใหม่ แต่บางคนไม่ยอมถอยอยู่ต่อสู้กับป่าแห่งนี้จนถึงทุกวันนี้ ในสมัยนั้นคนที่เข้ามาป่าแห่งนี้จะอาศัยทางเดินของสัตว์ป่าในการบอกทิศทาง หรือเรียกกันว่า “ด่านสัตว์” เพราะพื้นที่ป่ามีความหนาแน่นมากขนาดไม่สามารถมองได้ว่าทางข้างหน้าคืออะไร ไม่สามารถมองภูเขาด้านหน้าได้ว่าอยู่บริเวณใด ภูเขาที่มีขนาดเล็กใหญ่อย่างไร ไม่สามารถแยกแยะได้

ช่วงที่คุณยายเค็ม และคุณยายซัวเข้ามาตั้งรกรากในระยนั้น การทำงานทำได้เพียงครั้งวันในช่วงเช้าเท่านั้น เพราะในช่วงบ่ายต้องออกไปหาน้ำกิน น้ำใช้ โดยต้องเดินเท้าไปหาแหล่งน้ำที่อยู่ห่างไกลแหล่งน้ำเป็นเพียงแหล่งน้ำซับ ต้องใช้สองมือโกยดิน กรวดทรายจนเป็นแอ่งน้ำ เมื่อน้ำซับเต็มแอ่งจึงจะนำน้ำไปใช้ได้ ส่วนใหญ่ในฤดูแล้งแหล่งน้ำตามธรรมชาติส่วนใหญ่มีเพียงน้ำซับเสียเป็นส่วนใหญ่ แต่ในฤดูฝนตกชุกน้ำจะไหลเป็นลำห้วยขนาดเล็กไม่ขาดสาย

คุณยายยังเล่าอีกว่า “เมื่อฝนตกชุก เห็ดโคนนั้นหาได้ง่ายไม่ต้องออกไปไกลก็ได้เป็นเซ่ง แล้วตามลำห้วยก็มีปลาชุมชุมหากินได้ง่ายไม่เหมือนในปัจจุบัน” ยุคนั้นฝนตกตามฤดูกาล เมื่อพูดถึงเรื่องฤดูฝนจึงได้ถามคุณยายเกี่ยวกับที่พักของคุณยายว่าได้อาศัยอยู่กันอย่างไร คุณยายเล่าว่า “ตอนนั้นคุณยายใช้ใบไม้แห้งมุงเป็นหลังคา ใบไม้ที่ใช้คือใบพลวง แต่มุงได้ไม่นานหนอนก็ถึงกินใบหมดทำให้หลังคารั่ว สู้หลังคาที่มุงด้วยหญ้าแฝก หญ้าคาไม่ได้ แต่ไม่มีขึ้นในที่แห่งนี้เลย ซึ่งต่างจากในปัจจุบันมากที่ในทุกหนทุกแห่งก็มีหญ้าคาขึ้นอยู่โดยทั่วไปตามพื้นที่เปิดโล่ง” นี่คือการยากลำบากของคุณยายในฤดูฝน

และเมื่อคุณยายเข้าสู่ยุคที่มีบุคคลภายนอกเริ่มเข้ามาหักล้างถ่วงพง เพื่อขยายพื้นที่ทำกิน และตัดไม้ขนาดใหญ่ขายเป็นลำ เป็นสั้น ป่าในหุบเขาด้านในก็เริ่มมีกลุ่มนายทุนนอกพื้นที่นำช้างมาเลี้ยงเพื่อชักลากไม้ซุงออกจากพื้นที่อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งจำนวนรถจيبที่เข้ามาชนไม้ก็เข้ามาจำนวนหลายคัน หลังจากนั้นผ่านไปไม่กี่ปีไม้ก็ถูกตัดตันแล้วตันเล่า จากพื้นที่ที่ถูกปกคลุมด้วยป่าไม้สมบูรณ์แน่นขนัดถูกทำลายร่นเข้าไปในเขตป่าลึกทุกวินาที

พ.ศ.2518 – พ.ศ.2520 การทำไม้ยังเป็นไปอย่างอิสระ มีการจับจองที่ทำกินได้โดยง่าย จนภูเขาได้กลายสภาพเป็นภูเขาหัวโล้น ในฤดูแล้งไฟป่าถูกจุดจากฝีมือของมนุษย์จากเปลวไฟเล็กๆ ได้ไหมลุกลามไหมเศษไม้ที่เหลือจากการตัดไม้อย่างบ้าคลั่ง ลามไปทั่วทั้งภูเขาหลายต่อหลายลูก หลังจากไฟป่าผ่านพ้นไปที่เหลืออยู่ให้เห็น นั่นคือภูเขาหัวโล้นที่ไม่มีสิ่งมีชีวิตใดๆ ขึ้นอยู่เลย นอกจากเศษชี้เฒ่าฟุ้งกระจายไปทั่ว

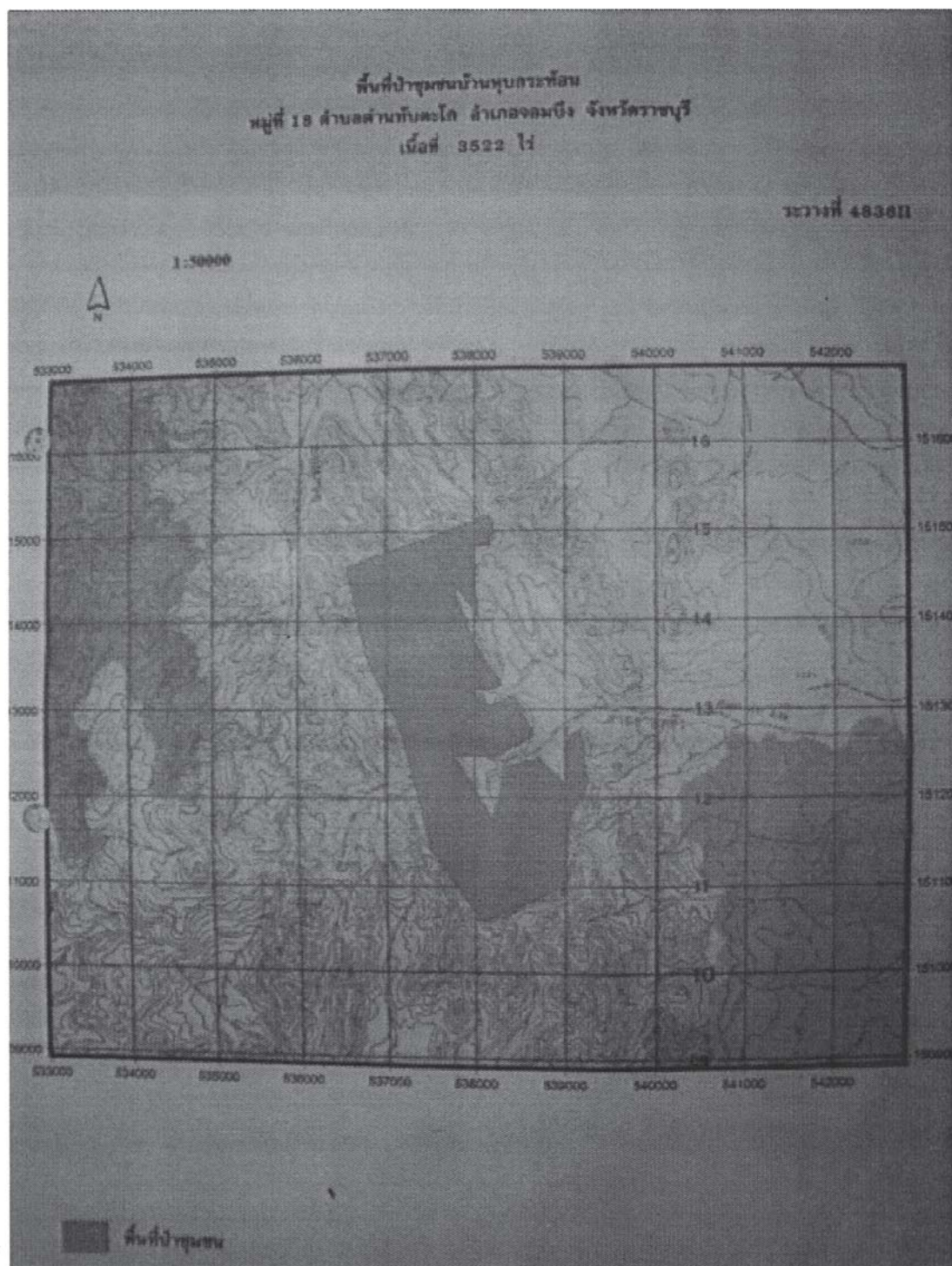
พ.ศ.2522 หมู่บ้านหุบพริกได้แยกจากหมู่ที่ 2 ออกมาตั้งเป็นหมู่ที่ 6 ตำบลด่านทับตะโก โดยมีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน ผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งคือ ผู้ใหญ่ว่าว อึ่งทองคำ ในตอนนี้สภาพป่าบนภูเขาถือว่าเข้าสู่วิกฤติอย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน โดยชาวบ้านกลุ่มที่เข้ามาทำกินเมื่อปี พ.ศ.2518 ได้เล่าว่า “เมื่อภูเขาเกิดสภาพโล้นไปทั่ว อากาศก็ร้อนอบอ้าว ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลแถมแห้งแล้งซ้ำซากจนบางรายต้องขายที่ดินอพยพไปอยู่ที่อื่น นับเป็นความเสียใจลึกๆ เพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของตน และบุคคลอื่นที่เคยร่วมทำลายป่าร่วมกับพวกนายทุนขณะนั้น”

พ.ศ.2538 ป่าไม้ค่อยๆ พื้นสภาพกลับคืนสู่ความสมบูรณ์ในระดับหนึ่ง โดยป่าในขณะนั้นเป็นป่าเบญจพรรณผสมไม้ไผ่ขึ้นอย่างหนาแน่น และเริ่มมีสัตว์ป่ากลับเข้ามาอาศัยหากินอีกครั้ง และสิ่งนี้เองกลับกลายเป็นสิ่งที่ต้องตาต้องใจแก่บรรดานายทุนที่มุ่งหาผลประโยชน์จากผืนป่าแห่งนี้อีกครั้ง แต่ด้วยความตระหนักในสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ จากผู้นำหมู่บ้านและชาวบ้านบางส่วนที่เคยประสบเหตุการณ์ภัยแล้งเมื่อช่วงปี พ.ศ.2518 จึงได้ทำการห้ามปรามกลุ่มนายทุนต่างๆ นั่นคือจุดเริ่มต้นแห่งการอนุรักษ์ป่าผืนนี้

ต่อมาปี พ.ศ.2540 หมู่บ้านหุบกระท้อนได้แยกจากหมู่บ้านหุบพริกออกมาตั้งเป็นหมู่ที่ 18 และสาเหตุที่ตั้งชื่อว่า “หุบกระท้อน” ก็เนื่องจากสมัยก่อนมีต้นกระท้อนป่าขึ้นอยู่เป็นจำนวนมากกระจายอยู่ตามหุบเขา จึงตั้งชื่อตามพันธุ์ไม้เด่นของพื้นที่ว่า “หมู่บ้านหุบกระท้อน” นั่นเอง

ในคราวที่มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 18 เป็นครั้งแรกนั้น นายสมชาย ตั้งกิตติกุล ได้รับการเลือกตั้งจากชาวบ้านให้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านคนแรก และได้ดำเนินงานด้านการดูแลรักษาป่าไม้ในพื้นที่หมู่บ้านอย่างจริงจังมาโดยตลอด แต่การดำเนินงานเป็นไปด้วยความยากลำบาก เพราะชาวบ้านไม่เข้าใจในเจตนารมณ์ที่แท้จริงของการอนุรักษ์ป่าไม้ ผู้ใหญ่สมชาย ตั้งกิตติกุล ได้ดำรงตำแหน่งมาเป็นเวลา 3 ปี และได้ลงสมัครกำนันตำบลด่านทับตะโกและได้รับเลือกตั้งให้เป็นกำนัน และผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 18 ก็ได้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านคนใหม่ ผู้ที่ได้ดำรงตำแหน่งคือ นายสายพิณ มีทรอ ซึ่งก่อนหน้านี้ได้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยกำนัน และได้สานต่อนโยบายและเจตนารมณ์ในการดูแลรักษาป่าไม้ของหมู่บ้านต่อจากคณะกรรมการหมู่บ้านชุดเก่าเป็นอย่างดี

ภาพที่ 3 แสดงพื้นที่ป่าหุบกระเทียมโดยการจับพิกัด GPS

4.2 สถานการณ์ ปัญหา การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ป่าไม้ และน้ำ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

พ.ศ.2510 ได้มีชาวบ้านอพยพเข้ามาทำมาหากินในบริเวณนี้ จำนวน 2 – 3 ครอบครัว จากการพูดคุยพบว่าพื้นที่นี้เป็นบริเวณที่มีป่าหนาแน่นมาก ต้นไม้แต่ละต้นมีขนาดใหญ่ตั้งแต่ 1 คนโอบ กอไม้แต่ละกอมีรั้วเมากว้างหลายสิบตารางวา มีสัตว์ป่ามากมายหลายชนิดและชุกชุมมาก ได้แก่ หมู เสือโคร่ง กระต่าย หมูป่า เสี่ยงผา เก้ง นกเงือก และอื่นๆ คนที่เข้ามาป่าแห่งนี้จะอาศัยล่าสัตว์ป่าในการบอกทิศทาง เนื่องจากพื้นที่ป่ามีความหนาแน่นของต้นไม้ขนาดใหญ่มากจนไม่สามารถมองได้ว่าทางข้างหน้าคืออะไร

พ.ศ.2520 – 2530 ราษฎรเริ่มอพยพเข้ามาหาที่ทำกินมากขึ้น เริ่มมีการขยายขอบเขตการบุกรุกป่ากว้างขึ้น นายทุนแสวงหาผลประโยชน์จากการแปรรูปไม้เศรษฐกิจ การเผาถ่าน ราษฎรรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ประกอบอาชีพเผาถ่านขาย ตัดไม้ขายจนป่าโล่งเตียน จนเกิดปรากฏการณ์เขาหัวโล้นทั่วเกือบทุกภูเขา ไฟป่าลุกลามแต่ละครั้งๆ ทำลายล้างซ้ำซาก นายทุนกว้านซื้อที่ดินและทำการบุกเบิกพื้นที่ด้วยอุปกรณ์ทันสมัย

พ.ศ.2530 – 2535 ผืนป่าถูกทำลายจนเกือบสูญสิ้นเหลือเพียงร่องรอยของต้นไม้และไม้ที่ไม่ต้องการ แต่ป่าก็สอนให้สำนึกได้ว่าการทำลายนั้นมนุษย์ย่อมสูญเสียเสมอ ปรากฏการณ์ในช่วงเวลานี้ที่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรง คือ เกิดความแห้งแล้งซ้ำซาก การประกอบอาชีพไร้ประสิทธิภาพและขาดน้ำฝน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่สุด ยังคงมีการเผาถ่านและตัดไม้แปรรูปอย่างต่อเนื่อง อาหารจากป่าทั้งสัตว์และพืชหายาก สภาพเศรษฐกิจของแต่ละครอบครัวยากจน เกิดการเปลี่ยนแปลงผู้ครอบครองที่ดินครั้งใหญ่ของพื้นที่นี้จากรุ่นหนึ่งสู่อีกหนึ่ง ทำให้เกิดปัญหาและวิถีแก้ไขของชุมชนบ้านหุบกระต่อนในเรื่องต่างๆ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงปัญหาและวิถีแก้ไขของชุมชนบ้านหุบกระต่อนในช่วงก่อนทำงานวิจัย

ลำดับที่	ปัญหาที่พบ	วิธีการแก้ไขปัญหา
1	การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า	จัดชุดลาดตระเวน ออกตรวจ ป้องกัน ปราบปราม
2	กลุ่มนายทุนเข้าทำการตัดไม้ และครอบครองพื้นที่	ที่คณะกรรมการดูแลป่าและชาวบ้านบางส่วนเคยปฏิบัติมา คือทำการเข้าขัดขวาง สั่งห้าม และแจ้งดำเนินคดีตามกฎหมาย
3	เนื่องจากป่าอนุรักษ์ของหมู่บ้านผืนนี้ยังไม่ได้รับการประกาศจัดตั้งเป็นป่าชุมชนที่ถูกตั้งตามกระบวนการป่าชุมชน ดังนั้นการดูแลโดยกฎกติกาของชุมชนจึงยังไม่มีสิทธิเด็ดขาดในการป้องกัน ปราบปราม และจับกุมผู้กระทำผิด	ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการจัดตั้งป่าชุมชน แต่ยังติดเงื่อนไขเนื่องจากพื้นที่อยู่ในความดูแลของกรมธนารักษ์
4	ขาดความสนใจ และให้ความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าไม้โดยตรง	ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการจัดตั้งป่าชุมชน แต่ยังติดเงื่อนไขเนื่องจากพื้นที่อยู่ในความดูแลของกรมธนารักษ์
5	การแบ่งพื้นที่ในระดับหมู่บ้าน และระดับตำบลยังไม่มีความชัดเจน ชาวบ้านเป็นห่วงเกี่ยวกับอนาคตของป่าต้นน้ำ ที่เป็นแหล่งให้ประโยชน์ คมนานับแก่หมู่บ้านถ้าในอนาคตพื้นที่ร่วมกันดูแลมา 13 ปี	ชาวบ้านอยากให้มองลักษณะพื้นที่ลุ่มน้ำที่ประชาชนในพื้นที่หนึ่งๆ ได้ใช้ประโยชน์นำไปใช้ในการแบ่งพื้นที่ระดับหมู่บ้าน หรือในระดับตำบลอย่างชัดเจน เพื่อให้ป่าต้นน้ำในแต่ละหมู่บ้านยังคงได้รับการดูแล

	ถูกราชการกำหนดเขตการปกครองใหม่ อาจใช้พื้นที่ ภูเขาในการแบ่งเขตพื้นที่บางส่วนที่เป็นต้นน้ำของ หมู่บ้านถูกกำหนดให้เป็นของหมู่บ้านอื่นก็ไม่ รับประกันในเรื่องการจัดการดูแลป่าอย่างยั่งยืน	เป็นองค์รวม ทั้งนี้เพื่อประโยชน์สูงสุด และใช้ ประโยชน์อย่างยั่งยืน
6	ไฟป่าจากการกระทำของบุคคลภายนอก	ยังไม่สามารถแก้ไขได้อย่างเด็ดขาด

พ.ศ.2535 - 2540 เป็นช่วงเปลี่ยนถ่ายของคนจากรุ่นเก่าเป็นกลุ่มใหม่ เริ่มมองเห็นภัยจากการทำลายป่า
เนื่องจากไม่มีฝนตกต้องตามฤดูกาล กลายเป็นความแห้งแล้งซ้ำซาก ลำห้วยเคยมีน้ำกินน้ำใช้ กลายเป็นลำห้วยก้นกรวด
ทราย และรกร้าง เคยหาอาหารจากป่าได้ กลายเป็นเกิดไฟป่าลูกใหม่ทำลายซ้ำซาก เคยประกอบอาชีพได้ กลายเป็น
ขาดทุนซ้ำซาก อากาศที่เย็นสบายกลายเป็นร้อน สิ่งเหล่านี้ชาวบ้านได้เริ่มต้นตัวและเริ่มทำกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์ป่าที่ถูก
ทำลาย ซึ่งขณะนี้กำลังเริ่มคืนสภาพมาบ้างแล้วโดยกลุ่มผู้นำชุมชนและชาวบ้าน เพื่อไม่ต้องการให้สภาพป่าถูกทำลายลงอีก
เพราะเคยมีบทเรียนมาแล้ว รวมทั้งมีการตั้งกฎระเบียบเครือข่ายป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อน

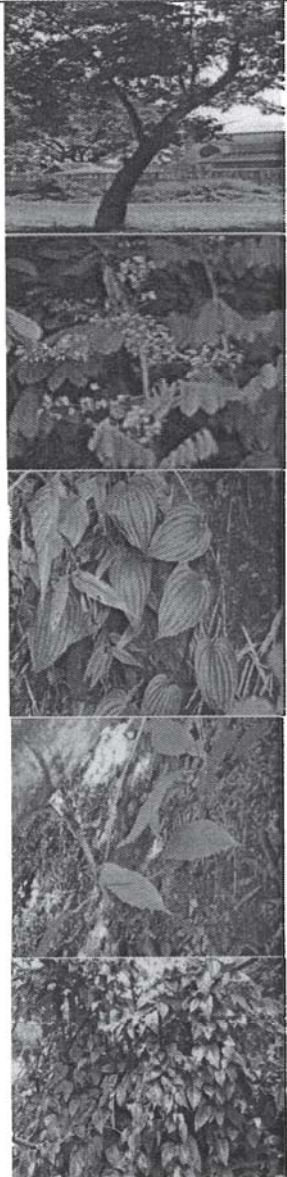
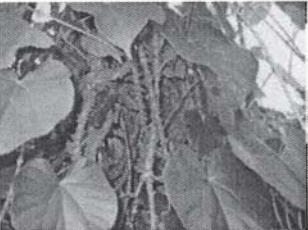
พ.ศ.2541 - 2553 สถานการณ์ปัญหาของพื้นที่บ้านหุบกระต่อน ได้แก่ ไฟไหม้บ่อยครั้งในช่วงฤดูแล้งส่งผลให้ป่า
ถูกทำลาย และสัตว์ป่าไม่มีที่อยู่อาศัย ยังมีคนตัดไม้ทำลายป่าอยู่โดยเฉพาะคนนอกพื้นที่ / กลุ่มนายทุน มีการจุดไฟเผาป่า
เพื่อหาของป่าในช่วงฤดูแล้งและเราเองไม่สามารถควบคุมได้ จำนวนสัตว์ป่าลดลง / สูญพันธุ์ มีผู้ทำไร่บุกเบิกป่ามากขึ้น พืช
สมุนไพรน้อยลง แหล่งน้ำแห้ง ส่งผลให้ต้นไม้พองหายไป สัตว์สงวนที่มีหายไป เช่น นกเงือก ลิ่น เป็นต้น อาชีพเลี้ยงไม้ขาย
ลดน้อยลง ไม้ใหญ่ๆ ต้นสวยๆ หด ปัจจุบันเหลือเพียงต้นไม้ขนาดเล็ก แต่ก็มีความเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ต้นไม้เริ่มฟื้นตัวมี
จำนวนเพิ่มขึ้น และยังคงไม่มีการควบคุมการบุกรุกป่า และจากการสำรวจป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อนและห้วยอ้ายหลิวของ
ทีมวิจัยเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2553 วันที่ 19 กันยายน 2553 และวันที่ 20 พฤศจิกายน 2553 พบว่าลักษณะทาง
ภูมิศาสตร์ของป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อนนั้นเป็นหุบเขาน้อยใหญ่สลับกัน มีร่องน้ำจากยอดเขา ซึ่งช่วงฤดูฝนจะมีน้ำไหลลง
มาเป็นน้ำตก หุบเขาจะเป็นแก่งหินสลับน้อยใหญ่

ลักษณะของป่าไม้ เป็นไม้จำพวกไม้รวก ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นไม้ขนาดกลาง ทั้งไม้เนื้ออ่อนและเนื้อแข็ง ไม้เนื้ออ่อน
เช่น จั้ว ละมุดป่า มะกอกป่า มะเกลือเลือด เป็นต้น ไม้เนื้อแข็ง เช่น ตะแบก แคทราย แว เป็นต้น พืชที่ใช้ประโยชน์ได้
ทั่วไป เช่น ทองหลาง-ใช้กินยอด แมงเม่า-กินผล หางไหล-ใช้ทำยาฉีดผักไล่แมลง ว่านรางจืด-ทำยารักษาโรค ประดู่-
เปลือกใช้ย้อมผ้า พืชสมุนไพร เช่น ต้นปอแดงช่วยในการถอนพิษสัตว์ เอื้องหมายนาใช้หน่อเอามาต้มกินแก้ร้อนใน
มะขามป้อมแก้ไอและกระหายน้ำ เป็นต้น

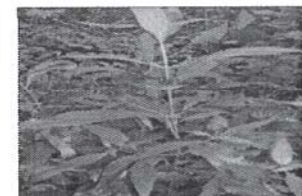
สัตว์ป่าที่พบ เช่น ไก่ป่าพบมากบริเวณชายป่าพบเห็นรอยเขี่ยหา กิน รอยเท้าของเก้ง มูลและรอยเท้าของหมาป่า
กระรอก กระแต อีเห็นและกระงะ พบเห็นบริเวณแอ่งน้ำ นอกจากนี้ยังพบเห็นนกอีกหลากหลายชนิด เช่น นกโพระดก
นกเขาไฟ นกหัวขวานเล็ก จำพวกนกกินปลี ภูเขียวหางไหม้ ปลาทั้ง ผีเสื้อ นกอีหลุม หอยทาก จิ้งเหลน เป็นต้น

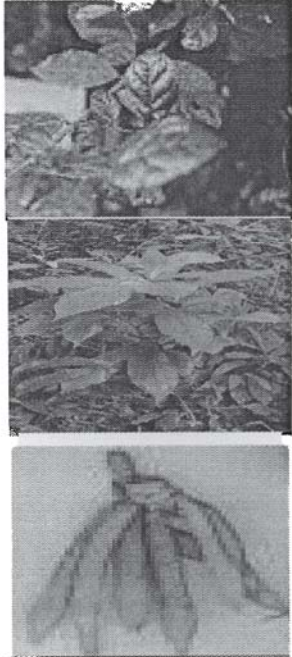
พืชสมุนไพร ได้แก่ อีเหิน หางไหลแดง หนอนตายอยาก (เมีย ผู่) ว่านรังจืด ลูกคุณหา บอระเพ็ด กระเทียม
หรือ ข่าลิ้ง ดอกดิน ถอนหมอยายชี กำลังกระทิง เสือหมอบ ฟาหลายโจร ลิ่นงู ใบข่อย ว่านลิง กระชาย เป็นต้น โดยมี
ลักษณะ สรรพคุณ และวิธีการใช้รักษาโรคต่างๆ ดังนี้

สมุนไพรที่พบ		รูปภาพ
อีเหม็น สรรพคุณ รักษาฝีหนอง วิธีใช้ ชูดเปลือกเป็นฝอย แล้วใช้มือบีบให้เกิดเมือกนำไปปิดแผลบริเวณที่เป็นฝีทิ้งไว้สักพัก แล้วฝีกก็จะหลุดออกมา ลักษณะใบ คล้ายใบขนุน		
หางไหลแดง สรรพคุณ ไล่แมลงต่างๆ วิธีใช้ นำต้น ราก ใบ ดอก นำมาหมักเอาน้ำที่หมักได้มาฉีดไล่แมลงต่างๆ ลักษณะใบ ใบเรียวยาวเล็ก		
หนอนตายอยาก (เมีย) สรรพคุณ แก้เลือดเสีย ประจำเดือนมาผิดปกติ วิธีใช้ นำรากมาต้ม แล้วกรองเอาน้ำดื่ม ลักษณะใบ คล้ายใบพลู		
หนอนตายอยาก (ผู้) สรรพคุณ แก้เลือดเสีย ประจำเดือนมาผิดปกติ วิธีใช้ นำรากมาต้ม แล้วกรองเอาน้ำดื่ม ลักษณะคล้าย -		
ว่านรังจืด สรรพคุณ ใช้ถอนพิษตกค้างต่างๆ แก้เบื่อเมา วิธีใช้ ใช้ใบนำมาตากแดดให้แห้งแล้วนำไปต้มในน้ำร้อนดื่ม ลักษณะใบ คล้ายใบหญ้านาง		
ลูกคุณทา สรรพคุณ แก้คัน เป็นหิด น้ำกัดเท้า วิธีใช้ นำลูกมาตำกับเกลือ แล้วนำมาทาบริเวณที่คัน ลักษณะผล เป็นลูกกลม ผิวขรุขระเล็กน้อย		
บอระเพ็ด สรรพคุณ แก้ไอ แก้ท้องผูก แก้เครียด วิธีใช้ นำเถามาหั่นเป็นแว่นตากแดดให้แห้ง หรือรับประทานสดผสมกับน้ำผึ้ง ลักษณะเถา เป็นเถา บริเวณเถาเป็นปุ่ม		

กระทิงเพราะ	
สรรพคุณ	แก้พิษแมลงป่องกัดต่อย ประกอบอาหาร
วิธีใช้	ใช้ส่วนหัวนำมาฝานให้เป็นแว่น แล้วทุบให้เกิดเมือกเอาไปปิดตรงบริเวณที่โดนแมลงป่องต่อย นำต้นมาประกอบอาหารได้ ทำแกงบอน แกงกะทิ แกงป่า
ลักษณะ	-
กระทือลิง หรือ ข่าลิง	
สรรพคุณ	ใช้ดับกลิ่นตัว แก้สัว ฝ้า
วิธีใช้	นำส่วนหัวมาตำกับขมิ้น นำมาทาบริเวณที่เป็นสัว ฝ้า ได้รักรั้
ลักษณะใบ	คล้ายใบโพ
ดอกดิน	
สรรพคุณ	ใช้ย้อมสีข้าวเหนียว
วิธีใช้	นำดอกมาขยำนํ้าจะได้สีม่วง กรองเอาเฉพาะน้ำไปแช่ข้าวเหนียวทิ้งไว้สักพัก
ลักษณะทั่วไป	ไม่มีใบ ก้านดอกชูขึ้นจากดิน
ถอนหมอยายซี	
สรรพคุณ	แก้เลือดมาไม่ปกติ
วิธีใช้	ใช้รากนำมาต้มกับน้ำสะอาด แล้วกรองเอาน้ำมาดื่ม
ลักษณะใบ	ใบเล็ก ขอบใบหยัก
กำลังกระทิง	
สรรพคุณ	ไล่แมลงต่างๆ
วิธีใช้	ใช้เปลือกไม้ นำมาหมัก เอาน้ำมาฉีดไล่แมลง
ลักษณะ	-
เลื้อหมอบ	
สรรพคุณ	ห้ามเลือด
วิธีใช้	นำใบมาขยี้ให้แหลก แล้วปิดแผล
ลักษณะใบ	ใบเรียวยาวใหญ่ ขอบใบหยัก
ฟ้าทลายโจร	
สรรพคุณ	แก้ไอ แก้กระสับ แก้ไข้
วิธีใช้	นำใบไปตากแดดให้แห้ง แล้วนำไปต้ม กรองเอาน้ำดื่ม
ลักษณะใบ	คล้ายใบพริก

ลิง		
สรรพคุณ	แก้เลือดลมมาไม่ปกติ	
วิธีใช้	นำรากมาต้มกรองเอาน้ำดื่ม	
ลักษณะใบ	-	
ใบข่อย		
สรรพคุณ	ขัดฟัน ถอนพิษไข้	
วิธีใช้	ใช้ใบขัดฟัน ใช้ใบนำมาต้มกรองเอาน้ำดื่มแก้ถอนพิษ	
ลักษณะใบ	มีใบเล็ก	
ว่านลิง		
สรรพคุณ	ช่วยให้คลอดลูกง่าย	
วิธีใช้	ใช้ส่วนหัวตำแล้วนำมาผสมกับเหล้าหรือน้ำขาวข้าวแล้วกรองเอาน้ำดื่ม	
ลักษณะทั่วไป	คล้ายต้นกระชาย	
กระชาย		
สรรพคุณ	แก้ท้องผูก	
วิธีใช้	นำหัวมาทุบพอแตกแล้วนำไปต้มน้ำ กรองเอาน้ำดื่ม	
ลักษณะใบ	-	

พ.ศ.2554 - ปัจจุบัน พบว่า ป่าค่อยๆ พินตัวขึ้นจากการลาดตะเวน สอดส่อง ของแกนนำชุมชน และการนำระเบียบมาใช้ในการดูแลป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อน ปัจจุบันป่ามีความชุ่มชื้นเพิ่มขึ้น สามารถกักเก็บน้ำไว้ในหน้าแล้ง ทำให้สัตว์ป่ามาอาศัยเพิ่มมากขึ้น ชาวบ้านสามารถใช้ประโยชน์จากป่าได้มากมาย และเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชนจากการหาของป่า

4.3 ปัจจัย เงื่อนไข ที่ทำให้ป่าชุมชนหุบกระต่อนเกิดการเปลี่ยนแปลง

จากสถานการณ์เหล่านี้ทีมวิจัยชวนกันนั่งวิเคราะห์ถึงเหตุการณ์ในอนาคตว่า หากยังเป็นเช่นนี้อยู่ป่าของชุมชนก็จะหมดไป แต่ในช่วงระยะของการทำงานวิจัยที่ผ่านมาเห็นว่าชาวบ้านในชุมชนบางส่วนเห็นความสำคัญและออกมาเข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้นบ้างในบางครั้ง เนื่องจากภายใต้การทำงานของชุมชนมีเงื่อนไขและปัญหาหลายด้านที่พบอยู่ในชุมชน เช่น ความขัดแย้งจากการเลือกตั้งทั้งผู้นำท้องที่และผู้นำท้องถิ่น การขาดความต่อเนื่องในการทำงาน ความไม่เข้าใจกระบวนการมีส่วนร่วม รวมถึงการขาดแกนนำที่มุ่งมั่นในการทำงาน ปัจจุบันทีมวิจัยจึงได้เพิ่มกิจกรรมที่มุ่งเน้นกิจกรรมที่ให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าทั้งการประชุมและการเก็บรวบรวมข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้อาวเคราะห์ร่วมกันถึงปัจจัย เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อน ดังนี้

ปัจจัยด้านลบ

- เป็นพื้นที่ป่าเปิด ทำให้การเข้ามาใช้ประโยชน์ได้โดยรอบบริเวณป่า รวมทั้งขาดการดูแลป่าร่วมกันทั้งคนในชุมชน และชุมชนโดยรอบป่าบ้านหุบกระต่อน

- การเข้ามาจับจองพื้นที่ของคนต่างถิ่น และใช้ทรัพยากรโดยไม่มีความเข้าใจ และไม่เห็นคุณค่า เช่น การตัดไม้เพื่อเผาถ่านขาย เป็นต้น
- มีเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาดำเนินงาน เช่น รถไถ เป็นต้น ทำให้ป่าถูกทำลายเป็นพื้นที่กว้าง
- ชาวบ้านขาดความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เช่น มีการจุดไฟเผาป่าเพื่อล่าสัตว์ป่าและทำลายพืชพันธุ์ เป็นต้น
- ชาวบ้านมีสังคมที่กว้างขวางขึ้น และรับเอาเทคโนโลยีภายนอกเข้ามาเปลี่ยนแปลงวิถีในชุมชน

ปัจจัยด้านบวก

- คนในชุมชนบางส่วนมีความตระหนักว่า ทรัพยากรในพื้นที่ป่ามีความสำคัญ จึงมีการตั้งกติกา ข้อบังคับ ขึ้นมาปรับใช้ร่วมกัน มีการประชุมอย่างต่อเนื่อง การประสานภาคีเครือข่าย และช่วยกันดูแลป่า
- มีการสร้างการเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชนในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรจากป่า การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีความเหมาะสม และเป็นแบบอย่างให้กับเยาวชนในพื้นที่ และคนภายนอกชุมชน
- สร้างความตระหนัก และเห็นคุณค่าในเรื่องของการดำเนินชีวิตที่พึ่งพาการใช้ประโยชน์จากป่าในการสร้างมูลค่าต่างๆ โดยการดึงเด็กและเยาวชน และแกนนำชุมชนในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียงเข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้

เงื่อนไข

- การสร้างการเรียนรู้ของเยาวชนร่วมกับแกนนำชุมชนให้เกิดขึ้นได้นั้นต้องทดลองทำกิจกรรมผ่านประสบการณ์จริง
- ต้องเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำไปสู่ข้อมูลที่ชุมชนยอมรับและตัดสินใจจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระตอนร่วมกัน และทำให้เกิดเป็นพื้นที่รูปธรรมแสดงให้เห็นผลที่เกิดขึ้นจริงกับคนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง เพื่อขยายผลการดูแลป่าร่วมกันในลักษณะเครือข่าย
- ต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแชร์ประสบการณ์ทำงานจากป่าชุมชนบ้านหุบกระตอนร่วมกับพื้นที่ใกล้เคียงอื่นๆ โดยการเชื่อมโยงประเด็นที่สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์กันได้ และการวิเคราะห์การใช้ประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน
- กฎกติกาในการดูแลป่าต้องไม่ตึงเกินไป ทุกคนสามารถปฏิบัติตามได้จริง

4.4 ประโยชน์ที่ได้รับจากป่าชุมชนบ้านหุบกระตอน

ประโยชน์ที่ได้รับทางตรง

- เป็นป่าต้นน้ำของชุมชน ป่าชุมชนหุบกระตอนมีเนื้อที่กว่า 4,000 ไร่ นอกจากเป็นป่าต้นน้ำของลำห้วยอ้ายหลิวแล้ว ยังเป็นป่าต้นน้ำในชุมชน อื่นๆ เป็นแหล่งพื้นที่ซับน้ำให้ชาวบ้านได้มีบ่อไว้กักเก็บน้ำ
- ป่าทำให้ระบบนิเวศสมดุล เมื่อมีความชื้นในอากาศ ช่วยทำให้ฝนตก อุณหภูมิของชุมชนไม่ร้อนเกินไป ทำให้แมลงศัตรูพืชมีไม่มากเกินไป
- เป็นแหล่งอาหารของคนและสัตว์ ในป่าจะมีอาหารของคนและสัตว์ป่ามากมาย เราก็สามารถหาอาหารจากป่าได้ เช่น หน่อไม้ เห็ด ผลไม้ป่า และสัตว์ป่า เป็นต้น รวมทั้งเป็นแหล่งสมุนไพรรักษาโรค เช่น ลูกใต้ใบ แก้วโรคเห็บขา ว่านรางจืดช่วยขับพิษ ว่านมหากาฬแก้โรคมพิษ เป็นต้น ซึ่งเป็นรายได้ประมาณ 700,000 – 800,000 บาทต่อปี เฉพาะหมู่ที่ 18 ยังไม่รวมทั้งหมู่บ้านอื่น รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงผลผลิตและมูลค่าที่ได้จากป่าชุมชนบ้านหุบกระตอน อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี

เดือน	ผลผลิต	ปริมาณ	ราคา / กก.	มูลค่ารวม	หมายเหตุ
กัน ย า ย น - ตุลาคม	หน่อไม้	ประมาณ 5-10 ตัน ต่อปี ขึ้นกับ ความสมบูรณ์ของ ป่า (ปี 2555 ไม้ ตายชุก ทำให้ ปริมาณที่เก็บได้ ลดน้อยลง เหลือ ประมาณ 1-2 ตัน)	8 – 10 บาท / กก.	50,000 – 100,000 บาท ต่อปี	จะมีการปิดป่าในช่วง เดือนตุลาคม ปิดป่าทุก วันที่ 20 ตุลาคม ของทุก ปี ปริมาณขึ้นอยู่กับกร ตกของฝน
กัน ย า ย น - ตุลาคม (ขึ้นอยู่กับปริมาณฝนที่ ตก)	เห็ดโคน	1 ตัน (เฉพาะของ หมู่ 18 บ้าน ผญ. สายพิน) รวมทั้งหมดอาจจะ ประมาณ 2 – 3 ตัน	400 บาท / กก.	400,000 บาท เฉพาะในหมู่ที่ 1 8 เ ฉ ลี ย ครอบครัพละ 5,000 - 50,000 บาท ต่อปี	การเก็บเห็ดโคน ส่วน ใหญ่จะเก็บบริเวณที่เคย เก็บอยู่เดิม (จุดเก็บ ประจำ) จำนวนเห็ดที่ได้ ขึ้นอยู่กับปริมาณการตก ของฝน ผู้ที่มีความ ชำนาญจะเก็บเห็ดโคน เพื่อนำไปขายได้ ประมาณ 10,000- 50,000 บาท ส่วน มือใหม่หรือผู้ที่ไม่ ชำนาญจะอยู่ระหว่าง 5,000-10,000 บาท
ตลอดปี	ไม้รวก	ประมาณ 50,000 ลำ ต่อปี	5-6 บาท / ลำ (ความยาว 4- 5 คอก)	250,000 – 300,000 บาท ต่อปี	ต้องขออนุญาตจาก ผญ. บ้าน หมู่ 18 และหมู่ 6
ตลอดปี (มกราคม – มีนาคม)	สมุนไพร -ลูกใต้ใบ -กำลังบัวเถลิง -ว่านรางจืด -โตไม่รู้ล้ม -บอระเพชร -ปอกระบิด	สามารถหาได้ ทั่วไปในพื้นที่ป่า	ปอกระบิดขาย ได้กิโลกรัมละ 200 บาท	ยังไม่มีกรเก็บ รวบรวมข้อมูล เนื่องจาก พื งเ รื ม ดั น น ำ ออกมาขาย	ส่วนใหญ่ใช้รักษาภายใน ครอบครัรมากกว่าการ ขาย
รวมทั้งสิ้น				700,000 – 800,000 บาทต่อปี	

- สามารถนำของป่ามาผลิตเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือนหรือเพิ่มรายได้แก่ครอบครัว เช่น การนำไม้ไผ่มาสานเป็นตะกร้า ชลอม พืชตระกูลหวายผลิตเป็นเฟอร์นิเจอร์ หรือแก่นไม้เนื้อแข็ง ผลิตเป็นของที่ระลึก เป็นต้น

ประโยชน์ที่ได้รับทางอ้อม

- เป็นแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนของเยาวชน เวลาเรียนในห้องเรียนครูจะสอนจากหนังสือหรือกระดาน แล้วครูก็จะอธิบายให้ฟัง แต่ถ้าได้มาเรียนจากป่าจริงๆ ก็จะได้เห็นของจริงและได้สัมผัสสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัวอีกด้วย นอกจากนี้ยังเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ปกติวันหยุดส่วนใหญ่จะใช้เวลาอยู่บ้านดูทีวี แต่ถ้าได้ใช้เวลาที่ว่างนี้เข้าป่าก็จะเป็นประโยชน์แก่ตัวเองและป่า จะได้เป็นหูเป็นตาแทนผู้ใหญ่ ว่าป่าตรงไหนถูกตัดทำลายเสียหายไป
- เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ในป่าชุมชนนั้นทุกคนสามารถศึกษาเรียนรู้ได้หลากหลายได้ไม่จำกัดอายุ วุฒิการศึกษา เช่นนักเรียนสามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ในวิชาชีววิทยา วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาพฤกษศาสตร์ และอื่นๆ รวมทั้งชาวบ้านและเยาวชนได้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลรักษาป่า เช่น วิธีการดับไฟป่า การทำฝายชะลอน้ำ เป็นต้น เด็กจะมีความสุขสนุกสนานเมื่อได้เข้าป่า เพราะได้เล่นและบางครั้งก็ได้เจอสิ่งแปลกๆ ทั้งรอยสัตว์ ผาหินสูงๆ และต้นไม้แปลกๆ
- ชาวบ้านได้มีการออกลาดตะเวนและป้องกันป่าบ้านหุบกระท้อน นอกจากจะเป็นช่วยอนุรักษ์และป้องกันการทำลายทรัพยากรป่าไม้แล้ว ยังช่วยสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นอย่างดี สร้างคนรุ่นต่อรุ่นในการดูแลป่า

4.5 กระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อนที่เหมาะสม

4.5.1 บทเรียนการฟื้นฟูป่าและการจัดการป่าของชุมชนหุบกระท้อน

จากการจัดการป่าชุมชนในอดีตยังไม่ได้ผลมากนัก ดังนั้นในปี พ.ศ.2540 ชาวบ้านจึงได้จัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านชุดใหม่ได้ยึดถือแนวปฏิบัติว่าจะอนุรักษ์ป่าไม้ของหมู่บ้านให้ยั่งยืนและทุกคนมีส่วนร่วมในการทำภารกิจนี้ร่วมกันตามความสามารถโดยมีการจัดตั้งชุดปฏิบัติการตรวจพื้นที่ป่า การเฝ้าระวังการตัดไม้ทำลายป่าของนายทุนและบุคคลภายนอกพื้นที่การประชุมและวางแผนการใช้ประโยชน์จากป่าไม้อย่างยั่งยืนร่วมกัน การประสานขอความร่วมมือจากชาวบ้านในพื้นที่ในการหาของป่าไม่ให้เกิดผลกระทบต่ป่า เช่น การจุดไฟเผาป่า เป็นต้น กำหนดระยะเวลาการหาของป่าอย่างเคร่งครัด และการตัดไม้เพื่อประโยชน์ต้องแจ้งผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อขอความเห็นชอบทุกครั้ง รวมทั้งมีการตั้งระเบียบเครือข่ายป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน ดังนี้

ระเบียบเครือข่ายป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน	
หมวด	บทลงโทษ
<u>หมวดทั่วไป</u>	1. ความผิดครั้งที่ 1 ตักเตือน พร้อมยึดของกลางที่นำออกจากป่าชุมชน
1. ห้ามตัดต้นไม้ทุกชนิด ไม้ทุกชนิดออกจากพื้นที่ หากไม่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการ ซึ่งความเห็นชอบของคณะกรรมการจะระบุในแบบฟอร์มขออนุญาต	2. ส่งดำเนินคดีตามกฎหมาย
2. ห้ามขุดต้นไม้ทุกชนิดออกจากพื้นที่โดยเด็ดขาด	
3. ห้ามรบกวนรบกวน (ตั้งแต่ 4 ล้อขึ้นไป โดยเฉพาะหน้าหา	

หน่อไม้) เข้าไปในบริเวณป่าชุมชน เพื่อเป็นการป้องกันการลักลอบตัดต้นไม้ และขนต้นไม้ออกจากพื้นที่ 4. ห้ามกระทำการใดๆ เช่น การเผาหน่อไม้ในป่า การตั้งกันบูห์ การเผาหัวไร่ ปลายนา ตามแนวเขตป่าชุมชนเป็นต้น ที่ก่อให้เกิดไฟป่า 5. ห้ามกระทำการใดที่เป็นการบุกรุก และยึดครองพื้นที่ป่าชุมชน 6. ห้ามทิ้งขยะในพื้นที่ป่าชุมชน	
<u>หมวดการเก็บ-หาหน่อไม้</u> 1. ห้ามเก็บหาหน่อไม้โดยการใช้อุปกรณ์ทุกชนิดชุด 2. ห้ามเก็บหาหน่อไม้ที่มีความยาวมากกว่า 1 เมตร 3. จะมีการประกาศวันหยุดเก็บหาหน่อไม้ของทุกปี โดยคณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นผู้ประกาศ 4. การหาหน่อไม้ ให้เก็บหาได้ไม่เกิน 1 กระสอบปุ๋ยอาหารต่อคน 5. ช่วงปิดป่าห้ามหาหน่อไม้โดยเด็ดขาด	1. ผู้ฝ่าฝืนจากข้อห้ามในการเก็บหาหน่อไม้ ปรับ 500 บาท (โดยพิจารณาจากเจตนาการกระทำผิด)
<u>หมวดการใช้ไม้ในป่าใช้สอย ไม้ไผ่-ไม้รวก</u> 1. ให้ตัดไม้ไผ่ที่มีอายุเกิน 1 ปีขึ้นไปเท่านั้น 2. การตัดไม้รวกเพื่อใช้ในการเกษตรในแต่ละครั้ง ให้ใช้ได้ไม่เกินครั้งละ 2,000 ลำ ต่อครอบครัว ในระยะเวลา 2 ปี 3. ทุกครั้งก่อนเข้าตัดไม้ ให้ขอรับแบบฟอร์มขอตัด โดยกรอกแบบฟอร์มต่อคณะกรรมการป่าชุมชนทุกครั้ง 4. อนุญาตให้นำไม้ไผ่มาสร้างบ้านได้ ในกรณีที่บ้านถูกไฟไหม้หรือवादภัย แต่ต้องขออนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชน (บ้านที่ขอไม้ไปปลูกสร้างห้ามรื้อ-ซื้อขายโดยเด็ดขาดไม่ว่ากรณีใดๆก็ตาม) 5. กลุ่มจักสานหมู่บ้าน หากต้องการใช้ไม้ในการจักสาน ต้องแจ้งคณะกรรมการป่าชุมชนทุกครั้ง พร้อมกรอกแบบฟอร์มการขอใช้	
<u>หมวดกล้วยไม้</u> 1. ห้ามเก็บกล้วยไม้ นำออกจากป่าชุมชนโดยเด็ดขาด	1. หากฝ่าฝืนปรับ 1,000 - 5,000 บาท (โดยพิจารณาจากเจตนาการกระทำผิด)
<u>หมวดสัตว์ป่า</u> 1. ห้ามล่าสัตว์ป่าในบริเวณเขตป่าชุมชน	1. ยึดทำลายของกลาง 2. ส่งดำเนินคดีตามกฎหมาย

สิ่งนี้ทำให้คณะกรรมการชุดใหม่รวมถึงชาวบ้านบางส่วน ให้ความร่วมมืออย่างแข็งขันในการออกตรวจป่าเป็นประจำจนถึงปัจจุบัน ทางหมู่บ้านกำลังขยายความร่วมมือในการดูแลรักษาป่าไม้สู่ชาวบ้านทุกคน รวมถึงประชาชนในหมู่บ้านใกล้เคียง เพราะเชื่อและหวังว่าเป็นสมบัติของพวกเขาเอง เขาเคยสูญเสียมันไปเมื่อหลายสิบปีก่อน และบทเรียนจากการที่ป่าเคยหายไปก็สอนให้พวกเขารู้ซึ่งถึงคุณประโยชน์เอนกอนันต์ของป่าไม้ และเมื่อวันนี้เทวดาเบื่องบนยังเห็นใจให้ป่ากลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง แม้จะไม่อุดมสมบูรณ์เหมือนในอดีตก็ตาม ถึงเวลาแล้วที่ชาวบ้านทุกคนจะต้องร่วมกันดูแลแหล่งหล่อเลี้ยงทุกชีวิตของชุมชนหมู่บ้านหุบกระต่อนต่อไปจนสู่รุ่นลูกหลานให้ได้ ดังนั้นทีมวิจัยจึงได้วิเคราะห์ SWOT Analysis พบว่า ป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อนมีความอุดมสมบูรณ์อย่างมากมาย สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนในแต่ละปีเป็นอย่างมาก ดังรายละเอียดในตารางที่ 4 เพื่อนำไปประกอบการค้นหากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อนที่เหมาะสมต่อไป

ตารางที่ 4 แสดงการวิเคราะห์ SWOT Analysis ของป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อน อ.จอมบึง จังหวัดราชบุรี

หัวข้อ	จุดแข็ง	จุดอ่อน	โอกาส	อุปสรรค
สภาพพื้นที่	- มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรในพื้นที่ เช่น หน่อไม้ ไม้เบญจพรรณ - ดินมีความอุดมสมบูรณ์ มีธาตุอาหารจำนวนมาก เหมาะกับการเจริญเติบโตของพืช - สร้างรายได้ให้กับชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทั้งอาหารและพืชสมุนไพร - อากาศสดชื่น - น้ำมีคุณภาพดี สามารถนำมาดื่มกินได้	ได้รับการดูแลจากบางชุมชน ทำให้ไม่ครอบคลุมพื้นที่ป่า	-สามารถส่งเสริมให้เป็นพื้นที่ป่าชุมชนเพื่อส่วนรวมได้ -สามารถพัฒนาต่อยอดให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชนและต่างพื้นที่	-ชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการดูแลป่าชุมชน -การเกิดภัยทางธรรมชาติ
แกนนำชุมชน	- สามารถดูแลและรักษาผืนป่าชุมชนได้อย่างเข้มแข็ง มีการสร้างความรู้สึกความเป็นเจ้าของร่วม - ผู้นำมีความเข้มแข็ง - มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนกำหนดแนวทางการทำงานในทิศทางเดียวกัน - แกนนำมีจิตอาสาที่จะดูแลทรัพยากรในท้องถิ่นร่วมกัน	- แกนนำชุมชนไม่ได้ใช้ข้อมูลในการแก้ไขปัญหาและดูแลไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ - ระยะเวลาไม่ตรงกัน รวมตัวกันยาก เนื่องจากติดภาระการประกอบอาชีพ	สามารถพัฒนาศักยภาพจากการเข้าร่วมงานวิจัยในพื้นที่	ไม่ยอมเข้าร่วมการพัฒนาศักยภาพ เพราะมองว่าไม่ใช่เรื่องของตนเองเพียงลำพัง

การบริหารจัดการ	• แกนนำชุมชนมีการลาดตระเวนอย่างเข้มแข็งและมีความต่อเนื่อง • แกนนำชุมชนมีการประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาร่วมบริหารจัดการ • มีการแบ่งโซนพื้นที่ในป่าชุมชนเป็นป่าใช้สอยและป่าอนุรักษ์ • มีการเตรียมความพร้อมและเผ่าระวังไฟป่าอยู่ประจำ • มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสมตามความสามารถของแต่ละคน	• ชุมชนขาดการวางแผนการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ • ยังไม่มีหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยดำเนินการ • กิจกรรมยังขาดความต่อเนื่องไม่สามารถรวมคนให้เข้ามาทำงานร่วมกันได้	• สามารถดำเนินการจัดทำข้อมูลเพื่อประกอบการขึ้นทะเบียนเป็นป่าชุมชน • แลกเปลี่ยนวิธีการจัดการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องผ่านการจัดทำข้อมูล	• ไม่มีข้อมูลเพียงพอในการบริหารจัดการ • ไม่มีแกนนำหลักในการบริหารจัดการคนและข้อมูล
กระบวนการมีส่วนร่วม	• เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน • แกนนำชุมชนพร้อมที่จะเข้าร่วมดำเนินงาน เนื่องจากสร้างรายได้จากผลผลิตจากป่าชุมชน • แกนนำพร้อมที่จะเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้ร่วมแลกเปลี่ยนและทำกิจกรรมร่วมกัน • เปิดโอกาสให้คนในพื้นที่อื่นเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อเติมเต็มข้อมูลในการรักษาป่า	• ไม่สามารถดำเนินการได้เองยังรอรับการช่วยเหลือและการสนับสนุนจากหน่วยงาน • คนในชุมชนยังไม่มีความเข้าใจในเรื่องของการสร้างการมีส่วนร่วมอย่างชัดเจน	• หากมีพี่เลี้ยงลงไปหนุนเสริมในพื้นที่อย่างต่อเนื่องสามารถพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมได้อย่างเป็นรูปธรรม	• ยังไม่มีการสร้างการมีส่วนร่วมครอบคลุมบริเวณรอบพื้นที่ป่าชุมชน

4.5.2 กระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อนที่เหมาะสม

จากการทำ SWOT Analysis ป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อนในหัวข้อ 4.5.1 และการศึกษาดูงานป่าชุมชนเขามูลิ จังหวัดกาญจนบุรี ทำให้ทีมวิจัยได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลและทุนเดิมในพื้นที่บ้านหุบกระต่อนกับพื้นที่อื่นๆ และนำมาค้นหากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อนที่เหมาะสมสรุปได้ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แสดงกระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการ
ป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน อ.จอมบึง จ.ราชบุรี

ประเด็น	รูปแบบ	กระบวนการ
พื้นที่ป่าชุมชน	● การจัดทำฝ่ายชะลอน้ำเล็กๆ หลายๆ ฝ่ายอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความชุ่มชื้นให้กับผืนป่า ● การปลูกป่าเพิ่มเติมในพื้นที่ที่เหมาะสมเพื่อให้ป่าอุดมสมบูรณ์และชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากป่าได้อย่างยั่งยืน	● ประสานและสร้างการมีส่วนร่วมดำเนินการกับเครือข่ายที่มีในพื้นที่ เช่น แกนนำชุมชน เยาวชน ท้องถิ่น ทหาร เป็นต้น ในวันสำคัญต่างๆ ของชุมชน
การบริหารจัดการ ● การสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วม	● จัดประชุมทีมงานเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนทำกิจกรรม อย่างต่อเนื่อง ● จัดประชุมแกนนำชุมชน ชาวบ้าน และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความเข้าใจก่อนทำกิจกรรม อย่างต่อเนื่อง ● จัดประชุมทีมงานเพื่อสรุปทบทวนหลังทำกิจกรรม อย่างต่อเนื่อง	● มีการพูดคุย ประชุมวางแผน แบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานที่ชัดเจน ประสานผู้เข้าร่วมการประชุม ● มีการเตรียมความพร้อมในเรื่องข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ● สร้างความเข้าใจให้กับคนในชุมชนถึงวัตถุประสงค์ เป้าหมาย กิจกรรมที่จะทำ ระดมความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมการประชุม และสรุปวิเคราะห์ข้อมูล ● ถอดบทเรียนและวางแผนการดำเนินงานครั้งต่อไป
● การเก็บรวบรวมข้อมูลป่าชุมชน	● การลาดตระเวนป่าเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลความอุดมสมบูรณ์ของป่าและสัตว์ป่า และจับพิกัด GPS ต้นไม้ใหญ่ที่มีในป่า ● เก็บรวบรวมข้อมูลการใช้ประโยชน์จากป่าทั้งทางตรง – ทางอ้อม (เชิงมูลค่าและคุณค่า) อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งประวัติศาสตร์ชุมชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ของคนทุกวัย ● จัดทำข้อมูลที่ได้ และเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้เข้ามาเรียนรู้ และเสนอความคิดเห็น รวมทั้งการทำกิจกรรมของคนหลากหลายวัยร่วมกัน	● ชักชวนและจัดกิจกรรมที่สร้างการเรียนรู้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลร่วมระหว่างเยาวชน แกนนำชาวบ้าน หน่วยงานทหาร เป็นต้น ● สรุปผลการดำเนินงานและบทเรียนที่ได้หลังทำกิจกรรม ● สื่อสารและเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ / แสดงความคิดเห็นในข้อมูลที่ได้มาร่วมกันในวันอย่างต่อเนื่อง ● สรุปวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อวางแผนการจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อนร่วมกัน และเก็บองค์ความรู้ที่ได้

● การจัดการป่า	● การหมุนเวียนสมาชิกในชุมชนในการลาดตระเวนอย่างสม่ำเสมอ และการจัดเวรยามในการดับไฟป่า เผาไร่วังไฟป่า ● ติดป้ายเขตพื้นที่ป่าชุมชนและกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์จากป่า เพื่อประกาศให้พื้นที่อื่นทราบว่าพื้นที่อนุรักษ์รวมทั้งคนในชุมชนและนอกชุมชนได้ทราบถึงระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่ตั้งขึ้น ● จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อนอย่างมีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่าย แกนนำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและปรับกฎระเบียบร่วมกัน ● จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์กิจกรรมในพื้นที่ ● จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน เพื่อสร้างจิตสำนึกให้กับเยาวชนในการดูแลป่า และตระหนักถึงคุณค่าจากป่าชุมชนร่วมกับชาวบ้าน	● ประสานการลาดตระเวนร่วมกับแกนนำในพื้นที่ ท้องถิ่น ทหาร และเยาวชนที่สนใจอยากเข้าร่วมเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ● ประสานภาคีเครือข่าย ท้องถิ่น และหน่วยงานต่างๆ ให้เข้ามาร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินงานป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน โดยเริ่มต้นจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก่อน แล้วค่อยขยายผลไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ● ประชาสัมพันธ์ข้อมูล และการดำเนินงานของเครือข่ายป่าชุมชนทุกวันที่ 1 ของแต่ละเดือน ● ชักชวนเยาวชน ครู และนักเรียนเข้ามาร่วมเรียนรู้ และร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระในการจัดการป่าชุมชน พาเยาวชนเข้าสำรวจและลาดตระเวนร่วมกับแกนนำชุมชน

บทที่ 5

สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

บ้านหุบกระท้อน เป็นพื้นที่ราบสลับภูเขา มีแม่น้ำลำภาชีไหลผ่านตอนกลางของตำบลซึ่งเป็นที่ราบลุ่มทางด้านตะวันออกค่อนไปทางเหนือมีลำห้วยท่าช้างไหลผ่าน ส่วนบริเวณโดยทั่วไปจะเป็นที่ราบสลับเนินแต่ไม่สูงนัก บริเวณตอนใต้และด้านทิศตะวันตกเป็นภูเขา ดินเป็นดินร่วนปนทรายและดินดำซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์เนื่องจากเป็นพื้นที่ป่าเก่า เหมาะสำหรับการเกษตร ที่ดินส่วนใหญ่เป็นที่ราชพัสดุและเขตปฏิรูปที่ดิน เริ่มมีชาวบ้านอพยพเข้ามาทำมาหากินในช่วงปี พ.ศ. 2510 ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์มากทั้งพืชและสัตว์ในป่า ต่อมาเริ่มมีการอพยพเข้ามาหาที่ทำกินมากขึ้น มีการตัดไม้ทำลายป่าเพื่อทำการแปรรูปและเผาถ่าน และมีนายทุนเข้ามาซื้อที่ดินในปี พ.ศ. 2520 – 2530 จนเกิดการเปลี่ยนแปลงผู้ครอบครองที่ดินครั้งใหญ่ของพื้นที่นี้จากคนหนึ่งสู่อีกคนหนึ่ง ในช่วงปี พ.ศ. 2530 – 2535 ป่าถูกทำลายจนเกือบสูญสิ้นส่งผลให้เกิดความแห้งแล้งซ้ำซาก ไม่มีน้ำฝน ไม่มีน้ำในลำห้วย สำหรับประกอบอาชีพ รายได้ลดลง เกิดไฟป่าลุกลามในช่วงปี พ.ศ. 2535 – 2540

จากสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว ได้แก่ การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า กลุ่มนายทุนเข้าทำการตัดไม้ และครอบครองพื้นที่ บ้านหุบกระท้อนยังไม่ได้มีการประกาศจัดตั้งเป็นป่าชุมชนที่ถูกตั้งตาม ระเบียบกรมป่าไม้ ว่าด้วยป่าชุมชน ชุมชนจึงยังไม่มีสิทธิเด็ดขาดในการป้องกัน ปราบปราม และจับกุมผู้กระทำความผิด การขาดความสนใจ และให้ความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าไม้โดยตรง ความไม่ชัดเจนเรื่องการแบ่งพื้นที่ในระดับหมู่บ้านและระดับตำบล อาจทำให้เกิดเขตการปกครองใหม่ที่ชาวบ้านไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนได้ ปัญหาไฟป่าจากการกระทำของบุคคลภายนอก เป็นต้น เมื่อชาวบ้านประสบปัญหาดังกล่าวจึงช่วยกันอนุรักษ์และมีการจัดการป่าของชุมชนหุบกระท้อนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 โดยการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านชุดใหม่ได้ยึดถือแนวปฏิบัติว่าจะอนุรักษ์ป่าไม้ของหมู่บ้านให้ยั่งยืน และทุกคนมีส่วนร่วมในการทำภารกิจนี้ร่วมกันตามความสามารถ ได้แก่ การจัดตั้งชุดปฏิบัติการตรวจพื้นที่ป่า การเฝ้าระวังการตัดไม้ทำลายป่าของนายทุน และบุคคลภายนอกพื้นที่ การประชุมร่วมกัน วางแผนการใช้ประโยชน์จากป่าไม้อย่างยั่งยืน การประสานขอความร่วมมือจากชาวบ้านในพื้นที่ ในการหาของป่าไม่ให้เกิดผลกระทบต่อป่า เช่น การจุดไฟเผาป่า เป็นต้น การกำหนดระยะเวลาการหาของป่าไม่อย่างเคร่งครัด และหากจะตัดไม้เพื่อประโยชน์ต้องแจ้งผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อเห็นชอบความเห็นชอบทุกครั้ง

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงถูกใช้เป็นเครื่องมือในการค้นหากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อนที่เหมาะสมมาตั้งแต่ปี 2552 ผ่านการจัดเวทีสร้างความเข้าใจโครงการ การเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนตั้งแต่อดีต – ปัจจุบัน การสำรวจสภาพป่าและการเก็บรวบรวมข้อมูลสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านหุบกระท้อน ปัจจัย เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน การศึกษาดูงานการจัดการป่าชุมชนเขามูลี จังหวัดกาญจนบุรี การค้นหาแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน และการนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน ซึ่งพบว่า กระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน ประกอบด้วย กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้าใจก่อนทำกิจกรรม การลงมือทำกิจกรรม และการสรุปบทเรียนหลังทำกิจกรรม กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างต่อเนื่องทั้งเรื่องประวัติศาสตร์ชุมชน บทเรียนการจัดการป่าในช่วงที่ผ่านมา และนำเสนอเข้าสู่กระบวนการคิดวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำสู่การตัดสินใจแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วมของทุกภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น กิจกรรมการตลาดตระเวนและการเฝ้าระวังไฟป่าของแกนนำชุมชน การสร้างฝายชะลอน้ำเพื่อให้คงความชุ่มชื้นและรักษาความอุดมสมบูรณ์ของป่าชุมชน การร่วมกันปรับปรุงกฎระเบียบการดูแลและการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน เป็นต้น

รวมทั้งการสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ป่าชุมชนให้กับเยาวชนโดยการผลักดันเข้าสู่การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น และชาวบ้านได้ตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของป่าชุมชนบ้านหุบกระตอนร่วมกันอย่างยั่งยืน

5.2 บทเรียนการวิจัย

5.2.1 กระบวนการเรียนรู้ที่ได้จากการทำงานวิจัย

ทีมวิจัย (ตัวบุคคล)

- เด็กๆ เห็นประโยชน์ของป่าว่ามีความสำคัญในการดำรงชีวิต ทั้งอาหาร และอากาศ
- เรียนรู้การทำงานร่วมกัน การวางแผนการทำงาน การเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ การจับประเด็น การวิเคราะห์คน / ข้อมูล การจดบันทึก และการใช้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจแก้ไขปัญหา
- เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน ประโยชน์จากพืชสมุนไพร (ใช้รักษาแทนยาแผนปัจจุบัน) และการได้มาของข้อมูล / ความรู้จากเพื่อนร่วมวิจัย
- การสร้างความสัมพันธ์และสามารถสามัคคีของคนในชุมชน ผ่านการสร้างความเข้าใจ การทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง และการสรุปบทเรียนหลังทำกิจกรรม
- บทเรียนที่สำคัญ คือ บทเรียนเรื่องของประโยชน์ทับซ้อนในพื้นที่ (การถือครองที่ดินของกรมธนารักษ์และองค์การบริหารส่วนตำบล) ความยากลำบากของการประสานพื้นที่ รวมทั้งได้องค์ความรู้ใหม่ๆ โดยเฉพาะในเรื่องของการทำกิจกรรมต่างๆ ควรสร้างความต่อเนื่องให้เกิดจิตสำนึกในเรื่องของการอนุรักษ์ป่า ที่จะนำมาซึ่งความสามัคคีของคนในชุมชน โดยมีแกนนำเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้เกิดการอนุรักษ์ป่าอย่างยั่งยืน (นายเกษม จนวนกิจ)

ชุมชน

- บทเรียนจากการทำงานที่ผ่านมา ทำให้เราได้รับทราบข้อมูลในพื้นที่หุบกระตอน ลักษณะพื้นที่ ข้อมูลประวัติศาสตร์ และพืชพรรณต่างๆ รวมทั้งได้เรียนรู้ว่าการสร้างความตระหนักแก่ชาวบ้านเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก ต้องใช้เวลาในการสร้างความเข้าใจ (นายชำนาญ สิริกุล)
- การชักชวนชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทำงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ ช่วยให้ชุมชนเกิดความเข้าใจ ตระหนักถึงเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมแทนการบอกความรู้โดยตรงว่าการอนุรักษ์คืออะไร

หน่วยงาน

- การประสานหน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ทีมวิจัยต้องมีข้อมูลนำเสนอและสร้างความเข้าใจให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับทราบ จะช่วยให้เกิดการประสานความช่วยเหลือในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันในระยะต่อไปได้เป็นอย่างดี

5.2.2 ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการทำงานวิจัย

ความเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคล (ทีมวิจัย)

- ใจเย็นลง มีความรับผิดชอบมากขึ้น เสียสละ / อดทน
- มีสาระมากขึ้น มีความคิดเป็นของตัวเอง ไม่คิดตามเพื่อนไปหมดทุกเรื่อง
- ในอดีตที่ยังไม่ได้ทำวิจัย เป็นคนที่พูดน้อย ไม่กล้าพูด ไม่สนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรม แต่พอได้มาร่วมกิจกรรมบ่อยๆ ทำให้กล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น รวมทั้งยังกลายเป็นคนชอบ

เขียน ขอบจบบันทึกเรื่องราวในอดีตที่ผ่านมาแล้ว เรื่องการพูดอาจจะทำได้ไม่ดี แต่เรื่องการจดบันทึกก็ไม่น้อยแพ้อะไรเช่นกัน (นายสายพิณ มีหรือ)

- การทำวิจัยทำให้เราได้พัฒนาตัวเอง ใครทำอะไรก็ได้ประโยชน์ ทำให้เรากล้าพูด กล้าเขียน และกล้าแสดงออกมากขึ้น (นายเกษม จงนวกิจ)
- อย่างน้อยงานวิจัยก็ทำให้เป็นคนที่มีระเบียบมากขึ้น เนื่องจากเป็นคนคอยดูแลเรื่องเอกสารจึงต้องละเอียด รวมทั้งยังทำให้ฝึกการจับประเด็นและการเขียนได้ดีขึ้น เพราะทำหน้าที่เป็นคนคอยสรุปการประชุมทุกครั้ง (นางนริศรา จงนวกิจ)

ความเปลี่ยนแปลงของทีมวิจัย

- ได้ฝึกทักษะต่างๆ จากการทำงานวิจัย โดยเฉพาะการตั้งคำถามและการเก็บรวบรวมข้อมูล การจับประเด็นได้ กล้าพูด / กล้าแสดงออก / กล้านำเสนอมากขึ้น ขยันมากขึ้น มาเข้าร่วมแลกเปลี่ยนพูดคุย มีการวางแผนเชื่อมโยงในการทำงาน
- มีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาป่าไปพูดคุยกับหน่วยงาน ไม่กลัวหน่วยงานเหมือนในอดีต

ความเปลี่ยนแปลงของชุมชน

- เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ในการเข้าร่วมการอนุรักษ์ป่า เพิ่มจิตสำนึกการอนุรักษ์ป่าไปสู่เยาวชน ทำให้เยาวชนและแกนนำชุมชนรักป่ามากขึ้นจากการได้ทำฝายกันน้ำและการสำรวจป่า
- มีคนเข้ามาร่วมรักษาป่ามากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มเด็กเยาวชนในหมู่บ้าน รวมทั้งหน่วยงานอื่นๆ เช่น กรมป่าไม้ ทหาร มาร่วมทำกิจกรรมการอนุรักษ์ป่า เป็นต้น รวมทั้งมีการสำรวจป่าเพิ่มขึ้นเพื่อป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า และการลาดตระเวน
- ป่าเกิดการฟื้นตัว มีต้นไม้ใหญ่มากขึ้น มีพันธุ์ไม้เกิดขึ้น ฝนตกบ่อยขึ้น มีแหล่งน้ำสมบูรณ์ ทำให้สัตว์ป่ากลับมาอยู่เพิ่มขึ้น การทำฝายชะลอน้ำ ทำให้ป่าชุ่มชื้น เกิดไฟป่าลดลง
- ชาวบ้านเข้าใจการทำงานของทีมนักวิจัยมากขึ้น ไม่ต้องอธิบายมากเหมือนเมื่อก่อน และให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม เกิดการรวมกลุ่มกันทำงานอย่างต่อเนื่อง และมีปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น ผ่านการพูดคุยแลกเปลี่ยน และยอมรับความคิดเห็นร่วมกัน จนเกิดความสามัคคีในชุมชน เนื่องจากเกิดความตระหนักและรู้สึกเป็นเจ้าของป่า และได้ใช้ประโยชน์จากป่าในรูปแบบต่างๆ เพิ่มขึ้น มีทหารมาใช้พื้นที่ในการซ้อมรบ
- เกิดความเข้าใจร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ เช่น การต่อรองกับทหารเรื่องการปักหมุด เป็นต้น
- การที่เราทำงานวิจัยและกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์ป่าอย่างต่อเนื่อง เริ่มที่จะทำให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าและเห็นประโยชน์ โดยเข้ามาร่วมทำกิจกรรมมากขึ้น อีกทั้งยังนำแนวคิดที่ได้จากการทำกิจกรรมร่วมกันเราไปทำต่อในพื้นที่เพาะปลูกของตนเอง โดยเฉพาะการทำฝายเพื่อชะลอน้ำ และทำการกิจกรรมลาดตระเวน

5.2.3 กระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างทีมนักวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนงานวิจัย

ทีมนักวิจัย (ตัวบุคคล)

- ในอดีตทีมนักวิจัยจะเข้าร่วมลาดตระเวนพื้นที่ป่าชุมชนเท่านั้น แต่เมื่อเข้าร่วมเรียนรู้กระบวนการดำเนินงานวิจัย ทำให้เริ่มเรียนรู้และจัดทำข้อมูลเพิ่มขึ้น มีการบันทึกข้อมูล แม้ว่าจะยังไม่สมบูรณ์ แต่สามารถถ่ายทอดไปยังคนในชุมชนได้ ทำให้คนในชุมชนเริ่มเข้าใจและมีส่วนร่วมในการทำ

กิจกรรม จะเห็นได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมสร้างฝายของชุมชนเป็นครั้งแรก หากมีการจัดทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง จะช่วยสร้างการมีส่วนร่วมได้เป็นอย่างดี เพราะชุมชนเริ่มตระหนักว่าป่าชุมชนบ้านหุบกระตอนมีความสำคัญกับการดำรงชีวิตของคนในชุมชนทั้งเป็นรายได้และเป็นยาสมุนไพร

ชุมชน

- ในอดีตมีแต่การลาดตระเวนป่าเพื่อปกป้องประโยชน์ที่ได้รับจากป่า ชุมชนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมมากนัก และยังไม่เข้าใจว่าจะเก็บข้อมูลไปทำไม รวมทั้งวิถีชีวิตมักชอบทำกิจกรรมมากกว่าการเก็บข้อมูล จึงทำให้ขาดการมีส่วนร่วมจากชุมชน การนำเยาวชนเข้ามาช่วยดำเนินการในช่วงแรก นอกจากจะช่วยสร้างกระแสการอนุรักษ์ป่าชุมชน ยังลดความตึงเครียดที่เกิดขึ้นได้ และยังช่วยเผยแพร่ข่าวสารแก่ผู้ปกครองในชุมชนได้อีกทางหนึ่ง แต่เมื่อมีข้อมูล และมีการทำกิจกรรมร่วมกันเช่น การสร้างฝายชะลอน้ำ ทำให้ชุมชนรับทราบถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี จนขยายผลสู่การจัดทำฝายชะลอน้ำในพื้นที่แปลงเกษตรของตนเอง สำหรับใช้ประโยชน์ต่อไป สำหรับชุมชนใกล้เคียงที่มิวิจยวางแผนว่าจะเผยแพร่ข้อมูลให้รับทราบอย่างทั่วถึง เพื่อช่วยกันอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านหุบกระตอนร่วมกันต่อไป

หน่วยงาน

- การมีส่วนร่วมของหน่วยงานยังไม่เห็นภาพที่ชัดเจนมากนัก มีเพียงนักศึกษาเข้ามาร่วมทำกิจกรรมมากขึ้น โดยเข้าร่วมทำกิจกรรมอนุรักษ์ป่า การปลูกป่า การทำฝายชะลอน้ำ

5.3 ปัญหาการวิจัย

- เวลาของทีมวิจัยไม่ตรงกัน
- ความคิดเห็นไม่ตรงกัน / ชัดแย้งทางความคิด เนื่องจากทีมยังไม่เข้าใจและเห็นเป้าหมายในการทำงานร่วมกันในช่วงแรก
- ทีมวิจัยไม่มีเวลาในการเดินทางเข้าร่วมเวทีเครือข่าย จึงขาดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากเครือข่ายมาปรับใช้กับการดำเนินงานของโครงการ
- ชุมชนบางส่วนยังไม่เห็นความสำคัญและประโยชน์ในการเข้าร่วมการทำงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น / หน่วยงานในพื้นที่ไม่เห็นด้วยกับการทำโครงการในช่วงแรก ทำให้ขาดความร่วมมือในการทำกิจกรรม
- ที่เลี้ยงไม่ค่อยเข้ามาระดุน

5.4 ข้อเสนอแนะต่อชุมชน นโยบาย และข้อเสนอแนะต่อการวิจัยในอนาคต

ทีมวิจัย (ตัวบุคคล)

- ทีมวิจัยจะต้องปรับปรุงเรื่องกระบวนการคิดวิเคราะห์ การเก็บรวบรวมข้อมูล การจดบันทึก และการนำเสนอข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อช่วยสร้างการเรียนรู้ พัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง และหาแนวร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรมในระยะต่อไป

ชุมชน

- การทำงานร่วมกับชุมชนต้องมีข้อมูล และชักชวนให้เกิดวงแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความเข้าใจและกระบวนการดำเนินงานร่วมกัน เพื่อปรับเปลี่ยนความคุ้นเคยเดิมของชุมชนกับการทำกิจกรรมมากกว่าการทำข้อมูล
- ควรนำเสนอข้อมูลเพื่อขยายผลสู่การจัดการป่าชุมชนร่วมกันของคนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง เช่น การจัดทำฝายชะลอน้ำในพื้นที่บ้านและแปลงเกษตรของตนเอง เป็นต้น และมีการพูดคุยร่วมกันเพื่อสร้างความเข้าใจในการจัดทำแต่ละกิจกรรม

หน่วยงาน

- การจัดทำข้อมูลอย่างเพียงพอ และชักชวนเจ้าหน้าที่เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการหรือระหว่างลาดตระเวนร่วมกัน ช่วยให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้ และสานพลังเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมในการทำงานในอนาคตได้

ทีมพี่เลี้ยง

- ควรทำให้ทีมนักวิจัยและชาวบ้านเห็นความสำคัญของข้อมูล ต้องทำให้เห็นประโยชน์ว่าการเก็บข้อมูลไม่ใช่เก็บเพื่อนำมาใส่ในรายงานวิจัย แต่เก็บข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ และหาแนวทางในการดำเนินงานที่เหมาะสมในการจัดการป่าชุมชน
- ชุมชนควรให้ความสำคัญกับกระบวนการคิดวิเคราะห์ การเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดบันทึก และการนำเสนอข้อมูล เพิ่มมากขึ้น เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาคผนวก

โครงการศึกษากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อนที่เหมาะสม ตำบลด่านทับตะโก อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี มีภาคผนวก ดังนี้

- ก. สรุปรายงานการประชุม
- ข. ภาพกิจกรรมของโครงการ

ก. สรุปรายงานการประชุม

สรุปรายงานการประชุมเวทีสร้างความเข้าใจ

โครงการศึกษากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน

บ้านหุบกระต้อนที่เหมาะสม ตำบลด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

วันที่ 17 กรกฎาคม 2552 เวลา 19.00 – 21.00 น.

ณ ศาลาเอนกประสงค์ ม.18 บ้านหุบกระต้อน ตำบลด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. คุณประกอบ จิวจินดา	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลด่านทับตะโก
2. คุณสมจิต ช่วยพิชัย	ปลัดอำเภอฝ่ายการปกครอง อำเภอจอมบึง
3. คุณกมล แพ้วสัตตฤตต์	สภ.ด่านทับตะโก
4. ร.ท.อำนวย เทพพิทักษ์	กรมทหารช่างที่1 รักษาพระองค์
5. จ.ส.อ.จักริน สมาน	กรมทหารช่างที่1 รักษาพระองค์
6. คุณเสน่ห์ บุตรฤทธิ์	สภ. ด่านทับตะโก
7. คุณวินัย จันทนะโสน	กำนันตำบลด่านทับตะโก
8. คุณตะวัน เดชมาก	ชาวบ้าน ม.20
9. คุณง่ายงาม ประจวบวัน	พี่เลี้ยงนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นพื้นที่จังหวัดราชบุรี
10. คุณวิภา หลวงจอก	พี่เลี้ยงนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นพื้นที่จังหวัดราชบุรี
11. คุณประชัน บุตรเพชร	พี่เลี้ยงนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นพื้นที่จังหวัดราชบุรี
12. คุณธีรยุทธ โกบุตร	ชาวบ้าน ม.18
13. คุณอำไพ โพธิ์ช่วย	ชาวบ้าน ม.18
14. คุณศรีไพร นุชนารถ	ชาวบ้าน ม.18
15. คุณวรรณณี ปลั่งสำราญ	ชาวบ้าน ม.18
16. คุณโสภา พิภโต	ชาวบ้าน ม.18
17. คุณโชคดี ทองดี	กลุ่มแกนนำชาวบ้านชุมชนหุบกระต้อน
18. คุณณรงค์ เคลือบทอง	ชาวบ้าน ม.18
19. คุณกร ธรรมศาสตร์	ชาวบ้าน ม.18
20. คุณปรีชา ปานฉาย	กลุ่มแกนนำชาวบ้านชุมชนหุบกระต้อน
21. คุณชำนาญ สิทธิกุล	ชาวบ้าน ม.18
22. คุณนาง เล่าทรัพย์	ชาวบ้าน ม.18
23. คุณนิต จุนอยู่	ชาวบ้าน ม.18
24. คุณมานพ นครพุ่ม	กลุ่มแกนนำชาวบ้านชุมชนหุบกระต้อน
25. คุณดอย ระเบียบดี	ชาวบ้าน ม.18
26. คุณอำพร ระเบียบดี	ชาวบ้าน ม.18
27. คุณนคร จงใจ	ชาวบ้าน ม.18
28. คุณสะอึง จันทรพูล	ชาวบ้าน ม.18
29. คุณทองคำ กล้าทองนาน	ชาวบ้าน ม.18
30. คุณทองดี นครพุ่ม	ชาวบ้าน ม.18

31. คุณปัญญา	หิรัญกุล	ชาวบ้าน ม.18
32. คุณบุบผา	ภักดี	ชาวบ้าน ม.18
33. คุณสุดใจ	สุดสาคร	ชาวบ้าน ม.18
34. คุณสำราญ	ใจซื่อ	ชาวบ้าน ม.18
35. คุณยงยุทธ	โสภาค	ชาวบ้าน ม.18
36. คุณคิมลิ่ง	กศบ	ชาวบ้าน ม.18
37. คุณเสวย	สำเนียงหวาน	ชาวบ้าน ม.18
38. คุณบุญรอด	ไกรทอง	ชาวบ้าน ม.18
39. คุณบุญมา	อินทรา	ชาวบ้าน ม.18
40. คุณสำราญ	เจริญสุข	ชาวบ้าน ม.18
41. คุณสรร	โพธิ์ศรีทอง	ชาวบ้าน ม.18
42. คุณวิไลพร	สุขประดิษฐ์	ชาวบ้าน ม.18
43. คุณธนภัทร	จงตั้งกิตติวัฒน์	กลุ่มแกนนำชาวบ้านชุมชนหุบกระต่อน
44. คุณสายบัว	เคลือบทอง	ชาวบ้าน ม.18
45. คุณกษมา	จงตั้งกิตติวัฒน์	ชาวบ้าน ม.18
46. คุณอนุสรณ์	อาสนเวส	ชาวบ้าน ม.18
47. คุณทอง	เจมินาค	ชาวบ้าน ม.18
48. คุณสุรตต์	ชุ่มสุข	ชาวบ้าน ม.18
49. คุณเกษม	จงนวกิจ	กลุ่มแกนนำชาวบ้านชุมชนหุบกระต่อน
50. คุณสายพิน	มีหอร	กลุ่มแกนนำชาวบ้านชุมชนหุบกระต่อน
51. คุณเที่ยง	คล้ามณี	ชาวบ้าน ม.18
52. คุณกั้ง	จงนวกิจ	ชาวบ้าน ม.18
53. คุณสำราญ	พะยอมหอม	ชาวบ้าน ม.18
54. คุณสังวาล	มีชำนาญ	ชาวบ้าน ม.18
55. คุณสายบัว	พงษ์อ้อม	ชาวบ้าน ม.18
56. คุณสมศรี	ยินดี	ชาวบ้าน ม.18
57. คุณประนอม	ดอกไม้	ชาวบ้าน ม.18
58. คุณพระเนตร	พะยอมหอม	ชาวบ้าน ม.18
59. คุณสายพิน	ยินดี	ชาวบ้าน ม.18
60. คุณสนอง	คำเทศ	ชาวบ้าน ม.18
61. คุณแดง	หมื่นสายญาติ	ชาวบ้าน ม.18
62. คุณวันเพ็ญ	มีหอร	ชาวบ้าน ม.18
63. คุณบุญเกิด	สามเรืองศรี	ชาวบ้าน ม.18
64. คุณกฤษฎา	ระเบียบดี	ชาวบ้าน ม.18
65. คุณวิชัย	ธรรมศาสตร์	ชาวบ้าน ม.18
66. คุณคงเดช	เจมินาค	กลุ่มแกนนำชาวบ้านชุมชนหุบกระต่อน
67. คุณจุฑาทิพย์	ทองดี	ชาวบ้าน ม.18

68. คุณจันทร์เพ็ญ อ่วมสุวรรณ	ชาวบ้าน ม.18
69. คุณหลี่ จุกอ่อน	ชาวบ้าน ม.18
70. คุณปาน ดำรงแคว้น	ชาวบ้าน ม.18
71. คุณเดชา มีทรง	ชาวบ้าน ม.18
72. คุณเสงี่ยม ทองดี	ชาวบ้าน ม.18
73. คุณกำธร ก่งพิ้ว	ชาวบ้าน ม.18
74. คุณปิยะพงษ์ ก่งพิ้ว	ชาวบ้าน ม.18
75. คุณอุไร พงษ์อ้อม	ชาวบ้าน ม.18
76. คุณกาญจนา กล่องกลาง	ชาวบ้าน ม.18
77. คุณบุญช่วย โกบุตร	ชาวบ้าน ม.18
78. คุณโสภา วนสาร	ชาวบ้าน ม.18
79. คุณพัชรี คำกลาง	ชาวบ้าน ม.18
80. คุณอนัน ก่งพิ้ว	ชาวบ้าน ม.18
81. คุณนริศรา จงนวกิจ	ชาวบ้าน ม.18

เริ่มประชุม เวลา 19.00 น

คุณสายพิน มีหรือ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 18 กล่าวเปิดประชุม

คุณสมจิต ช่วยพิชัย กล่าวสวัสดิ์ผู้เข้าร่วมประชุม พูดเรื่องการทำบัตรประชาชน โดยให้ชาวบ้านนำบัตรประชาชนแบบเก่าพร้อมทะเบียนบ้าน ไปแจ้งที่เจ้าหน้าที่อำเภอ เพื่อทำบัตรใหม่ หากบัตรประชาชนหายให้ผู้ใหญ่เซ็นรับรอง และทำการคัดเลือก หมู่ 18 เป็นองค์กรเข้มแข็งด้านการต่อต้านยาเสพติด สามารถรับพระราชทานเงินกองทุนแม่ของแผ่นดิน เป็นเงินจำนวน 8,000 บาท และให้มีคณะกรรมการดูแลโดยให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน

คุณวินัย จันทะโสตา กำนันผู้ใหญ่บ้านตำบลด่านทับตะโก กล่าวสวัสดิ์ทุกคน บอกว่าหากชาวบ้านมีธุระอะไรให้ช่วยเหลือกันไปพบตนได้ และพร้อมจะให้ความช่วยเหลือ

คุณเกษม จงนวกิจ กลุ่มแกนนำชาวบ้านชุมชนหุบกระตอน กล่าวว่า ในขณะนี้ทางหมู่บ้านมีการวิจัยขึ้นแล้ว โดยมีทีมวิจัยประมาณ 10 กว่าคนโดยมีกลุ่มผู้นำเข้าร่วมก่อน

ร.ท.อำนาจ เทพพิทักษ์ ได้บอกว่าตนได้ยื่นเรื่องไปที่ทหาร แต่ตอนนี้ทางทหารกำลังเตรียมรับแม่ทัพ และทางป่าไม่ได้แจ้งให้ทราบว่าเป็นเรื่องที่แจ้งไปทำไม่ถูกขั้นตอนให้ทางหมู่บ้านทำเรื่องใหม่

คุณประกอบ จิวจินดา นายกองค์การบริหารส่วนตำบลด่านทับตะโก บอกว่าอยากให้หน่วยงานมารับผิดชอบหนังสือที่ยื่นมาที่ อบต. เพื่อจะได้มีหลักฐาน และต้องการให้ทางหมู่บ้านทำหนังสือยื่นเรื่องไปที่กรมธนารักษ์ หรือผู้ที่มีสิทธิ์ครอบครองที่ดินบริเวณที่จะทำเป็นป่าชุมชน เพื่อให้เจ้าของพื้นที่อนุญาตเสียก่อนจึงจะดำเนินการได้

คุณนัด จุนอยู่ ชาวบ้านหมู่ 18 ได้เสนอว่าควรจะมีการทำแผนที่หรือการปักหลักเขต เพื่อแสดงว่าจะทำการอนุรักษ์ป่าชุมชนตรงบริเวณพื้นที่ใดบ้าง

คุณเกษม จงนวกิจ กลุ่มแกนนำชาวบ้านชุมชนหุบกระตอน กล่าวว่า ตอนนี้ทาง สกว. ได้อนุมัติเงินกองทุนจำนวน 60,000 บาท และการประชุมในครั้งนี้เป็นเวทีสร้างความเข้าใจ ได้มีการพูดคุยเรื่องประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน โดยถามจากผู้เฒ่าผู้แก่ และผู้ที่พอรู้เกี่ยวกับประวัติของหมู่บ้าน เรื่องกฎที่จะใช้ดูแลและป้องกันการตัดไม้ เพื่อนำไปขายให้กับคนนอกพื้นที่ ตามที่ได้เคยวางกฎกันไว้ และทางวัดได้ให้พื้นที่บริเวณป่าช้าเก่า เป็นพื้นที่จำนวน 10 ไร่ ทางคณะกรรมการ

หมู่บ้าน ได้พูดคุยกันและได้ลงความเห็นว่าจะทำเป็นสวนป่าโดยจะหาไม้ป่ามาปลูก เช่น กระต่อนป่า มะม่วงป่า มะปรางป่า เป็นต้น

คุณชินวัฒน์ มณีศรีขำ ได้เข้ามาทำความเข้าใจกับชาวบ้านว่า การทำป่าชุมชนนั้นเป็นเพียงโครงการ แต่พื้นที่ยังคงเป็นของทหาร และชาวบ้านจะร่วมกันทำกิจกรรมดูแลป่าร่วมกับทหาร แต่ชาวบ้านดูแลป่าได้ไม่ถึง 5 ปีหรือไม่ได้ทำกิจกรรมดูแลป่าใดๆ เลย พื้นที่บริเวณป่าชุมชนทหารจะเข้ามาดูแลต่อไปเหมือนเดิม

คุณเกษม จงนวกิจ กล่าวปิดประชุมและเชิญผู้เข้าร่วมประชุมรับประทานอาหาร

ปิดการประชุม เวลา 21.00 น

นางนริศรา จงนวกิจ

ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปรายงานการประชุม เวทีสร้างความเข้าใจ
โครงการศึกษากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน
บ้านหุบกระต้อนที่เหมาะสม ตำบลด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี
วันที่ 21 พฤศจิกายน 2552 เวลา 10.45 - 12.45 น.
ณ บ้านผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 18 ตำบลด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. นายสุรชาติ ชุ่มสุข
2. ธนภัทร จงกิตติวัฒน์
3. นางนริศรา จงนวกิจ
4. นายชำนาญ สิทธิกุล
5. นายวิชัย ธรรมศาสตร์
6. นายคงเดช เจริญนาถ
7. นายเกษม จงนวกิจ
8. นายสายพิน มีหระ
9. นายปิยพงษ์ กังพิ้ว
10. นายสุดใจ สุดสาคร
11. นายบุญรอด ไกรทอง
12. นายสำราญ คงเชื้อ
13. นายชินวัฒน์ มณีศรีขำ
14. นายเอกชัย อังกาบ
15. นายบงการณ แก้วชุม

เปิดประชุมเวลา 10.45 น.

วาระที่ 1 เรื่องแจ้งเพื่อทราบ

หลังจากนี้ไปทางทีมผู้ประสานงานวิจัย จะมาติดตามโครงการจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระต้อนฯ อย่างต่อเนื่อง โดยมีนายบงการณ แก้วชุม เป็นผู้รับผิดชอบดูแลโครงการและจะมาติดตามโครงการให้สม่ำเสมอมากขึ้น ซึ่งที่ผ่านมา 6 เดือนนั้น ทางโครงการจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระต้อนฯ และโครงการอื่นๆ ยังไม่สามารถดำเนินการตามแผนกิจกรรมได้เท่าที่ควร ซึ่งทางศูนย์ประสานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงครามได้ปรับวิธีการดำเนินงานโดยมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ของศูนย์ประสานวิจัยเพื่อท้องถิ่นรับผิดชอบโครงการแต่ละโครงการ สำหรับวันนี้จะร่วมกันกำหนดแผนกิจกรรมโดยกำหนด วัน เวลา ให้ชัดเจน เพื่อให้สามารถดำเนินการกิจกรรมได้ต่อเนื่องและบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

วาระที่ 2 ทบทวนการดำเนินงานของโครงการ

คุณชินวัฒน์ มณีศรีขำ ผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม ได้ทบทวนถึงการดำเนินกิจกรรมโครงการที่ผ่านมาว่าได้อะไรไปบ้าง ซึ่งสรุปได้ดังนี้

- ▶ วันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2552 - เวทีสร้างความเข้าใจกับชุมชน
- ▶ วันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2552 - วางแผนการสำรวจป่า

นอกจากนี้ทุกครั้งที่มีการดำเนินกิจกรรมทางทีมวิจัยขาดการวางแผนแบ่งบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน และที่สำคัญ ขาดการบันทึกในการดำเนินของกิจกรรมนั้นๆ คุณชินนุวัฒน์ มณีศรีชำ ได้ชี้แจงให้ทราบว่าไม่ใช่เป็นการมาตรวจสอบ หรือจับผิดแต่เป็นการมาช่วยให้ทางทีมสามารถทำงานได้และให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน

วาระที่ 3 แนวทางการดำเนินกิจกรรมงานวิจัยระยะต่อไป

- กิจกรรมศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน วันที่ 10 ธันวาคม 2552

วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน และเชื่อมโยงกับป่าชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย

- ลุงไว
- ลุงกร
- ผู้ใหญ่จิม
- กำนัน (อดีต) สมชาย
- นายมานพ
- นายกัง
- ตาแดง
- ผู้ใหญ่สายพิณ
- อบต. วิชัย

- กิจกรรมอบรมวิธีการเก็บข้อมูล

วัตถุประสงค์

- เพื่อสามารถเชื่อมโยงกับกิจกรรมอื่นๆ ได้
- เพื่อให้เห็นความสำคัญของข้อมูลที่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้
- เพื่อฝึกการตั้งคำถามเพื่อให้ได้คำตอบที่เราต้องการ

วาระที่ 4 เรื่องอื่นๆ

คุณชินนุวัฒน์ มณีศรีชำ ได้ชี้ให้เห็นว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนี้เป็นการทบทวนตัวเองและเรื่องราวของชุมชนของเราเอง เป็นการเรียนรู้ด้วยตัวเองจากการปฏิบัติ ซึ่งจะช่วยให้เราสามารถพัฒนาตัวเองได้ เช่น การคิดอย่างเป็นระบบ การวางแผน การจัดการ เป็นต้น และการทำวิจัยนี้ทำให้ตัวเรามีความรู้เชื่อมโยงกับเรื่องต่างๆมากมาย ความรู้ที่เกิดขึ้นนี้จะทำให้เราเอาชนะปัญหาที่เกิดขึ้นได้ เมื่อเราจัดกิจกรรมหรือเวทีใดก็ตามควรมีการถอดบทเรียนด้วยทุกครั้ง คุณปิยพงษ์ กังพั้ว เกิดข้อสงสัยกับคำว่า “การถอดบทเรียน คืออะไร” คุณชินนุวัฒน์ ได้อธิบายให้ฟังว่า “การถอดบทเรียนคือ การทบทวนสิ่งต่างๆที่ได้ทำไปแล้ว เปรียบเสมือนกับการถอดเสื้อผ้า แล้วทบทวนจากการเริ่มใส่เสื้อผ้าจากกางเกงขึ้นไปถึงการใส่เสื้อและกางเกง” ในระยะแรกเราสามารถหาเครื่องมือที่จะช่วยบันทึกการทำเวทีหรือกิจกรรมต่างๆ ของเรา เช่น เครื่องบันทึกเสียงที่จะสามารถถอดคำพูดออกมาเป็นรายงาน และกล้องถ่ายภาพใช้บันทึกภาพกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น

ปิดประชุมเวลา 12.45 น.

นายปิยพงษ์ กังพั้ว

ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปรายงานการประชุม เวทีการศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนชนบ้านหุบกระท้อน
โครงการศึกษากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน
บ้านหุบกระท้อนที่เหมาะสม ตำบลด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี
วันที่ 10 ธันวาคม 2552 เวลา 10.30 – 15.30 น.
ณ ศาลาประชาคม หมู่ที่ 18 ตำบลด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. นายไพศาล เล่าทรัพย์
2. นายนัด จุนอยู่
3. นายกร ธรรมศาสตร์
4. นายทิม กังพิ้ว
5. นางซัว ปานฉาย
6. นายไว ปลั่งสำราญ
7. นางเคลิ้ม กังพิ้ว
8. นายธนภัทร จงกิตติวัฒน์
9. นายกัง จงนวกิจ
10. นายบงการณ แก้วชุม
11. นายเอกชัย อังกาบ
12. นายชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ
13. นางนริศรา จงนวกิจ
14. นายเกษม จงนวกิจ
15. นางสาวศิริพร จงนวกิจ
16. นางสมพิตร จงนวกิจ
17. นายสายพิน มีหอร

เปิดประชุมเวลา 10.30 น.

จากการประชุมเวทีสร้างความเข้าใจโครงการศึกษากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และการจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน ได้กำหนดเป้าหมายจะศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนและแกนนำอนุรักษ์ป่า โดยผู้ที่จะมาให้ข้อมูลในครั้งนี้ เริ่มแนะนำตัวเอง ได้แก่ คุณกัง จงนวกิจ คุณตาไว ปลั่งสำราญ คุณยายเคลิ้ม กังพิ้ว คุณยายซัว ปานฉาย คุณตาทิม กังพิ้ว คุณตากร ธรรมศาสตร์ คุณลุง นิต จุนอยู่ และนายไพศาล เล่าทรัพย์

โดยคุณตาทิม กังพิ้ว ได้เล่าให้ผู้เข้าร่วมประชุมฟังว่าตนเองเป็นคนเมืองกาญจนบุรี และได้เข้ามาอยู่ที่หมู่บ้านนี้เป็นครอบครัวแรกกับคุณยายเคลิ้ม กังพิ้ว ภรรยา และเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2510 โดยมีสารวัตรกำนันรวย เป็นคนแนะนำพื้นที่บริเวณนี้ให้ ซึ่งตนเองตอนนั้นอายุประมาณ 50 ปี บริเวณบ้านที่มาอยู่เป็นบ้านหุบพริก ม. 2 สาเหตุที่เรียกว่าหุบพริก เพราะมีพริกป่าขึ้นเป็นจำนวนมาก การที่คุณตาเลือกพื้นที่บริเวณดังกล่าวเป็นที่ทำมาหากิน ซึ่งเข้าใจว่าน่าจะเป็นพื้นที่ที่มีดินดี เพราะเป็นพื้นที่รกราก ถ้าดินไม่ดีก็คงไม่รัก การจับจองที่ทำมาหากิน โดยใช้มัดแพ้วถางเพื่อบอกให้ผู้อื่นทราบว่าพื้นที่บริเวณดังกล่าวเป็นของตนเอง ส่วนที่อยู่อาศัยใช้ลำแพนสร้างเป็นตัวบ้าน การซื้อหาอาหารต้องเดินเท้าออกไปซื้อของที่ด่าน

เวลาเจ็บป่วยต้องไปหาหมอที่ด่านเช่นกัน สมัยก่อนมีไข้มาลาเรียชุม เพราะมียุ่งเยอะมาก ส่วนน้ำที่ใช้กินนั้นต้องหาขายต้องไปหาที่ที่เป็นบริเวณน้ำซับตรงบริเวณหนองตาวัด คุณตามีอาชีพปลูกไร่แดงโม ข้าวโพด ไม่มีแหล่งน้ำที่ใช้ในการเกษตรต้องปลูกพืชไร่ฝน ตอนที่คุณตาเข้ามาอยู่ที่นี้ป่าไม้ยังมีความสมบูรณ์อยู่มาก แต่ต้นไม้ใหญ่ถูกตัดไปหมดแล้วเหลือแต่ต้นไม้ที่มีอยู่ เช่น ไม้มะค่าโมง มะหาด พรอง ประดู่ แดง สมอ มะตะแบก และไม้กระเบา เป็นต้น ส่วนสัตว์ป่าก็มีเยอะ เช่น เก้ง หมูป่า กระเจิง เสือดำ เป็นต้น ก่อนหน้านั้นมีการเปิดให้ตัดไม้ได้อย่างเสรี เส้นทางที่ใช้ในการเดินทางเป็นทางเกวียน หลังจากนั้นก็เริ่มมีคนเข้ามาอยู่คือ คุณตาเทียม เมื่อปี พ.ศ.2513 คุณตางาม คุณลุงเหว่า ซึ่งได้ย้ายตามลุงทิมเข้ามาอยู่และได้ชวนคุณลุงไวมาร่วมกันอาศัยในบริเวณบ้านหุบพริกในปัจจุบัน

ประมาณปี พ.ศ.2514 คุณลุงไว ปลั่งสำราญ เป็นคนเมืองกาญจนบุรี ย้ายมาอยู่ที่แก้มอันและคุณลุงเหว่าได้ชวนมาอยู่ที่บ้านหุบพริกด้วยกัน ตอนที่ย้ายเข้ามาอยู่ได้เริ่มมีงานซื้อขายที่ดินโดยทำเป็นแปลง อาชีพที่ทำคือ ปลูกข้าวโพด ละหุ่ง แดงโมเม็ด โดยทางกระทรวงสาธารณสุขเข้ามาทำบ่อโยกให้และเริ่มมีงานขุดบ่อน้ำไว้เพื่อใช้เอง เมื่อถึงเวลาเก็บผลผลิต ก็จะเก็บใส่กระสอบแล้วปั่นจักรยานออกไปขายระยะทางประมาณ 7 กิโลเมตร นำไปขายที่ด่านจอมบึง ท่าม่วง ราชบุรี

ประมาณปี พ.ศ.2515 คุณลุงกร ธรรมศาสตร์ เดิมเป็นคนปากท่อ และคุณไพศาล เล่าหรัพย์ เป็นคนเมืองกาญจนบุรี ย้ายตามเจ้าแก้วเข้ามาอยู่ที่นี่ และมีอาชีพทำไร่ เริ่มมีคนย้ายเข้ามาอยู่เพิ่มขึ้นหลายครอบครัว

ประมาณปี พ.ศ. 2517 - 2518 มีสำนักสงฆ์ขึ้น โดยมีหลวงตาเล็ก เป็นเจ้าอาวาส ในปีต่อมาจึงมีโรงเรียนตั้งขึ้น มีครูไพโรจน์ ลัมด้ว เป็นครูสอนคนแรก เริ่มมีถนนลูกรัง และเริ่มปลูกอ้อยและมันสำปะหลัง สภาพป่าเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเริ่มมีไฟไหม้ป่า

ประมาณปี พ.ศ.2522 คุณลุงนัด จุนอยู่ ได้เข้ามาอยู่

ประมาณปี พ.ศ.2523- 2524 การดูแลพื้นที่เริ่มเปลี่ยนจากที่เคยซื้อพื้นที่บริเวณไหนก็ดูแลแค่นั้นเปลี่ยนเป็นใครซื้อพื้นที่ที่ดินเขาก็ได้พื้นที่ยาวขึ้นไปและมีการเปิดป่าให้ตัดอย่างเสรีโดยที่เจ้าของที่เป็นผู้เหมาให้กับคนที่เข้ามาขอซื้อโดยมีคนนอกเข้ามาตัด ไม้ที่เหมาตัดไปเผาปูนขาวและเผาอ้อย โดยขายไม้เป็นล็อก ล็อกละ 4,000 - 5,000 บาท

ประมาณปี พ.ศ.2525 มีการแยกหมู่บ้านจากหมู่ 2 เป็นหมู่ 6 ผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือ ผู้ใหญ่บ้านเหว่า ฉั่วทองคำจากการที่ชาวบ้านเหมาไม้ให้กับคนที่เข้ามาขอซื้อไม้เป็นจำนวนมากทำให้ป่าเริ่มหมดเป็นเขาหัวโล้น ต้นไม้ใหญ่ถูกตัดทำให้เกิดภูเขาร้อน เป็นสาเหตุทำให้เกิดไฟไหม้ป่า เวลาฝนตกหนักทำให้น้ำไหลลงเขาเร็ว เนื่องจากไม่มีต้นไม้ใหญ่ดูดซับน้ำส่วนถนนที่ใช้ในการเดินทางเริ่มเสียเนื่องจากรถตัดไม้วิ่งขึ้นลงกันมาก ชาวบ้านเลยรวมตัวกันโดยมี คุณลุงไว ปลั่งสำราญ คุณลุงกร ธรรมศาสตร์เป็นกรรมการของหมู่ 6 คุณพิม มีห่อ คุณกั้ง จงนวกิจ คุณลุงแง คุณลุงนัด จุนอยู่ ได้พูดคุยกับคนที่เข้ามาตัดไม้โดยให้เสียค่าใช้จ่ายเป็นค่าสาธารณประโยชน์นำมาบำรุงให้กับโรงเรียน และมอบให้แก่ครูไพโรจน์ ลัมด้ว จึงนำมาทำเป็นป้ายโรงเรียน ต่อมาเมื่อบุคคลภายนอกเข้ามาตัดไม้และพยายามห้ามปรามไม่ให้ให้ชาวบ้านในพื้นที่ขึ้นไปใช้ประโยชน์จากไม้ในป่า ชาวบ้านจึงปรึกษากันให้บุคคลดังกล่าวหยุดตัดไม้ในพื้นที่ เนื่องจากการตัดไม้จำนวนมากเกิดความแห้งแล้ง และเกิดไฟไหม้ทุกปี

วันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ.2539 หมู่ 18 บ้านหุบกระต่อนได้แยกตัวมาจากหมู่ 6 บ้านหุบพริก เพราะมีต้นกระต่อนป่าขึ้นมาก แต่ปัจจุบันต้นกระต่อนเหลืออยู่ไม่มากนัก สาเหตุเพราะได้นำต้นกระต่อนไปสร้างบ้านเนื่องจากเป็นไม้เนื้อดี หลังจากนั้นผู้ใหญ่สมชาย ตั้งกิตติกุล เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก และได้ลงสมัครเลือกเป็นกำนัน จำนวนของของประชากรก็ได้เพิ่มสูงขึ้น กว่า 100 หลังคาเรือน ขณะนั้นกำนันสมชาย ตั้งกิตติกุลร่วมกับชาวบ้านช่วยกันยับยั้งการเผาหม้อเบตเตอร์ในการแยกเอาตะกั่ว เป็นการป้องกันการเกิดบ่อขยะเนื่องจากต้องนำขยะจากช่างนอกมาทิ้งในหมู่บ้าน และเริ่มมีการปลูกป่า โดยการจับชุดกลุ่มดูแลต้นไม้ช่วยกันป้องกันไฟป่า เพื่อให้ต้นกล้าอ่อนได้เติบโต

ถอดบทเรียนการประชุม

ได้เรียนรู้ประวัติความเป็นมาของชุมชน ความยากลำบากในการดำรงชีวิตของผู้คนที่เข้ามาอยู่ในช่วงแรก ความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ตั้งแต่ในอดีตถึงปัจจุบัน ทั้งสภาพการเป็นอยู่ การดำรงชีวิต สภาพป่า และสิ่งแวดล้อมต่างๆ

ปิดประชุมเวลา 15.30 น.

นางนริศรา จงนวกิจ

ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปรายงานการประชุมเวทีวางแผนการสำรวจป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน
โครงการศึกษากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน
บ้านหุบกระท้อนที่เหมาะสม ตำบลด่านทับตะโก อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี
วันที่ 15 ธันวาคม 2552
ณ ป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน ตำบลด่านทับตะโก อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. นายอิทธิเดช การิกากัญจน์
2. นายดนัย สุวรรณวิเศษ
3. น.ส.สุจินดา จิตรงามขำ
4. นายบงการณ แก้วชุม
5. นายเอกชัย อังกาบ
6. นายเกษม จงนวกิจ
7. นายพงษ์พันธ์ บุญศรี
8. นายสุรชาติ ชุ่มสุข
9. นายสายพิณ มีหรือ
10. นายวิชัย ธรรมศาสตร์
11. นายปราโมทย์ บุญศรี
12. นายคงเดช เจริญนาค
13. นายธวัชชัย มีหรือ

รายชื่อผู้เข้าร่วมสำรวจป่าในวันที่ 16 ธันวาคม 2552 และวันที่ 21 ธันวาคม 2552 มีดังนี้

วันที่ 16 ธันวาคม 2552

1. นายคงเดช เจริญนาค
2. นายสุรชาติ ชุ่มสุข
3. นายอิทธิเดช การิกากัญจน์
4. นายดนัย สุวรรณวิเศษ
5. นายกั้ง จงนวกิจ
6. นายเกษม จงนวกิจ
7. น.ส.สุจินดา จิตรงามขำ
8. นายธวัชชัย มีหรือ
9. นายสายพิณ มีหรือ

วันที่ 21 ธันวาคม 2552

1. นายเกษม จงนวกิจ
2. นายคงเดช เจริญนาค
3. นายต๋น ท่มทิพย์
4. นายวันเพ็ญ มีหรือ
5. นายธนภัทร จงกิตติวัฒน์

6. นายอภิรักษ์ พะยอมหอม
7. นายอิริชต์ การิกัญจน์
8. นายดนัย สุวรรณวิเศษ
9. น.ส.สุจินดา จิตรงามขำ

เป้าหมายของการสำรวจป่าชุมชนในครั้งนี้

1. เพื่อศึกษาเส้นทางธรรมชาติ พืชพันธุ์ไม้ และสัตว์ป่าที่มีและอาศัยอยู่ในป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน
2. เพื่อสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ
3. เพื่อจับจุด GPS และจัดทำแผนที่โครงการป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน
4. เพื่อให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม เกิดความรักและห่วงใยในถิ่นที่อยู่
5. เพื่อเป็นการถอดบทเรียนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร
6. เพื่อหาแนวทางการป้องกัน ระวังการตัดไม้ตามสันเขาซึ่งเป็นแนวแบ่งเขตป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน
7. เพื่อสร้างแนวทางการเรียนรู้ โดยวิธีต่างๆที่จะเกิดขึ้น เช่น การซักถามพูดคุย เล่าเรื่อง
8. ชาวบ้านที่ร่วมเดินทาง ได้แบ่งปันความรู้ของแต่ละคนซึ่งมีประสบการณ์ต่างกัน

วิธีดำเนินการ

1. วางแผนผู้นำทาง
2. ค้นหาผู้รู้ในเรื่องเกี่ยวกับพันธุ์ไม้ต่างๆ ทั้งไม้ยืนต้น และสมุนไพร
3. เตรียมผู้คอยซักและบันทึกเนื้อหาการพูดคุย
4. เมื่อเสร็จสิ้นจากการดำเนินงาน ควรมีการถอดบทเรียนและสรุปผลการดำเนินงานเพื่อเป็นแนวทางในครั้งต่อไป

ต่อไป

นางนริศรา จงนวกิจ

ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปรายงานการประชุมเวทีทบทวนกิจกรรมที่ผ่านมาในการสำรวจป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน
โครงการศึกษากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน
บ้านหุบกระท้อนที่เหมาะสม ตำบลด่านทับตะโก อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี

วันที่ 19 มกราคม 2553 เวลา 17.20 – 19.30 น.

ณ บ้านผู้ใหญ่สายพิณ มีหอร หมู่ 18 ตำบลด่านทับตะโก อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. นายไกรสร	เล่าทรัพย์
2. นายอภิรักษ์	พะยอมหอม
3. นายสมัย	ทับทิมส์
4. นายคงเดช	เจิมนาค
5. นายธนภัทร	จงกิตติวัฒน์
6. นายชิษณุวัฒน์	มณีศรีขำ
7. นางสาวชมพูนุช	ชุดิชุดะ
8. นายเอกชัย	อังกาบ
9. นายบงการณ	แก้วชุม
10. นายสายพิณ	มีหอร
11. นายปรีชา	ปานฉาย
12. นายเกษม	จงนวกิจ
13. นายวิชัย	ธรรมศาสตร์
14. นายธวัชชัย	มีหอร
15. นางนริศรา	จงนวกิจ
16. นายสุรชาติ	ชุ่มสุข
17. นางสาวกนกพร	ก่งพิ้ว
18. ด.ญ.สรินทิพย์	ธรรมศาสตร์
19. ด.ช.ณรงค์ชัย	มีหอร
20. นายชำนาญ	สิทธิกุล

เปิดประชุมเวลา 17.20 น.

ทบทวนการสำรวจป่าโดยการจับพิกัด GPS

ขั้นตอนการดำเนินงาน

วันที่ 1

- วางแผนในการลงพื้นที่ กำหนดพื้นที่และเส้นทางในการจับพิกัด
- จุดเริ่มต้นบริเวณศาลเจ้าแม่ผมหอม เขาช่องหอบ
- บริเวณดินเขา ไหล่เขา

- บริเวณรอบอ่างห้วยอ้ายหลิว
- บริเวณหุบตาตุ้

วันที่ 2

สำรวจบริเวณสันเขาเทวดา ซึ่งมีความสูง 510 เมตร จากระดับน้ำทะเล

วันที่ 3

สำรวจรอบๆบริเวณสันเขาล้อมกวาง

เมื่อทำการสำรวจและกำหนดพิกัดแล้วเสร็จ จึงทำแผนที่ขอบเขตป่าตรงบริเวณที่ชาวบ้านกำลังดำเนินการจัดตั้งเป็น

ป่าชุมชน

ผลที่ได้จากการสำรวจป่าที่ผ่านมา

เกิดการเรียนรู้ข้อมูลใหม่ เช่น

1. ได้รู้ความสูงชันของภูเขา
2. เห็นน้ำใจของทีม
3. เกิดความสามัคคี
4. พบพันธุ์ไม้เศรษฐกิจต่างๆ มากมาย เช่น ต้นเต็ง รัง ประดู่ มะค่า มะค่าแต้ ประดู่ลัม ประดู่เตี๊อด

อินทนิล มะเกลือเลือด เขว้า ไทร กระเบียน กระเบา มะขามป้อม หมากดุก มะกอก เกลั่น ชาก หว้า มะขาก สักขี้หนู แคน
ทราย ตะค้อ และต้นผักหวาน เป็นต้น

5. พืชสมุนไพร เช่น ต้นโดไม้รู้ลัม ลางจืด บอระเพ็ด ม้ากระทืบโรง พญาท้าวเอว และต้นพญารากเดียว

เป็นต้น

6. สัตว์ป่า เช่น กระรอก กระจอน กระแต หมูป่า ปลาไหลภูเขา กบภูเขา พังพอน หมาไน ลิงกัง เก้ง ไก่
ป่า อัน ตุ่น ลิงลม ไก่ฟ้า ตะกวด หมาไม้ เม่น กิ้งก่าภูเขา เสี่ยงผา หมีหมา และนกนานาชนิดซึ่งในป่ามีมากกว่า 100 สาย
พันธุ์และหาได้มากในช่วงผลไม้มสุก

7. พบเห็นสัญลักษณ์ขอบเขตพื้นที่

ในการสำรวจป่าโดยใช้ GPS นับว่าได้ประโยชน์กับทีมวิจัยมาก เพราะได้สำรวจป่าแบบละเอียดกว่าที่เคยปฏิบัติ
ซึ่งที่ผ่านมาเป็นการเดินลาดตระเวนรอบบริเวณสันเขาชั้นนอกแต่เพียงอย่างเดียว จึงทำให้พบเห็นเฉพาะพันธุ์ไม้เดิมๆ
ซึ่งแตกต่างจากการสำรวจป่าในครั้งนี้ที่ได้พบเห็นพันธุ์ไม้แปลกใหม่อีกมาก รวมถึงต้นไม้ขนาดใหญ่ที่ยังคงเหลืออยู่ ขนาด 2
– 3 คนโอบ และไม้ขนาดกลาง ซึ่งกำลังเติบโตใหญ่มีอยู่มากมาย ดูแล้วมีความสวยงามเป็นที่ประทับใจยิ่งแก่ทีมวิจัย จึงเป็น
ร่วมกันถ่ายภาพเก็บไว้ดูเป็นความทรงจำอันล้ำค่าของนักอนุรักษ์นามว่าบ้านหุบกระท้อน

กิจกรรมการดำเนินการครั้งต่อไป

จับพิกัด GPS ของต้นไม้ใหญ่ว่ามีอยู่บริเวณใดบ้าง มีขนาดความใหญ่เท่าไร ถ่ายรูปเก็บไว้ ว่ามีพันธุ์ไม้อะไรบ้าง

ปิดประชุม เวลา 19.30 น.

นางนริศรา จงนวกิจ

ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปรายงานการสำรวจป่าชุมชนบ้านหุบกระต้อน
โครงการศึกษากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน
บ้านหุบกระต้อนที่เหมาะสม ตำบลด่านทับตะโก อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี
วันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2553 เวลา 09.00 – 16.30 น.
ณ บ้านหุบกระต้อน ตำบลด่านทับตะโก อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี

ผู้ร่วมเดินทางสำรวจป่าชุมชนบ้านหุบกระต้อน

1. นายวินัย ธรรมศาสตร์
2. นายอภิรักษ์ พะยอมหอม
3. นายแสน ชื่นคำ
4. นายคงเกษ เจริญนาค
5. นายวันเพ็ญ มีหระ
6. นายธนภัทร จงกิตวิวัฒน์
7. นายธวัชชัย มีหระ
8. นายบงการณ แก้วชุม
9. นายสัมพันธ์ สุทธิรักษ์
10. นายสายพิน มีหระ
11. นายสุรชาติ ชุ่มสุข

สิ่งที่ได้และกระบวนการสำรวจป่าชุมชนบ้านหุบกระต้อน

เริ่มออกเดินทางจากชุมชนหุบกระต้อนเวลา 9.00 น. โดยใช้รถยนต์เป็นพาหนะในการเดินทาง ระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร ถึงชายป่าชุมชนบ้านหุบกระต้อน หลังจากนั้นจึงต้องเดินเท้าเข้าป่า ระยะทางไปกลับ ประมาณ 20 กิโลเมตร และออกจากป่าชุมชนบ้านหุบกระต้อน เวลาประมาณ 16.30 น.

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของป่าชุมชนบ้านหุบกระต้อนนั้นเป็นหุบเขาน้อยใหญ่สลับกัน มีร่องน้ำจากยอดเขา ซึ่งช่วงฤดูฝนจะมีน้ำไหลลงมาเป็นน้ำตก หุบเขาจะเป็นแก่งหินสลับน้อยใหญ่

ลักษณะของป่าไม้ เป็นไม้จำพวกไม้รวก ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นไม้ขนาดกลาง ทั้งไม้เนื้ออ่อนและเนื้อแข็ง ไม้เนื้ออ่อน เช่น จั้ว ละมุดป่า มะกอกป่า มะเกลือเลือด เป็นต้น ไม้เนื้อแข็ง เช่น ตะแบก แคทราย แว เป็นต้น พืชที่ใช้ประโยชน์ได้ทั่วไป เช่น ทองหลวง-ใช้กินยอด แมงเม่า-กินผล ทางไหล-ใช้ทำยาฉีดยากไล่แมลง ว่านรางจืด-ทำยารักษาโรค ประดู่-เปลือกใช้ย้อมผ้า

สัตว์ป่าที่พบ เช่น ไก่ป่าพบมากบริเวณชายป่าพบเห็นรอยเขี้ยวหากิน หมูป่าพบเห็นจากรอยเท้าและหากิน กระรอก กระแต อีเห็นและกระจก พบเห็นบริเวณแอ่งน้ำ นอกจากนี้ยังพบเห็นนกอีกหลากหลายชนิด เช่น นกโพระดก นกเขาไฟ นกหัวขวานเล็ก จำพวกนกกินปลี เป็นต้น

การสำรวจป่าและเครื่องมือที่ใช้

- ใช้ GPS ในการจับพิกัดตำแหน่งของต้นไม้และตำแหน่งที่พบร่องรอยของสัตว์ต่างๆ
- ใช้สายวัดรอบลำต้นของต้นไม้ โดยเลือกเฉพาะต้นไม้ขนาดกลาง-ใหญ่และมีความสำคัญทางเศรษฐกิจ
- ใช้กล้องถ่ายภาพสภาพโดยทั่วไปของป่า และตำแหน่งที่พบเห็นร่องรอยสัตว์ป่า
- โดยวิธีการสังเกต

- โดยการสอบถามจากผู้รู้

สรุปบทเรียนกิจกรรมสำรวจป่าชุมชนบ้านหุบกระเทียม

สิ่งที่ได้จากกิจกรรมสำรวจป่าชุมชนบ้านหุบกระเทียม

- ทราบตำแหน่งของต้นไม้ขนาดใหญ่และที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ
- รู้พันธุ์ไม้แปลกใหม่ที่ยังไม่เคยรู้จัก
- เห็นว่าในป่าชุมชนนี้มีพันธุ์ไม้ที่มีประโยชน์หลากหลาย สามารถหาใช้ประโยชน์ได้ไม่หมด เพียงเรารู้จักใช้อย่างเหมาะสม
- ได้มีกิจกรรมทำร่วมกัน คือการช่วยกันวัดรอบต้นไม้และแบ่งหน้าที่กันบันทึกซึ่งที่ผ่านมาไม่เคยทำแบบนี้
- ได้ความสัมพันธ์กันมากขึ้น สนุกกันมากขึ้นระหว่างชาวบ้านด้วยกันและพี่เลี้ยง
- รู้ว่ามีแอ่งน้ำซับตรงไหนบ้าง เพื่อครั้งต่อไปจะหาตมได้
- เห็นน้ำใจเพื่อนที่อาสาหาน้ำตมให้จากแอ่งน้ำซับในป่า
- ได้พูดคุยกัน
- ได้เห็นรอยสัตว์ที่มีอยู่ในป่า และรู้ว่าสัตว์ประเภทไหนบ้าง
- ได้เส้นทางเดินป่า ที่เป็นเส้นทางใหม่

สิ่งที่ควรเพิ่มเติมในการสำรวจป่าครั้งต่อไป

- ♦ ควรมีเด็กในชุมชนร่วมสำรวจป่าด้วย เพื่อเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกให้รักและเห็นคุณค่าของป่า และเมื่อโตขึ้นจะได้เป็นคนดูแลป่าต่อไป
- ♦ ควรมีการถ่ายภาพต้นไม้พร้อมกับชื่อต้นไม้ ไว้ด้วย

ความรู้สึกจากกิจกรรมสำรวจป่าชุมชนบ้านหุบกระเทียม

- รู้สึกว่ามีความสนิทกันมากขึ้น
- สนุก เพราะมีกิจกรรมที่ได้ทำร่วมกัน
- ชอบ ที่เห็นคนในชุมชนช่วยกันสำรวจป่าในครั้งนี้
- ภูมิใจ ที่ตัวเองสามารถดูแลรักป่าไว้
- รู้สึกดี ที่เห็นว่าป่าไม้เริ่มฟื้นตัว
- เหนื่อย เพราะเส้นทางที่เดินสูงขึ้นและระยะทางที่ไกล
- โกรธ ที่มีคนมาทำให้เกิดไฟป่า
- รู้สึกดี ที่ได้ทำบุญจากการดับไฟป่า
- รู้สึกดี ที่ได้มีการแบ่งหน้าที่สำรวจป่าร่วมกัน

นายธนภัทร จงกิตวิวัฒน์

ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปรายงานการประชุมเวทีทบทวนและวางแผนการดำเนินงานชุมชนบ้านหุบกระต่อน
โครงการศึกษากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน
บ้านหุบกระต่อนที่เหมาะสม ตำบลด่านทับตะโก อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี
วันที่ 13 พฤษภาคม 2553 เวลา 10.20 – 12.00 น.
ณ บ้านผู้ใหญ่บ้านสายพิน มีหอร ตำบลด่านทับตะโก อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. นายสมัย	ทับทิมส์
2. นายธนภัทร	จงกิตติวัฒน์
3. นายไกรสร	เล่าทรัพย์
4. นายธวัชชัย	มีหอร
5. นางสาวกนกพร	กังพิ้ว
6. เด็กหญิงสรันทิพย์	ธรรมศาสตร์
7. เด็กชายณรงค์ชัย	มีหอร
8. นายคงเดช	เจิมนาค
9. นางวันเพ็ญ	มีหอร
10. นายวิชัย	ธรรมศาสตร์
11. นายเกษม	จนวนกิจ
12. นายเอกชัย	อังกาบ
13. นายบงการณ	แก้วชุม
14. นางนริศรา	จนวนกิจ

เปิดประชุมเวลา 10.20 น.

ทบทวนกิจกรรมที่ผ่านมา

- กิจกรรมศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านหุบกระต่อน 2 ครั้ง
- กิจกรรมสร้างความเข้าใจ
- กิจกรรมสำรวจป่า
- กิจกรรมกำหนดพิกัด GPS ของต้นไม้

กิจกรรมครั้งต่อไป วันที่ 30 พฤษภาคม 2553 ณ ศาลาหมู่บ้าน หมู่ 18 เวลา 13.00 น. เพื่อจัดทำแผนที่ชุมชน โดยมีกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เด็ก ผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทราบขอบเขตของหมู่บ้าน
2. ศึกษาข้อมูลเรื่อง
  - ป่า

- สถานที่สำคัญ
- ผู้รู้ หรือ ปราชญ์ชาวบ้าน
- การใช้ประโยชน์จากพื้นที่

ปิดประชุมเวลา 12.00 น.

นางนริศรา จงนวกิจ
ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปรายงานการประชุมกิจกรรมศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านหุบกระต้อน
โครงการศึกษากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน
บ้านหุบกระต้อนที่เหมาะสม ตำบลด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี
วันที่ 30 พฤษภาคม 2553 เวลา 13.30 – 16.25 น.
ณ กลุ่มออมทรัพย์ ม.18 บ้านหุบกระต้อน ตำบลด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. ด.ญ. สรินทิพย์ธรรมศาสตร์	
2. น.ส. สาวีณี	ยินดี
3. ด.ญ. พัชรา	บงกชมาศ
4. ด.ญ. สุกัญญา	ปานฉาย
5. ด.ช. อุทัย	ใจจง
6. นายวันเพ็ญ	มีหรร
7. นายคงเดช	เจิมนาค
8. นายธวัชชัย	มีหรร
9. นายไกรสร	เล่าทรัพย์
10. ด.ช. ณรงค์ชัย	มีหรร
11. นายสายพิณ	มีหรร
12. นายนัด	จุ่นอยู่
13. ด.ญ. มุกดา	สามเรืองศรี
14. นายเกษม	จนวนกิจ
15. ด.ช.ณัฐพล	นุชนารถ
16. น.ส. กนกพร	กังพิ้ว
17. นายเอกชัย	อังกาบ
18. นายมนพัทธ์	ภู่ออดยิ่ง
19. นายเมธาวี	แว่นทอง
20. นายบงการณ	แก้วชุม
21. นายปรีชา	ปานฉาย
22. นางนริศรา	จนวนกิจ

เปิดประชุมเวลา 13.30 น.

เนื่องจากชุมชนบ้านหุบกระต้อน สนใจในการจัดตั้งเอนดชุมชนที่รัฐบาลได้ประกาศให้ชุมชนสามารถยื่นขอจัดตั้ง โดยชุมชนเอง พี่เลี้ยงโครงการจึงได้นำวิธีทัศน์ในรายการเจาะลึก กรม. ในการสัมภาษณ์ นายสาทิตย์ วงศ์หนองเตย รมต. ประจำสำนักนายกรัฐมนตรี แถลงภายหลังการประชุมคณะรัฐมนตรี (ครม.) ว่า ครม.เห็นชอบนโยบายและระเบียบสำนัก นายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดกรรมสิทธิ์ที่ดินรูปแบบเอนดชุมชน ซึ่งเป็นนโยบายสำคัญที่รัฐบาลได้แถลงต่อรัฐสภา ซึ่ง โครงการนี้เป็นการแก้ไขปัญหาการจัดการกรรมสิทธิ์ในที่ดินอย่างยั่งยืน เป็นการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างราษฎรกับ

หน่วยงานของรัฐในการบุกรุกที่ดิน โดยมีเงื่อนไขการจัดตั้งโฉนดชุมชน คือ ต้องมีการรวมตัวกันเป็นชุมชนอยู่มานานในระยะเวลาหนึ่งและต้องเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง มีการจัดการ ภายในชุมชนเป็นอย่างดี

ประโยชน์ของข้อมูล

หลังจากที่ชาวบ้านได้รับชมวีดิทัศน์การจัดตั้งโฉนดชุมชนแล้ว ทำให้เห็นว่าข้อมูลนั้นมีประโยชน์ การสืบค้นประวัติชุมชนทำให้รู้ว่าชุมชนหุบกระตอนได้อยู่มานานมากกว่า 40 ปี มีการจัดการและพัฒนาชุมชน ให้ชาวบ้านได้อยู่กันอย่างสะดวกสบาย ในทุกๆ ด้าน เช่น ด้านสาธารณูปโภคต่างๆ การรวมตัวจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น ข้อมูลเหล่านี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการขอจัดตั้งโฉนดชุมชนและงานด้านอื่นๆ อีกมากมาย

ความเป็นมาของชุมชนบ้านหุบกระตอน

พ.ศ. 2511 เริ่มมีผู้คนเข้ามาอยู่ประมาณ 4 – 5 ครอบครัว ซึ่งได้เลือกพื้นที่บริเวณบ้านหุบกระตอนเป็นที่ตั้งบ้านเรือนและทำมาหากิน โดยเห็นว่าพื้นที่บริเวณนี้เป็นที่ราบปรกหุบ หากปลูกพืชอะไรก็จะงอกงาม อีกทั้งยังมีลำห้วยขนาดเล็กที่มีน้ำเพียงพอต่อการเพาะปลูกได้ตลอดทั้งปี

พ.ศ. 2515 ชุมชนได้ขยายตัวขึ้น มีผู้คนจากถิ่นอื่นได้อพยพเข้ามาจับจองพื้นที่ทำกินและก่อสร้างบ้านเรือน ทำให้ชุมชนเติบโตเร็วขึ้น มีการรวมตัวกันสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมทางสังคมสืบมา เช่น การขึ้นบ้านใหม่ งานแต่ง งานบวช หรืองานอื่นๆ และประเพณีทางด้านศาสนา ทั่วไป

พ.ศ. 2517 ชาวบ้านได้ช่วยกันสร้างสำนักสงฆ์ และได้นิมนต์พระธุดงค์ ในป่า ให้มาอยู่ประจำในหมู่บ้าน 1 รูป

คนในชุมชนได้เพิ่มขึ้น มีเด็กๆ ที่จำเป็นต้องไปเรียนไกลบ้าน จึงได้สร้างโรงเรียนขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2518 และแล้วเสร็จ ปี พ.ศ. 2519 โดยมีครูไพจิตร และครูประยูร เป็นผู้สอน ในช่วงนั้น

หลังจากนั้นชาวบ้านทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ได้ร่วมกันออกแบบแผนที่ชุมชน ที่สามารถใช้สื่อถึงประวัติศาสตร์ของชุมชนได้ เช่น มะพร้าวต้นแรก ศาลเจ้าแม่ผมหอม วัด และ โรงเรียนเป็นต้น โดยในระหว่างทำนั้น ผู้สูงอายุเป็นผู้บอกเล่า โดยมีผู้ใหญ่เป็นคนชวนคุยซักถาม และร่วมกันกับเด็กในชุมชนออกแบบ กำหนดจุดสำคัญ ลงในแผนที่

ชาวบ้านเห็นว่าชุมชนของตัวเองมีข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ค่อนข้างมาก จึงคิดเตรียมร่างแผนที่ชุมชนไว้และหลังจากนั้นจึงมาช่วยกันกำหนดจุดในวันถัดไป

ปิดประชุม 16.25 น.

นางสาวกนกพร กิ่งพิ้ว

ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปรายงานการประชุมกิจกรรมวางแผนสำรวจป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน และห้วยอ้ายหลิว
โครงการศึกษากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน
บ้านหุบกระท้อนที่เหมาะสม ตำบลด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี
วันที่ 22 สิงหาคม 2553 เวลา 13.00 – 16.45 น.
ณ หมู่ 18 บ้านหุบกระท้อน ตำบลด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. เด็กหญิงสรินทิพย์	ธรรมศาสตร์
2. เด็กชายอุทัย	ใจจง
3. เด็กหญิงมุกดา	สามเรืองศรี
4. เด็กชายณัฐพล	นุชนารถ
5. เด็กชายณรงศ์ชัย	มีหรร
6. เด็กหญิงจันทมนิ	จงนวกิจ
7. เด็กหญิงชญญาพร	จงนวกิจ
8. นายเกษม	จงนวกิจ
9. นายสายพิน	มีหรร
10. นางนริศรา	จงนวกิจ
11. นางสาวกนกพร	ก่งพั้ว
12. นางสาวสาววิณี	ยินดี
13. นายบงการณ	แก้วชุม

เริ่มประชุมเวลา 13.00 น.

พูดคุยทบทวนและแนวทางการดำเนินงาน

โครงการศึกษากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อนที่เหมาะสม ที่ผ่านมาระหว่างเรามีกิจกรรมเวทีสร้างความเข้าใจ กิจกรรมเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนและสำรวจป่าชุมชนไปบ้างแล้ว แต่เมื่อนำแผนของโครงการมาเปรียบเทียบจะเห็นว่าโครงการนี้ค่อนข้างล่าช้ามาก และยังมีกิจกรรมที่ต้องดำเนินการตามแผนอีกพอสมควร

หากดูผลการทำวิจัยในระหว่างการทำโครงการ เห็นว่าผลการวิจัยที่เป็นเอกสารมีน้อยและยังไม่ชัดเจนมากนัก เมื่อเทียบกับผลที่เกิดขึ้นภายในชุมชนที่ทำวิจัย ซึ่งจะเห็นว่าตัวนักวิจัยหลายท่านมีการเปลี่ยนแปลงและเกิดทักษะอื่นๆ เช่น ทักษะการพูดในที่ประชุม การประสานงานกับหน่วยงาน และมีความมั่นใจกับตัวเองมากขึ้น อีกทั้งที่ผ่านมามีเห็นว่าเมื่อทีมวิจัยมีกิจกรรมต่างๆ ด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชนชาวบ้านก็ให้ความร่วมมือมากขึ้นทั้งเด็กและผู้ใหญ่

เนื่องจากโครงการขณะนี้กำลังอยู่ระหว่างช่วงการศึกษาและเก็บข้อมูลของป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน จึงให้กลุ่มเยาวชนบ้านหุบกระท้อนได้พูดคุยเกี่ยวกับป่าของชุมชน โดยพี่เลี้ยงโครงการให้กลุ่มเยาวชนได้ช่วยกันแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นและพูดคุยกันในที่ประชุมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนและสามารถนำความรู้ที่ได้ไปบอกต่อแก่คนอื่นๆ ได้รับทราบ ซึ่งได้แบ่งหัวข้อชวนคุยชวนคิดไว้ดังนี้

ประโยชน์ของป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อนมีอะไรบ้าง?

2. ประโยชน์ที่ได้รับกับตัวเอง

- เป็นแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน เวลาเรียนในห้องเรียนครูจะสอนจากหนังสือหรือกระดาน แล้วครูก็จะอธิบายให้ฟัง แต่ถ้าได้มาเรียนจากป่าจริงๆก็จะได้เห็นของจริงและได้สัมผัสสิ่งที่อยู่รอบๆตัวอีกด้วย
- ได้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลรักษาป่าเช่น วิธีการดับไฟป่า การทำฝายชะลอน้ำ
- ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ปกติวันหยุดส่วนใหญ่จะใช้เวลาอยู่บ้านดูทีวี แต่ถ้าได้ใช้เวลาที่ว่างนี้เข้าป่าก็จะเป็นประโยชน์แก่ตัวเองและป่า จะได้เป็นหูเป็นตาแทนผู้ใหญ่ ว่าป่าตรงไหนถูกตัดทำลายเสียหายไป
- เป็นแหล่งอาหารของคนและสัตว์ ในป่าจะมีอาหารของคนและสัตว์ป่ามากมาย เราก็สามารถหาอาหารจากป่าได้เช่น หน่อไม้ เห็ด ผลไม้ป่า และสัตว์ป่า เป็นต้น
- ได้ความสนุกสนาน เมื่อได้เข้าป่าจะรู้สึกสนุกเพราะได้เล่น และบางครั้งก็ได้เจอสิ่งแปลกๆ เช่น รอยสัตว์ ผาหินสูงๆ ต้นไม้แปลกๆ
- สามารถนำของป่ามาผลิตเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือนหรือเพิ่มรายได้แก่ครอบครัว เช่น การนำไม้ไผ่มาสานเป็นตะกร้า ชลอม พืชตระกูลหวายผลิตเป็นเฟอร์นิเจอร์ หรือแกนไม้เนื้อแข็งผลิตเป็นของที่ระลึก เป็นต้น
- เป็นแหล่งสมุนไพรรักษาโรค เช่น ลูกใต้ใบ แก้วโรคเห็บขา ว่านรางจืดช่วยขับพิษ ว่านมหากาฬ แก้วโรคลมพิษ เป็นต้น

2. ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ

- เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ในป่าชุมชนนั้นทุกคนสามารถศึกษาเรียนรู้ได้หลากหลายได้ไม่จำกัดอายุ วุฒิกการศึกษา เช่นนักเรียนสามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ในวิชาชีววิทยา วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาพฤกษศาสตร์ และอื่นๆ
- เป็นป่าต้นน้ำของชุมชน ป่าชุมชนหุบกระตอนมีเนื้อที่กว่า 4,000 ไร่ นอกจากเป็นป่าต้นน้ำของลำห้วยอ้ายหลิวแล้ว ยังเป็นป่าต้นน้ำในชุมชน อื่นๆ เป็นแหล่งพื้นที่ซับน้ำให้ชาวบ้านได้มีบ่อไว้กักเก็บน้ำ
- ทำให้มีความชื้นในอากาศและทำให้ฝนตก
- ทำให้อุณหภูมิของชุมชนไม่ร้อนเกินไป
- ป่าทำให้ระบบนิเวศสมดุล ทำให้แมลงศัตรูพืชมีไม่มากเกินไป

เยาวชนบ้านหุบกระตอนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าชุมชนได้อย่างไร

- เมื่อพบเห็นการตัดไม้ทำลายป่าหรือเกิดไฟป่าขึ้น แจ้งให้ผู้ใหญ่หรือผู้นำชุมชนทราบทันที ช่วยเป็นหูเป็นตาสอดส่องภัยที่จะเกิดขึ้นกับป่าของชุมชน
- ช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อมธรรมชาติตั้งแต่บ้าน โรงเรียน และชุมชน เช่นไม่ทิ้งขยะในสถานที่สาธารณะ ไม่ควรเผาขยะจำพวกพลาสติกหรือโฟม ไม่เด็ดหรือเหยียบต้นไม้ขนาดเล็ก เป็นต้น
- นำความรู้ที่ได้จากห้องเรียนหรือสื่อต่างๆ ไปปรับใช้และบอกต่อกับเพื่อนคนอื่นๆ เพื่อเผยแพร่ข้อมูลในการดูแลรักษาป่าให้แก่คนสนใจและขยายความมีรักป่า และตัวเองก็จะได้มีวิธีการใหม่ๆ ในการดูแลป่าด้วย

➤ ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ทั้งไฟฟ้า น้ำ กระดาษ หรือสิ่งที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น สิ่งของบางอย่างที่สามารถใช้ซ้ำได้ก็ควรใช้ซ้ำ เช่น กระดาษ น้ำสะอาด เป็นต้น เพื่อลดการใช้ทรัพยากรจากป่าและลดกระบวนการผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรม

➤ ปลุกต้นไม้เพิ่มหรือปลูกทดแทนต้นไม้ที่เสียไป เด็กก็สามารถทำได้เป็นการปลูกฝังให้เด็กช่วยดูแลป่า และรู้สึกรักและห่วงแหนป่าของตัวเอง

การดำเนินกิจกรรมในครั้งต่อไป

หลังจากที่พี่เลี้ยงโครงการได้ชวนกลุ่มเยาวชนบ้านหุบกระตอนแลกเปลี่ยนพูดคุยให้เห็นประโยชน์และการดูแลรักษาป่าโดยเยาวชนไปแล้ว จึงได้ร่วมกันคิดหารูปแบบการเก็บข้อมูลโดยใช้เด็กในชุมชนเป็นเครื่องมือและผู้ใหญ่เป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องราวและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชน ซึ่งเด็ก ๆ มีความคิดเห็นตรงกันว่าอยากจะทำสำรวจป่าชุมชนบ้านหุบกระตอนโดยมีประเด็นศึกษาหลักๆ 2 ประเด็น คือ 1. ประเภทหรือพันธุ์สัตว์ป่า ศึกษาจากมูลของสัตว์ รอยสัตว์ รังของสัตว์ หรือสิ่งอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อสำรวจความหลากหลายและความสมดุลของสัตว์ป่า 2. ประเภทหรือพันธุ์พืช ศึกษาชนิดของพืช การใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ เช่น พืชอาหาร พืชสมุนไพร พืชที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ และพืชประเภทอื่นๆ เพื่อสำรวจความหลากหลายและความสมดุลของพันธุ์ไม้ต่างๆ อีกทั้งการใช้ประโยชน์จากต้นไม้ที่ถูกต้อง

กลุ่มเป้าหมาย

- เยาวชนในชุมชนบ้านหุบกระตอน จำนวน 10 คน
- ผู้ใหญ่ที่มีความรู้เรื่องป่าชุมชนบ้านหุบกระตอน

วัสดุ- อุปกรณ์ที่จำเป็น

- กระเป๋าหรือเป้สำหรับเดินป่า
- ยาทากันยุง ยาหม่อง ยาทาแผลสด พลาสเตอร์ยา
- กระติกน้ำ
- ข้าวห่อ

ปิดประชุมเวลา 16.45 น.

นางสาวกนกพร กังพั้ว
ผู้สรุปรายงานการประชุม

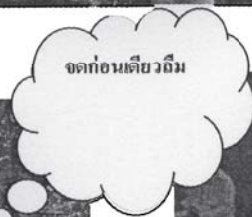
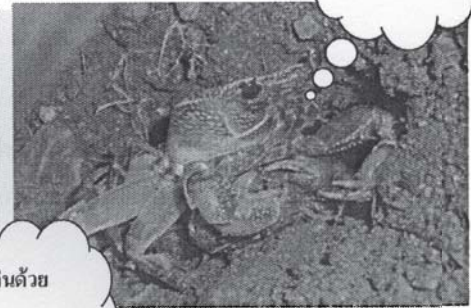
สรุปรายงานการสำรวจป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน
โครงการศึกษากระบวนการและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน
บ้านหุบกระท้อนที่เหมาะสม ตำบลด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี
วันที่ 19 กันยายน 2553 เวลา 11.00 – 16.45 น.
ณ ป่าบ้านหุบกระท้อน ตำบลด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. ด.ญ.พัชรา บงกชมาศ
2. ด.ญ.มุกดา สามเรืองศรี
3. ด.ช.ณัฐพล นุชนารถ
4. ด.ช.ณรงค์ชัย มีหระ
5. ด.ช.อุทัย ใจจง
6. นายไกรสร เล่าทรัพย์
7. นายธวัชชัย มีหระ
8. นายเกษม จงนวกิจ
9. นายคงเดช เจริญนาค
10. นางสาวกนกพร กังพั้ว
11. นายขวัญชัย ยินดี
12. นายสายพิน มีหระ
13. นายบงการณ แก้วชุม
14. ด.ช.เมธาวี แว่นทอง
15. นายเอกชัย อังกาบ
16. นายกัง จงนวกิจ
17. นางจันทร์เพ็ญ กังพั้ว
18. ด.ญ.สรินทิพย์ ธรรมศาสตร์

เปิดประชุมเวลา 11.00 น.

เนื่องจากการประชุมในครั้งก่อนหน้านี้นี้ พี่เลี้ยงโครงการได้ชวนกลุ่มเยาวชนบ้านหุบกระท้อนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและพูดคุยกันในเรื่องของประโยชน์และวิธีการดูแลรักษาป่าชุมชนทำให้กลุ่มเยาวชนว่าอยากจะออกไปสำรวจป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน ในกิจกรรมครั้งนี้จึงเป็นการเดินสำรวจป่าชุมชน โดยมีประเด็นที่กลุ่มเยาวชนต้องไปศึกษาในการเดินสำรวจป่าครั้งนี้ มี 2 ประเด็นคือ 1.ศึกษาประเภทหรือพันธุ์พืช 2.ประเภทหรือพันธุ์สัตว์ และในการเดินสำรวจป่าครั้งนี้ยังจัดได้ว่าเป็นการให้เด็กๆ ได้ออกมาศึกษาเรียนรู้นอกห้องเรียนอีกด้วย การเดินสำรวจในครั้งนี้เป็นไปอย่างสนุกสนาน เพราะมีผู้ใหญ่ในหมู่บ้านเข้าไปด้วย เพื่อคอยนำทางและให้คำแนะนำเกี่ยวสมุนไพร รอยเท้าสัตว์ เราใช้เวลาเปิดป่ากัน 3 ชั่วโมง ทั้งขาไปและกลับ และหลังจากที่เสร็จจากกิจกรรมการเดินสำรวจป่าแล้วพี่เลี้ยงก็ได้ให้ทีมวิจัยมาพูดคุยและแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการเดินป่า ซึ่งได้แบ่งเป็นหัวข้อดังนี้

สิ่งที่ได้เห็นจากการสำรวจป่า

- พืชสมุนไพร เช่น ต้นปอแดงช่วยในการถอนพิษสัตว์ เอื้องหมายนาใช้หน่อเอามาต้มกินแก้ร้อนใน มะขามป้อมแก้ไอและกระหายน้ำ เป็นต้น
- สัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่า เช่น งูเขียวหางไหม้ ปลาทั้ง ผึ้ง นกอีลุ้ม หอยทาก จิ้งเหลน เป็นต้น
- ร่องรอยและแหล่งอาศัยของสัตว์ป่า เช่น พบรอยเท้าของเก้ง มูลและรอยเท้าของหมูป่า แหล่งอาศัยและร่องรอยหากินของไก่ป่า เป็นต้น

สิ่งที่ได้เรียนรู้

- รู้จักชื่อ ลักษณะและสรรพคุณของพืชสมุนไพร
- เห็นการดำรงชีวิตของสัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่าจากประสบการณ์จริงที่ไม่ใช่จากการเห็นในหนังสือหรือในห้องเรียน

- ได้ฝึกความอดทนจากการเดินป่า
- ได้ฝึกการสังเกต
- ได้ฝึกการถามและจดบันทึก

ในการประชุมครั้งนี้ คุณลุงไพโรจน์ ลิ่มดีว ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้เรื่องพืชสมุนไพรได้มาให้ความรู้แก่ทีมวิจัย ในเรื่องเกี่ยวกับสรรพคุณของพืชสมุนไพรที่ทีมวิจัยได้ไปพบมาจากการไปเดินสำรวจป่าชุมชนบ้านหุบกระหมอน

ปิดประชุมเวลา 16.45 น.

นางสาวกนกพร กังพิ้ว

ผู้สรุปรายงานการประชุม

กิจกรรมประชุมถอดบทเรียนและหาแนวทางการดำเนินงาน
โครงการศึกษากระบวนการและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน
บ้านหุบกระท้อนที่เหมาะสม ตำบลด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี
วันที่ 24 ตุลาคม 2553 เวลา 13.30 – 17.00 น.
ณ บ้านหุบกระท้อน ตำบลด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. นายเกษม จงนวกิจ
2. นายสายพิน มีหรือ
3. ด.ญ.สุกัญญา ปานฉาย
4. นายอุทัย ใจจง
5. นายขวัญชัย ยินดี
6. นางสาวสาวินี ยินดี
7. นายคงเดช เจริญนาถ
8. นายธวัชชัย มีหรือ
9. นายไกรสร เสกทรัพย์
10. ด.ช.ณรงค์ชัย มีหรือ
11. นายกัง จงนวกิจ
12. นางนุพา กังพั้ว
13. ด.ญ.ธัญญาพร จงนวกิจ
14. นางนริศรา จงนวกิจ
15. ด.ญ.จันทมนี จงนวกิจ
16. นางสาวชมพูนุช ชูติชูเดช
17. นายเอกชัย อังคาบ
18. นางสาวกนกพร กังพั้ว

เปิดประชุมเวลา 13.30 น.

เรื่องแจ้งเพื่อทราบ

- ที่เลี้ยง :
- เดือนตุลาคมนี้จัดการประชุมเครือข่ายทีมวิจัย และเดือนถัดไปจะมีการแจ้งให้ทราบอีกครั้งหนึ่ง
  - โครงการศึกษากระบวนการและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อนที่เหมาะสม ขณะนี้มีความล่าช้าเป็นอย่างมาก ซึ่งในแผนงานมีกำหนดเวลาสิ้นสุดโครงการภายในวันที่ 30 เมษายน 2553 ที่ผ่านมามาแต่ด้วยการทำงานที่ล่าช้าในระยะงบประมาณงวดที่ 1 คาดว่าหน้าจะต้องเริ่มเขียนรายงานความก้าวหน้า และขอขยายระยะเวลาในการดำเนินงานออกไปอีก

รับรองรายงาน

ที่ประชุมเห็นชอบรับรองรายงานการประชุมเก็บข้อมูล เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2553 ร่วมกัน โดยการในเยาวชนในหมู่บ้านเป็นผู้อ่านรายงาน

ประเด็นพูดคุย

ในช่วงแรกของการพูดคุยที่เลี้ยงช่วยทีมวิจัยระดมความคิดในหัวข้อ คิดว่าทำโครงการนี้แล้วจะได้หรืออยากเห็นอะไร เพื่อเป็นการตรวจสอบความเข้าใจ และเพื่อสร้างความเข้าใจ แก่ผู้ที่เข้าร่วมแลกเปลี่ยนพูดคุยกันในวันนี้ จากนั้นที่เลี้ยงก็แจกกระดาษเป็นบัตรคำเพื่อให้ทีมวิจัยแต่ละคนตอบคำถาม

- เด็กรุ่นหลังๆ เกิดความรักและห่วงป้ามากขึ้น
- เด็กรุ่นหลังได้รู้ที่มาที่ไปของชุมชนของตนเอง
- ปลุกจิตสำนึกของคนรุ่นใหม่ให้รู้จักรักษาป่าชุมชน
- สร้างความสามัคคี
- ดูแลป่าให้สมบูรณ์เพื่อลูกหลานจะได้มีดู
- คนในหมู่บ้านร่วมกันอนุรักษ์ป่า และเข้าใจถึงเจตนาของผู้นำ
- ชุมชนเข้มแข็งในทุกๆด้าน
- ต้นไม้ใหญ่ๆ ต้นไม้หายาก และสัตว์ป่า กลับคืนมามากๆ
- ป่ามีความอุดมสมบูรณ์
- สัตว์มีที่อยู่อาศัย
- แหล่งน้ำใสสะอาด
- อยากเห็นป่าไม่อุดมสมบูรณ์เป็นทรัพยากรธรรมชาติ และเป็นต้นน้ำลำธาร
- ลดสภาวะโลกร้อน
- อยากเห็นป่าอยู่กับหมู่บ้านตลอดไป
- อยากเห็นหมู่บ้านสมบูรณ์ ที่เจริญไปด้วยต้นไม้ลำธารใสสะอาด ชุมชนอยู่ด้วยความสุข และสัตว์ต่างๆ
- อยากให้ป่าสมบูรณ์ไม่อย่าให้มีคนตัดไม้ทำลายป่า และอยากดูแลป่ามาก
- อยากเห็นป่าสมบูรณ์สัตว์ป่ามากๆ คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลป่า
- ชาวบ้านสามัคคีรักกัน

หลังจากที่ที่เลี้ยงติดบัตรคำและอ่านบัตรคำของแต่ละคนทำให้ผู้เข้าร่วมการแลกเปลี่ยนถึงกับ เอ๊ะ!สิ่งที่เราทำมาทำไมมันได้หลายเรื่องจัง จากที่ตัวเองคิดว่าเราแค่อยากอนุรักษ์ป่าเท่านั้น บัตรคำพวกนี้ทำให้หลายคนเข้าใจในเป้าหมายของโครงการมากขึ้นรวมทั้งคนใหม่ๆ ด้วย

หลังจากนั้นที่เลี้ยงชวนพูดคุยระยะเวลาของการดำเนินงานเพื่อให้ทีมวิจัยเห็นร่วมกันในการทำงานระยะต่อไป โดยที่ผ่านมามีทีมวิจัยดำเนินงานตามกิจกรรมดังนี้

1. เวทีสร้างความเข้าใจ ชี้แจงเกี่ยวกับการดำเนินโครงการแก่กลุ่มเป้าหมายในชุมชน
2. อบรมทีมวิจัยเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. ถอดบทเรียนการฟื้นฟูป่าและการจัดการป่าของชุมชน
4. สำรวจป่าชุมชนบ้านหุบกระตอน และห้วยอ้ายหลิว
5. ศึกษาประวัติศาสตร์ เรื่องราวความเป็นมาของชุมชนบ้านหุบกระตอน และสถานการณ์ ปัญหา การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ป่าไม้ และน้ำ ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน
6. จัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ ข้อมูลและปัญหาในกระบวนการทำวิจัย
7. เวทีสรุปข้อมูลและจัดทำรายงาน

บางกิจกรรมก็ไม่สามารถทำได้เลยทันทีด้วยเหตุผลที่ว่าเวลาไม่ตรงกัน ภาระหน้าที่การงานแตกต่างกัน แต่บางกิจกรรมก็สามารถทำได้ แต่ขาดรายละเอียดอีกมาก ซึ่งวันนี้เราจะมาชวนกันแลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้แนวทางในการทำงานในระยะต่อไป แต่ก่อนจะไปพูดคุยกันในเรื่องของการวางแผน พี่เลี้ยงตั้งคำถามต่อทีมวิจัยและผู้เข้าร่วม โดยให้ผู้เข้าร่วมช่วยกันระดมความคิดตามโจทย์ดังนี้

จากการดำเนินงานเราเห็นสถานการณ์ในชุมชนเราอย่างไรบ้าง

- ไฟไหม้บ่อยครั้งในช่วงฤดูแล้งส่งผลให้ป่าถูกทำลาย และสัตว์ป่าไม่มีที่อยู่อาศัย
- ยังมีคนตัดไม้ทำลายป่าอยู่โดยเฉพาะคนนอกพื้นที่
- มีการจุดไฟเผาป่าเพื่อหาของป่าในช่วงแล้งและเราเองไม่สามารถควบคุมได้
- จำนวนสัตว์ป่าลดลง / สูญพันธุ์
- มีผู้ทำไร่บุกเบิกป่ามากขึ้น
- พืชสมุนไพรน้อยลง
- แหล่งน้ำแห้ง

จากสถานการณ์เหล่านี้ทีมวิจัยชวนกันนั่งวิเคราะห์ถึงเหตุการณ์ในอนาคตว่า หากยังเป็นเช่นนี้อยู่ป่าของชุมชนก็จะหมดไป แต่ในระยะของการทำงานที่ผ่านมาเห็นว่าชาวบ้านในชุมชนบางส่วนเห็นความสำคัญและออกมาเข้าร่วมบ้างในบางครั้ง จึงอยากเน้นกิจกรรมที่ให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าด้วย

ต่อจากนั้นพี่เลี้ยงได้ตั้งคำถามเพื่อให้ทีมวิจัยได้ทบทวนการทำงานต่อว่าจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ลองเปลี่ยนเทียบดูว่า อดีตชุมชนบริเวณนี้เป็นอย่างไร โดยบอกตามพ.ศ.ที่ตนเองจำความได้

- 2525 มีต้นเต็ง รัง มะค่า เยอะ แต่ถูกตัดไปทำฟืนโดยนายทุน
- 2525 ทางน้ำแห้งขอด ป่าไม่ถูกตัดโดยเสรี
- 2526 ฝนไม่ค่อยตกแล้ง
- 2526 ต้นไม้ใหญ่ถูกตัดมาก แห้งแล้งฤดูร้อนๆ มาก
- 2530 ชุมชนมีการพัฒนาในทางคมนาคมสะดวกขึ้น และพื้นที่ป่าน้อยลง
- 2530 ต้นไม้มีจำนวนมากกว่าปัจจุบัน
- 2536 เมื่อตอนนั้นป่าเยอะกว่านี้แต่ตอนนี้ป่าบางส่วนหายไป
- 2538 มีการจัดการป่า และเริ่มมีการพัฒนาชุมชน
- 2538 เกิดไฟไหม้น้อยครั้งในเมื่อก่อน
- 2538 สัตว์สงวนพืชสมุนไพรที่หายากๆ มีจำนวนมาก
- 2539 ต้นไม้พันธุ์ต่างๆ หายไป
- 2541 ป่ามีสภาพดีขึ้นมาก มีคนตัดไม้น้อยลง

เมื่อผู้ร่วมที่เป็นเด็กและเยาวชน สงสัยว่าเมื่อก่อนมีต้นไม้ใหญ่ๆ แล้วมันหายไปไหนหมด เพราะคนตัดก็ไม่หน้าจะตัดหมด ผู้เข้าร่วมที่เป็นผู้ใหญ่ก็เล่าให้ฟังว่าเมื่อก่อนมีต้นไม้ใหญ่เยอะก็จริง แต่ก็มีคนเข้ามาตัดเยอะเหมือนกัน ไหนจะไฟไหม้อีก แต่คนส่วนใหญ่ที่เข้ามาตัดจะเป็นกลุ่มนายทุนเข้ามาหาผลประโยชน์ทั้งนั้น

ต่อจากนั้นพี่เลี้ยงตั้งคำถามกับทีมวิจัยอีกว่า การเปลี่ยนแปลงต่อจากนั้นเป็นอย่างไรบ้าง

- ต้นไม้พองหายไป
- สัตว์สงวนที่มีหายไป เช่น นกเงือก ลิ่น เป็นต้น

- อาชีพเลี้ยงไม้ขายลดน้อยลงไม้ใหญ่ตันสวยๆหมด ปัจจุบันเหลือเพียงต้นไม้ขนาดเล็กแต่ก็มี
- เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ
- ต้นไม้เริ่มฟื้นตัวมีจำนวนเพิ่มขึ้น
- ยังไม่มีการควบคุมการบุกรุกป่า

หลังจากการแลกเปลี่ยนพูดคุยในเรื่องการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระยะเวลาที่ผ่านมาและคนในวงพูดคุยได้เห็น
 นั้นต่างเห็นร่วมกันว่าทำไมก่อนหน้านี้ปล่อยให้มีการตัดไม้ทำลายป่าโดยที่ไม่มีใครรุกขึ้นมาทำอะไร เหล็กเด็กเยาวชนใน
 หมู่บ้านพูดขึ้นมาว่าพวกเขาจะเป็นรุ่นต่อไปที่จะดูแลป่าเอง

ต่อจากนั้นการที่เลี้ยงตั้งคำถามต่อทีมอีกว่า หลังจากที่ทำโครงการวิจัยแล้ว เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง

- มีคนเข้าร่วมรักษาป่ามากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มเด็กเยาวชนในหมู่บ้าน
- มีหน่วยงานอื่น เช่น กรมป่าไม้ ทหาร มาร่วมทำกิจกรรมการอนุรักษ์ป่า
- ป่าเกิดการฟื้นตัวมีพันธุ์ไม้เกิดขึ้น และมีแหล่งน้ำสมบูรณ์
- เกิดการดูแลเรื่องการตัดไม้ทำลายป่ามากขึ้น เช่น มีการสำรวจป่าเพิ่มขึ้น
- มีต้นไม้ใหญ่มากขึ้น ฝนตกบ่อยขึ้น สัตว์ป่ากลับมาอยู่เยอะขึ้น
- ชาวบ้านเข้าใจการทำงานมากขึ้นไม่ต้องอธิบายมากเหมือนเมื่อก่อน

เมื่อทำวิจัยแล้วเกิดการเปลี่ยนแปลงมากอย่างนี้ ทีมวิจัย และเด็กๆ มองเห็นประโยชน์ของป่าอย่างไรบ้าง

- เป็นแหล่งอาหารของคนในชุมชน เช่น การหา เห็ดโคน เห็ดเผาะ หน่อไม้ สมุนไพร หรือแม้กระทั่งสัตว์ป่าบางชนิด
- เป็นแหล่งกำเนิดน้ำใช้ในการทำการเกษตร
- สร้างอาชีพ จากการเอาไม้ไผ่ในป่ามาทำจักสานเป็นตะกร้า
- เป็นแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนทั้งเรื่องระบบนิเวศ และสมุนไพร
- สร้างหรือซ่อมแซมบ้านเมื่อจำเป็นต้องตัดไม้
- มีอากาศที่ดี
- เป็นที่อาศัยของสัตว์ป่า

เมื่อทบทวนสิ่งต่างๆ ผ่านไปแล้วพี่เลี้ยง ชวนทีมวิจัยและกลุ่มผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนพูดคุย เกี่ยวกับสิ่งที่ตนเองได้
 เรียนรู้และเกิดการเปลี่ยนแปลงในการทำโครงการวิจัยที่ผ่านมา

สิ่งที่เปลี่ยนแปลง

- จับประเด็นเป็น
- กล้าพูด / กล้าแสดงออก / กล้านำเสนอมากขึ้น
- รักป่ามากขึ้น
- ชยันมากขึ้น มาเข้าร่วมแลกเปลี่ยนพูดคุย
- มีความรับผิดชอบมากขึ้น
- เสียสละ / อุดหนุน
- มีสาระมากขึ้น
- มีความคิดเป็นของตัวเองไม่คิดตามเพื่อนไปหมดทุกเรื่อง

- มีการวางแผนเชื่อมโยงในการทำงาน
- เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ในการเข้าร่วมการอนุรักษ์ป่า
- ใจเย็นลง

สิ่งที่ได้เรียนรู้

- เด็กๆ เห็นประโยชน์ของป่าว่ามีความสำคัญในการดำรงชีวิต ทั้งอาหาร และอากาศ
- การทำงานต้องใช้ข้อมูลมามีส่วนในการตัดสินใจ
- เรียนรู้การทำงานร่วมกัน
- เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน
- เรียนรู้ข้อมูลความรู้จากเพื่อนร่วมวิจัย
- เรียนรู้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร (ใช้รักษาแทนยาแผนปัจจุบัน)
- เรียนรู้การเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ
- การจับประเด็น การวิเคราะห์คน / ข้อมูล
- การสร้างความสามารถสามัคคีในชุมชน
- การจดบันทึก
- การวางแผนการทำงาน

ความรู้สึกในการทำงาน

- สนุก
  - ได้ทำฝาย
  - ได้สำรวจป่า
- ภาคภูมิใจ
  - เห็นเด็กให้ความสำคัญกับโครงการ
  - เห็นผู้อาวุโสมีรอยยิ้มจากการเล่าเรื่องราวในอดีต
- ท้อแท้
  - กับการเขียนรายงาน
  - การจดบันทึก ไม่รู้จะจดยังไง
  - พี่เลี้ยงไม่ค่อยได้ลงมาหนุนเสริมการทำงานในบางช่วง
- ดี เห็นป่ามีความอุดมสมบูรณ์ขึ้น
- มีความสุขเวลาจัดเวทีเพราะได้มานั่งฟัง
- เหนื่อยเวลาขึ้นสำรวจป่า แต่สนุก
- อึดอัด ไม่เข้าใจการทำวิจัย
- เครียดโครงการล่าช้า

อุปสรรค/เงื่อนไขในการทำงาน

- เวลาไม่ตรงกัน
- ความคิดเห็นไม่ตรงกัน / ขัดแย้งทางความคิด

- ทีมยังไม่เห็นเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน
- ไม่มีเวลาในการเดินทางเข้าร่วมเวทีเครือข่าย
- ขาดการร่วมมือที่ดี เพราะชุมชนยังไม่เห็นความสำคัญ และประโยชน์ในการเข้าร่วมการทำงาน
- พี่เลี้ยงไม่ค่อยเข้ามากระตุ้น
- นายก อบต. / หน่วยงานในพื้นที่ไม่เห็นด้วยกับการทำโครงการ

ถ้าจากที่เราร่วมกันระดมความคิดเห็นมาทั้งหมดทีมวิจัยคิดว่า เราจะหาแนวทางในการดำเนินงานต่ออย่างไร เพื่อให้เกิดการทำงานที่ดีขึ้น และเป็นไปตามเป้าหมายของโครงการ

- ทีมวิจัยต้องมีการจัดบันทึกให้มากขึ้น
- ดึงกลุ่มเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านมาร่วมกันเก็บข้อมูลหรือร่วมกิจกรรมต่างๆ เพื่อกระตุ้นคนภายในชุมชน สร้างการเรียนรู้ และต่อยอดงานเดิมโดยคนรุ่นหลัง

นัดหมายครั้งต่อไปเพื่อวางแผนการทำงานให้กลุ่มเยาวชนเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ วันที่ 13 พฤศจิกายน 2553 เวลา 08.00 น.

ปิดประชุมเวลา 17.00 น.

นางสาวกนกพร กังพิ้ว

ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปรายงานการประชุมกิจกรรมศึกษาพืชสมุนไพรป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน
โครงการศึกษากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน
บ้านหุบกระท้อนที่เหมาะสม ตำบลด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี
วันที่ 20 พฤศจิกายน 2553 เวลา 09.30 – 12.00 น.
ณ ป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน ตำบลด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. นายเกษม	จนวนกิจ
2. นายขวัญชัย	ยินดี
3. นายไกรสร	เล่าทรัพย์
4. นายอุทัย	จงใจ
5. นายธวัชชัย	มีหรร
6. นายแสน	ชื่นซ้ำ
7. นางสาวกนกพร	ก่งพิ้ว
8. ด.ญ.สรินทิพย์	ธรรมศาสตร์
9. ด.ช.ณรงค์ชัย	มีหรร
10. นายคงเดช	เจิมนาค
11. ด.ญ.พัชรา	บงกชมาศ
12. ด.ญ.ขวัญเรือน	เจิมนาค
13. ด.ญ.มุกดา	สามเรืองศรี
14. ด.ญ.สุกัญญา	ปานฉาย
15. นายเยื่อ	โพธิ์ทอง
16. นายสายพิน	มีหรร

เปิดประชุมเวลา 09.30 น.

เริ่มเดินสำรวจป่าโดยมีนายเยื่อ โพธิ์ทอง เป็นผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรที่พบในป่าบริเวณดินเขาจนถึงบริเวณที่เคยมีพระขึ้นไปจำศีลอยู่ มีการเก็บตัวอย่างเพื่อนำมาใส่แฟ้ม เพื่อบอกถึงชื่อ วิธีการใช้สรรพคุณ ลักษณะคล้ายใบไม้ชนิดใดเพื่อป้องกันการสับสน เวลา 12.00 น. ลงจากเขา รับประทานอาหาร
สมุนไพรที่พบในป่าหุบกระท้อน สรุปได้ดังนี้

อีเหม็น

สรรพคุณ	รักษาฝีหนอง
วิธีใช้	ขูดเปลือกเป็นฝอย แล้วใช้มือบีบให้เกิดเมือกนำไปปิดแผลบริเวณที่เป็นฝีทิ้งไว้สักพัก แล้วฝีกก็จะหลุดออกมา
ลักษณะคล้าย	ใบขนุน

ทางไหลแดง

สรรพคุณ	ไล่แมลงต่างๆ
วิธีใช้	นำต้น ราก ใบ ดอก นำมาหมักเอาน้ำที่หมักได้มาฉีดไล่แมลงต่างๆ
ลักษณะใบ	ใบเรียวยาวเล็ก

หนอนตายอยาก (เมีย)

สรรพคุณ	แก้เลือดเสีย ประจำเดือนมาผิดปกติ
วิธีใช้	นำรากมาต้ม แล้วกรองเอาน้ำดื่ม
ลักษณะคล้าย	ใบพลู

หนอนตายอยาก (ผู้)

สรรพคุณ	แก้เลือดเสีย ประจำเดือนมาผิดปกติ
วิธีใช้	นำรากมาต้ม แล้วกรองเอาน้ำดื่ม
ลักษณะคล้าย	-

ว่านรังจืด

สรรพคุณ	ใช้ถอนพิษตกค้างต่างๆ แก้เบื่อเมา
วิธีใช้	ใช้ใบนำมาตากแดดให้แห้งแล้วนำไปต้มในน้ำร้อนดื่ม
ลักษณะคล้าย	ใบหญ้านาง

ลูกคุณทา

สรรพคุณ	แก้คัน เป็นหิด น้ำกัดเท้า
วิธีใช้	นำลูกมาตำกับเกลือ แล้วนำมาทาบริเวณที่คัน
ลักษณะ	เป็นลูกกลม ผิวขรุขระเล็กน้อย

บอระเพ็ด

สรรพคุณ	แก้ไอ แก้ท้องผูก แก้เครียด
วิธีใช้	นำเถามาหั่นเป็นแว่นตากแดดให้แห้ง หรือรับประทานสดผสมกับน้ำผึ้ง
ลักษณะ	เป็นเถา บริเวณเถาเป็นปุ่ม

กระทิงเพราะ

สรรพคุณ	แก้พิษแมลงป่องกัดต่อย ประกอบอาหาร
วิธีใช้	ใช้ส่วนหัวนำมาผ่านไฟเป็นแว่น แล้วสุกให้เกิดเมือกเอาไปปิดตรงบริเวณที่โดนแมลงป่องต่อย นำต้นมาประกอบอาหารได้ ทำแกงบอน แกงกะทิ แกงป่า
ลักษณะคล้าย	-

กระทือลิง หรือ ขำลิง

สรรพคุณ	ใช้ดับกลิ่นตัว แก้สัว ฝ้า
วิธีใช้	นำส่วนหัวมาตำกับขมิ้น นำมาทาบริเวณที่เป็นสิ่ว ฝ้า ได้รักรั
ลักษณะคล้าย	ใบโพ

ดอกดิน

สรรพคุณ	ใช้ย้อมสีข้าวเหนียว
วิธีใช้	นำดอกมาขย้าน้ำจะได้สีม่วง กรองเอาเฉพาะน้ำไปแช่ข้าวเหนียวทั้งไว้สักพัก
ลักษณะ	ไม่มีใบ ก้านดอกชูขึ้นจากดิน

ถอนหมอยยายซี

สรรพคุณ	แก้เลือดมาไม่ปกติ
วิธีใช้	ใช้รากลนำมาต้มกับน้ำสะอาด แล้วกรองเอาน้ำมาดื่ม
ลักษณะใบ	ใบเล็ก ขอบใบหยัก

กำลังกระทิง

สรรพคุณ	ไล่แมลงต่างๆ
วิธีใช้	ใช้เปลือกไม้ตำมาหมัก เอาน้ำมาฉีดไล่แมลง
ลักษณะคล้าย	-

เลื้อหมอบ

สรรพคุณ	ห้ามเลือด
วิธีใช้	นำใบมาขยี้ให้แหลก แล้วปิดแผล
ลักษณะใบ	ใบเรียวยาวใหญ่ ขอบใบหยัก

ฟ้าทลายโจร

สรรพคุณ	แก้ไอ แก้กระสย แก้ไข้
วิธีใช้	นำใบไปตากแดดให้แห้ง แล้วนำไปต้ม กรองเอาน้ำดื่ม
ลักษณะคล้าย	ใบพริก

ลิ้นงู

สรรพคุณ	แก้เลือดลมมาไม่ปกติ
วิธีใช้	นำรากมาต้มกรองเอาน้ำดื่ม
ลักษณะคล้าย	-

ใบข่อย

สรรพคุณ	ขัดฟัน ถอนพิษไข้
วิธีใช้	ใช้ใบขัดฟัน ใช้ใบนำมาต้มกรองเอาน้ำดื่มแก้ถอนพิษ
ลักษณะใบ	มีใบเล็ก

ว่านลิง

สรรพคุณ	ช่วยให้คลอดลูกง่าย
วิธีใช้	ใช้ส่วนหัวตำแล้วนำมาผสมกับเหล้าหรือน้ำขาวขาวแล้วกรองเอาน้ำดื่ม
ลักษณะคล้าย	ต้นกระชาย

กระชาย

สรรพคุณ	แก้ท้องผูก
วิธีใช้	นำหัวมาทุบพอแตกแล้วนำไปต้มน้ำ กรองเอาน้ำดื่ม
ลักษณะใบ	-

นางนริศรา จงนวกิจ

ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปรายงานการประชุมเวทีการวางแผนงานการดำเนินงานป่าชุมชนบ้านหุบกระเทียม
โครงการศึกษากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน
บ้านหุบกระเทียมที่เหมาะสม ตำบลด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี
วันที่ 28 พฤศจิกายน 2553
ณ บ้านผู้ใหญ่สายพิน มีหอร ตำบลด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. ด.ญ.สรินทิพย์	ธรรมศาสตร์
2. นายเกษม	จงนวกิจ
3. นางนริศรา	จงนวกิจ
4. นายชินวัฒน์	มณีสรี
5. นายเอกชัย	อังกาบ
6. นางสาวกนกพร	กังพิ้ว
7. นายอุทัย	ใจจง
8. ด.ญ.สุกัญญา	ปานฉาย
9. ด.ญ.ขวัญเรือน	เจิมนาค
10. ด.ช.ณรงค์ชัย	มีหอร
11. ด.ญ.กนกวรรณ	โพธิ์ช่วย
12. นายพิชาญ	แพ่งพิศาล
13. นายสายพิน	มีหอร
14. นายขวัญชัย	ยินดี
15. นายคงเดช	เจิมนาค

เปิดประชุมเวลา 11.00 น.

อ่านรายงานการประชุมเวทีวางแผนดำเนินงาน
อ่านรายงานการประชุมเวทีศึกษาพืชสมุนไพรป่าชุมชนบ้านหุบกระเทียม
ชมวีดิทัศน์การทำวิจัยน้ำของเด็กในจังหวัดระยอง
หลังจากชมวีดิทัศน์เสร็จแล้วมีการถามถึงความรู้สึกหลังชมเสร็จ

ความรู้สึกของเด็กหลังจากชมวีดิทัศน์

- อยากให้เด็กทำร่วมกันและเป็นคนสื่อสาร
- อยากทำ
- อยากรู้ข้อมูลในหมู่บ้าน
- เห็นความร่วมมือของเด็ก
- เห็นการทำงานเป็นกระบวนการ (การวางแผน การจัดบันทึก การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ การลงมือปฏิบัติ การวัดค่าน้ำ)

จากนั้นนำแฟ้มสมุนไพรกับมาแก้ไข ค้นหาข้อมูลในอินเทอร์เน็ตที่ www.google.co.th เนื่องจากต้องการให้มีรูปภาพของสมุนไพรและรายละเอียดเพิ่มขึ้น เช่น ประโยชน์ ชื่อของแต่ละท้องถิ่น เป็นต้น และที่ประชุมได้วางแผนเกี่ยวกับ 1) การเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ / สมุนไพร โดยไปตามบ้านคน มีการตั้งประเด็น / ข้อมูลเดิมที่เราารู้ 2) ประโยชน์ของการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ / สมุนไพรเพิ่มเติม และการรักษาผลประโยชน์ของคนในชุมชน โดยจะดำเนินการในวันที่ 6 ธันวาคม 2553

คำถามที่จะนำไปถามชาวบ้าน

- เข้ามาอยู่ พ.ศ. อะไร
- อดีตหมู่บ้านเป็นอย่างไร (สภาพพื้นที่)
- ความเปลี่ยนแปลง (ป่าหายไปเมื่อไร การคมนาคมเป็นอย่างไร)

ปิดประชุมเวลา 12.00 น.

นางนริศรา จงนวกิจ

ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปรายงานการประชุมเวทีการศึกษาประวัติศาสตร์ป้าชุมชนบ้านหุบกระท้อน
โครงการศึกษากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน
บ้านหุบกระท้อนที่เหมาะสม ตำบลด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี
วันที่ 6 ธันวาคม 2553

ณ บ้านหุบกระท้อน ตำบลด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1. ด.ญ. พัชรา	บงกชมาศ
2. นายเกษม	จงนวกิจ
3. นายอุทัย	ใจจง
4. ด.ญ.สุกัญญา	ปานฉาย
5. ด.ญ.กนกวรรณ	โพธิ์ช่วย
6. นายสายพิน	มีหระ
7. ด.ญ.มุกดา	สามเรืองศรี
8. ด.ญ.มนัสนัน	โพธิ์ช่วย

เปิดประชุมเวลา 09.00 น.

กลุ่มเด็กบ้านหุบกระท้อนร่วมเรียนรู้เกี่ยวกับข้อมูลประวัติศาสตร์เพื่อสร้างการเรียนรู้ให้แก่ตนเองและกลุ่มเด็กใหม่ที่สนใจในการทำกิจกรรมร่วมกัน

บ้านลุงเยื่อ โพธิ์ทอง

ลุงเยื่อเล่าว่า เข้ามาอยู่ พ.ศ.2516 มาจากเพชรบุรี คนที่เข้ามาอยู่ส่วนมากเป็นคนจังหวัดกาญจนบุรี เพชรบุรี นครปฐมเป็นส่วนมาก คนราชบุรีเป็นส่วนน้อย ในตอนนั้นยังไม่มีวัดและโรงเรียน เริ่มมีการพัฒนาบ้างแล้วในบางส่วน เมื่อลุงงาม จุลอยู่ ย้ายมาได้ 2 ปี ตางามเลี้ยไเลเสามาสร้างโรงเรียน ตาเยื่อ บริจาคเสา 3 ต้น ตาหอม แหวนเพชร ช่วยเสา 3 ต้น นายศรี เสา 1 ต้น ตามาเสา 2 ต้น ทำเป็นห้องเรียนแบบโล่งๆ มีการบริจาคเงิน และแรงงานร่วมกันสร้างโรงเรียน เริ่มสร้างวันที่ 9 มีนาคม 2519 เนื้อที่ 18 ไร่ โดยนายเทียม พักพ่วง มีนายโพธิ์จัน ลิมดี เป็นครูใหญ่ ในตอนนั้นบ้านหุบกระท้อนยังเป็นหมู่ 2 มีนายชัย สามปัน เป็นกำนัน และแยกจากหมู่ 2 เป็นหมู่ 6 พ.ศ.2526 มีผู้ใหญ่แก้ว ฉั่วทองคำ เป็นผู้ใหญ่บ้าน ตอนนั้นหมู่บ้านหุบกระท้อนมีบ้านกระแหร้อยอยู่ 3 หลัง หมู่บ้านหุบกระท้อน ลุงเฉลิม เป็นคนเรียกคนแรก เพราะตอนนั้นมีต้นกระท้อนเยอะ มีชะนี ลิง มากมาย ส่วนชื่อหุบพริกมีที่มา เพราะมีพริกป่าเยอะ

ในตอนนั้นหมู่ 6 มีพื้นที่มากจึงแยกเป็น 2 หมู่ คือ หมู่ 6 และหมู่ 18 มีกำนันสมชาย ตั้งกิตติกุล เป็นผู้ใหญ่บ้าน ความเป็นอยู่สมัยนั้นใช้หญ้าคาทำหลังคา ใช้ไม้ไผ่เป็นที่กั้น การเดินทางไม่มีรถยนต์มีแต่จักรยานการเดินทางจึงลำบากมาก มีอาชีพขานไม้มะค่าโมง แต่ก่อนรับจ้างกำละ 3 - 5 บาท การซื้อข้าวที่ด่านไม่มีขายต้องไปซื้อที่จอมบึงข้าวกระสอบละ 200 บาทคนสมัยนั้นเป็นใช้ปากกันเยอะส่วนมากเป็นใช้มาเลี้ยไเลเพราะยุ่งเยอะเดือนหนึ่งตายกันหลายศพ ถ้าใครอยากฝังก็ฝังในที่ของตน ใครอยากเผาก็เผาในที่ของตน การซื้อขายที่ดินถ้าคนมีอิทธิพลก็จะได้ที่เยอะ ต่อมา มีรถแทรกเตอร์เป็นรถรับจ้าง น้ำมันลิตรละ 2 บาท น้ำกินน้ำใช้แต่ก่อนมีบ่อน้ำลูกเดียวจ้างลุงหลงชุด 400 บาท ผู้ใหญ่แก้ว เป็นคนเอารองมาให้ฟรี 12 ลูกใช้กันทั้งเขตบริเวณบ้านหนองไผ่ ประมาณ 10 กว่าครัวเรือน เขตบริเวณบ้านผู้ใหญ่แก้วใช้น้ำที่ห้วยตาสมบูรณ์ประมาณ 6 - 7 ครัวเรือน เวลาที่มีคนป่วยต้องช่วยกันหามไปราชบุรี ใช้เวลานานมาก บางที่ต้องอาศัยรถเข็นออกไป มียาสมุนไพรบางคนกินหายบางคนกินไม่หายตายไปก็มี สมุนไพรที่ใช้รักษาไข้มาเลี้ยไเลได้ดีที่สุด คือ ใช้กาฝากมะนาวมาลัษุ ใช้

ไซโกที่ผสมแล้ว 3 - 5 ลูก นำไปต้มกับกาฝากมะนาวที่สับแล้วต้มจนแตก ลูกไหนที่แตกแล้วก็นำมากินได้ส่วนลูกที่ยังไม่แตก ก็ต้มต่อไปจนแตกจึงเอามากินได้ ส่วนการคลอดลูกคนที่คลอดเองได้ก็มีคนที่คลอดเองไม่ได้ตายไปก็มี มีการใช้กระเพาะค่าง มาต้มให้กิน เป็นยาของกระเหรี่ยง มียายเคลิ้ม เป็นคนทำคลอดให้ ส่วนศาลเจ้าแม่ผมหอม แต่ก่อนลากไม้ไปขอบหลุมอยู่ แลวนั้นก็น่าจะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ก่อนตั้งศาลมีกองหินตั้งอยู่ก่อนแล้ว ก็เลยตั้งศาลบริเวณนั้น

บ้านนายนัด จุลอยู่

เข้ามาอยู่ พ.ศ.2520 มีวัดและโรงเรียนแล้ว ย้ายมาจากท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี มาซื้อที่ มีบ้านอยู่ประมาณ 20 กว่าครัวเรือน มีอาชีพทำไร่ บริเวณที่นายนัดทำอยู่เป็นที่ทำอ้อยของตาเชียร การเดินทางใช้รถเครื่อง มีโรงพยาบาล แต่คำว่าหุบกระท้อนคนโบราณกล่าวว่า มีต้นกระท้อนเยอะ น้ำใช้น้ำในห้วยมีการพัฒนาขึ้นเรื่อย

บ้านปู่ทิม

มาอยู่เป็นคนแรก ตอนกำนันลอยติดคุก ยังไม่มีโรงเรียน วัด มีบ้าน 2 หลัง บ้านยายซัว และบ้านปู่ทิม บ้านใช้แฝกมุง แต่ก่อนมีห้วยคอมมิวนิสต์เยอะ ใช้น้ำขั้ว ปู่ทิมมาจากท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี พาครอบครัวมา ศาลเจ้าแม่ผมหอม มีคนเอาหินไปกอง ใครมาก็นั่งพักอาศัย

นางนริศรา จงนวกิจ

ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปรายงานการประชุมเวทีการวางแผนงาน
โครงการศึกษากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน
บ้านหุบกระท้อนที่เหมาะสม ตำบลด่านทับตะโก อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี
วันที่ 18 มิถุนายน 2554 เวลา 10.30 – 12.15 น.
ณ ศาลาเฉลิมพระเกียรติ หมู่ที่ 18 ตำบลด่านทับตะโก อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. ด.ญ.สรินทรพรย์	ธรรมศาสตร์
2. นายเกษม	จงนวกิจ
3. นางนริศรา	จงนวกิจ
4. นายบงการณ	แก้วชุม
5. นายเอกชัย	อังกาบ
6. ด.ญ.อรวรรณ	เหลื่องวิไล
7. ด.ญ.มุกดา	สามเรืองศรี
8. ด.ญ.สุกัญญา	ปานฉาย
9. ด.ญ.ขวัญเรือน	เจิมนาค
10. ด.ช.ณรงค์ชัย	มีหระ
11. นายขวัญชัย	ยินดี
12. นายอุทัย	ใจจง
13. นายสายพิน	มีหระ
14. นายไกรสร	เล่าทรัพย์
15. นางสาวกนกวรรณ	โพธิ์ช่วย
16. ด.ญ.พัชรา	บงกษมาศ
17. นางนริศรา	จงนวกิจ

เปิดประชุม เวลา 10.30 น.

เมื่อเขียนรายชื่อผู้มาร่วมประชุมเสร็จก็ได้มีการพูดคุยกันถึงโครงการปิดไปแล้วว่ามีที่ไหนบ้าง และโครงการที่ล่าช้าอยู่ร่วมทั้งโครงการป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน ต้องทำหนังสือขอขยายเวลาถึงเดือนสิงหาคม เวทีที่เหลือ คือ การถอดบทเรียนการฟื้นฟูป่า สำรวป่า แนวทางการแก้ไขปัญหาว่ามีวิธีไหนบ้างในการจัดการป่า ผู้ใหญ่ใหญ่สายพินบอกว่าเดี๋ยวนี้น่าจะมีคนเข้ามาตัดไม้เหมือนเมื่อก่อน นายเกษมจึงเสนอว่าอาจเป็นเพราะเรามีการลาดตระเวนมีทหารมาร่วมด้วย และทหารจะมีงบประมาณให้ทำฝายชะลอน้ำ มาถามว่าสนใจไหม ก็เป็นการดีเพราะชาวบ้านก็จะเห็นว่าเราทำอะไรบ้าง มีความคืบหน้าอย่างไรบ้าง อย่างมีเด็กมาร่วม เด็กก็ต้องบอกผู้ปกครองว่ามาร่วมประชุม สกว. ผู้ปกครองก็อยากจะทำลูกหลานมาทำอะไร มีการพูดคุยกันถึงการขอตั้งโครงการป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน ว่าไปถึงไหนแล้ว ผู้ใหญ่สายพินว่าตอนนี้กำลังรอคำตอบจาก อบต.ต้องรอให้ อบต. เห็นชื่อก่อนจึงจะจัดตั้งโครงการป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อนได้

ทาง สกว. คุยกับคนที่มาร่วมประชุมว่าเริ่มแรกมีการดูแลอย่างไร นายเกษมว่ามีการลาดตระเวน เวลามีคนเข้ามาตัดไม้ก็เข้าห้ามปราม ตักเตือน ของกลางทิ้งไว้ในป่า ห้ามนำออก การลาดตระเวนก็แล้วแต่โอกาสที่เหมาะสม แต่จะขึ้น

ทุกครั้งที่ได้ข่าวว่ามีคนมาตัดไม้ มีกฎระเบียบในการดูแลป่า มีการทำฝายชะลอน้ำ ช่วยกันดับไฟป่า การหาเห็ดโคน การหัก หน่อไม้ถ้าหน่อยาวเกินห้ามไม่ให้ตัด การตัดไม้รวกห้ามตัดล่างกอ ห้ามตัดไม้บริเวณป่าต้นน้ำ มีการปลูกป่าทดแทน

ผลจากการลาดตระเวนทำให้มีการตัดไม้ลดลงแต่ยังมีคนจ้องตัดอยู่เรื่อยๆ เมื่อมีโอกาส ชาวบ้านบางคนยังไม่คิด อนุรักษ์ป่า คิดแต่จะใช้อย่างเดียว มีการพูดคุยกันมากขึ้นมีรูปแบบที่แปลกไป คือ แทนที่จะปลูกฝังกับตัวผู้นำก็มาพูดคุยกับ เด็ก คนแก่ และวัยกลางคนให้รู้สึกว่ามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่า รู้ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน รู้ว่าเมื่อก่อนได้เกิดอะไร กับหมู่บ้านบ้าง การลาดตระเวนสมัยก่อนก็มีแต่ผู้นำไป ไปเที่ยวดูว่ามีใครมาตัดไม้บ้าง ดูต้นไม้ว่ามีขนาดใหญ่เท่าไหน แต่ ตอนหลังมีเด็กๆ มาร่วมด้วยก็มีการสำรวจดูสมุนไพร มีการวางแผนการสำรวจป่า ถ้าเกิดขึ้นไม่เจอคนตัดไม้จะไม่ปะทะ เหมือนเมื่อก่อน แต่จะลงมาปรึกษากันว่าจะให้ใครมาช่วยอาจจะไปทหาหรือทางอำเภอ เพื่อให้เรื่องราวได้ถูกตีแผ่ เพื่อที่ คนอื่นจะได้รู้ว่าเรามีการป้องกัน ปราบปรามจริงจะได้ไม่กล้ามาตัดไม้อีก การที่เราอนุรักษ์ป่าอย่างจริงจังทำให้คนข้างนอก เห็นว่าถ้าเขาไม่รู้จักการอนุรักษ์ป่าหรือรู้จักใช้ป่าก็จะมีป่าให้ใช้เหมือนที่เรานักอนุรักษ์ป่า

ทาง สกว. และผู้มาร่วมประชุมได้คุยถึงกิจกรรมต่อไป คือ การทำแผนที่หมู่บ้านแผนที่ที่สมบูรณ์คืออะไร ข้อมูลที่ เก็บได้แต่เราจะทำอะไรให้ข้อมูลเป็นปัจจุบันต้องมีการเก็บข้อมูลเรื่อยๆ

กิจกรรมที่จะทำต่อไป คือการไปดูงานที่จังหวัดสระแก้ว ควรไปตอนวันเสาร์ - อาทิตย์ ลักษณะโครงการของ จังหวัดสระแก้วคล้ายกับโครงการป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อน มีการทำวิจัยทำงานมา 1- 2 ปี มีเด็กมาร่วมโครงการ เหมือนกัน ผู้ที่มาร่วมประชุมได้ตั้งข้อสงสัยคิดว่าเราจะได้อะไรจากการไปดูงานครั้งนี้ พวกเด็กๆช่วยกันแสดงความคิดเห็นว่า ประโยชน์ของการไปดูงาน

1. เพื่อหาแนวทางมาปรับใช้กับโครงการเรา
2. เพื่อความสนุกและเพลิดเพลิน
3. เพื่อเพิ่มความรู้ที่แปลกใหม่
4. ได้รับประสบการณ์ใหม่
5. ได้วิถีชีวิตการดำเนินงานมาจากเดิม

ประเด็นในการศึกษาดูงาน

1. วิธีการจัดการดูแลและกระบวนการอนุรักษ์ป่า
2. ความเป็นมาจุดริเริ่มแนวคิด การร่วมตัวของชุมชน
3. จุดแข็งจุดอ่อนของหมู่บ้านเราและหมู่บ้านอื่น
4. ความแตกต่างระยะเวลาในการทำงาน
5. สภาพพื้นที่และวิถีชีวิตของแต่ละชุมชน
6. การวางแผนการทำงาน

ทาง สกว.ต้องสอบถามทางจังหวัดสระแก้วก่อนว่าจะพร้อมเมื่อไรจะได้เดินทางไปดูงาน เมื่อพร้อมจะติดต่อกับ ทางหมู่บ้านหุบกระต่อนอีกที

ปิดประชุม เวลา 12.15 น.

นางนริศรา จงนวกิจ

ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปรายงานการลาดตระเวนป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน
โครงการศึกษากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน
บ้านหุบกระท้อนที่เหมาะสม ตำบลด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี
วันที่ 16 กรกฎาคม 2554 เวลา 08.30 – 16.30 น.
ณ ป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน หมู่ 18 ตำบลด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. นายสายพิน	มีหอร
2. นายเกษม	จนวนกิจ
3. นายอภิรักษ์	พยอมหอม
4. ด.ช. ณรงค์ชัย	มีหอร
5. นายขวัญชัย	ยินดี
6. นายธวัชชัย	มีหอร
7. นายไกรสร	เล่าทรัพย์
8. นายคงเดช	เจิมนาค
9. นายวิชัย	ธรรมศาสตร์
10. นายบุญรอด	ไกรทอง
11. นายสมชาย	ตั้งกิตติกุล
12. นายชำนาญ	สิทธิกุล

ทีมวิจัยนัดพบที่บ้านผู้ใหญ่สายพิน มีหอร เวลา 08.30 น.

ก่อนออกเดินทางมีการวางแผนแบ่งผู้เข้าร่วมลาดตระเวนออกเป็น 2 กลุ่ม

- กลุ่มที่ 1 มี ผู้ใหญ่สายพิน มีหอร นายเกษม จนวนกิจ นายคงเดช เจิมนาค นายธวัชชัย มีหอร ด.ช. ณรงค์ชัย มีหอร นายบุญรอด ไกรทอง นายสมชาย ตั้งกิตติกุล และนายชำนาญ สิทธิกุล
- กลุ่มที่ 2 มี นายขวัญชัย ยินดี นายอภิรักษ์ พยอมหอม นายไกรสร เล่าทรัพย์ นายทัน และอบต.วิชัย ธรรมศาสตร์

โดยทั้ง 2 กลุ่มเดินทางตรงกระต๊อบพระ กลุ่มที่ 1 เดินไปทางทิศใต้ของป่าเขตติดต่อกับทุ่งศาลา กลุ่มที่ 2 เดินไปทางทิศเหนือของป่ามีแนวเขตติดต่อนิ่งไปทางพุตะเคียน โดยนัดเจอกันตรงเทือกเขารวกและให้แต่ละกลุ่มได้สังเกตการเปลี่ยนแปลงของสภาพป่า อันได้แก่ ต้นไม้ยืนต้นต่างๆ พืชสมุนไพร แหล่งน้ำ (รวมไปถึงต้นน้ำด้วย) สัตว์ป่า ร่องรอยการหากินของสัตว์ กล้วยไม้ ทั้งถ่ายรูปและจดบันทึกตัวผู้จดบันทึกเองได้อยู่กลุ่มที่ 1 การเดินลาดตระเวนครั้งนี้เป็นการเดินทางไปอย่างเรื่อยๆ เพื่อศึกษาและสอบถามกันถึงพันธุ์ไม้ต่างๆ ที่พบเห็นระหว่างทางเดินนายสมชาย ตั้งกิตติกุล พุดขึ้นว่า “ป่าเราเดี๋ยวนี้สวย ไม่ได้ขึ้นมาตั้งนาน” ผู้ใหญ่สายพิน มีหอร ตอบว่า “ต่อไปจะสวยกว่านี้อีก เพราะไม้เล็กกำลังขึ้นเป็นเพราะเราทำงานอย่างต่อเนื่อง” “ฝั่งข้างเคียงจึงไม่กล้ามาตัด” นายเกษม จนวนกิจ พุดเสริมว่าการเดินทางใช้ระยะเวลาไม่นานนัก เนื่องจากไม่ค่อยได้หยุดพักระหว่างทางพบต้นตะแบกประมาณ 2 คนโอบต้นไทรประมาณ 4 คนโอบ โดยส่วนมากต้นไม้ที่พบเห็นคือต้นไทร พบกล้วยไม้ป่าพันธุ์เอื้องกุหลาบมีอยู่ไม่มากนักพบนกเหยี่ยวใหญ่ 1 ตัว มีร่องรอยการหากินของหมูป่าไปทั่วบริเวณ สมุนไพรที่พบมี ต้นหางไหล แดง – ขาว บอระเพ็ด ว่านรังจืด กระชาย เปราะ เมื่อมาถึงจุดนัดหมายจึงได้ขอวิทยุถามกลุ่มที่ 2 จึงทราบว่า กลุ่มที่ 2 กำลังจะลงเพื่อไปยังจุดนัดหมายใหม่เรียกว่า “แอ่งตาเยื่อ” เพราะกลุ่มที่ 2 เจอกับงูใหญ่ยาวเกือบ 7 ศอกขวางทางอยู่ทำท่ากำลังจะสู้ นายไกรสร เล่าทรัพย์ จึงตัดสินใจยิง เมื่อถึงจุด

นัดหมายใหม่ จึงพากันมานั่งพิจารณากันว่าตัวนี้เป็นงูพันธุ์อะไรเพราะมีสีดำทั้งตัว บางคนว่าเป็นงูเห่า แต่ผู้ใหญ่สายพัน มี
หระ บอกว่าเป็นงูจงอาง แต่มติเป็นเอกฉันท์ว่าให้นำมาปรุงอาหาร เมื่อนำมาลนไฟแล้วจึงปรากฏสีเหลืองทั้งตัวทุกคนจึง
เข้าใจว่าเป็นงูจงอางฟิงลอคคราบซึ่งมีขนาดใหญ่ และได้ถามกลุ่มที่ 2 ว่าพบร่องรอยการตัดไม้หรือไม่ อบต.วิชัย
ธรรมศาสตร์ ตอบว่า “ไม่มี” ทุกคนได้ฟังก็สบายใจแล้วจึงเดินทางกลับรวมแล้วใช้เวลาในการเดินลาดตระเวนประมาณ 8
ชั่วโมง

นายเกศา จงนวกิจ

ผู้สรุปรายงานการลาดตระเวน

สรุปรายงานการลาดตระเวนป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อนเพื่อตรวจสอบการตัดไม้ทำลายป่า
โครงการศึกษากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน
บ้านหุบกระท้อนที่เหมาะสม ตำบลด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี
วันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2555
ณ ป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน หมู่ 18 ตำบลด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. นายสายพิน	มีหอร
2. นายเกษม	จนวนกิจ
3. นายอัศพล	วรสาร
4. นายธีรยุทธ	โกบุตร
5. นายขวัญชัย	ยินดี
6. นายธวัชชัย	มีหอร
7. นายไกรสร	เล่าทรัพย์
8. นายคงเดช	เจมินาค
9. นายกำจร	เล่าทรัพย์

นัดพบที่บ้านผู้ใหญ่สายพิน มีหอร เวลา 08.45 น.

ก่อนออกเดินทางมีการวางแผนพูดคุยเบื้องต้นก่อนลาดตระเวนว่า เราจะลาดตระเวนรอบสันเขา ขึ้นทางขวาของเขา นายคงเดช เจมินาค เสนอว่า “หากเจอคนตัดไม้ให้ลูกทีมแจ้งข่าวกันให้รับทราบโดยยังไม่มีมีการปะทะ ซึ่งทุกคนก็เห็นด้วยเพราะจะได้แจ้งทางหน่วยงานต่างๆ มาช่วยดำเนินงานต่อไป”

เวลา 09.15 น. ออกเดินทางด้วยรถของผู้ใหญ่สายพิน มีหอร การเข้าป่าครั้งนี้ รู้สึกได้ว่า ป่าแห้งแล้งมาก มีเพียงน้ำไม่กี่แห่งที่ยังพอมิน้ำอยู่ ไม่พบสัตว์มากนัก ทีมได้เดินลาดตระเวนไปเรื่อยๆ นายไกรสร เล่าทรัพย์ ชี้ให้ลูกทีมดูฝูงป่าขนาดใหญ่ประมาณ 10 กว่าตัว ที่อยู่บนกิ่งไม้ ทางลูกทีมเดินต่อไปเรื่อย ไม่ค่อยหยุดพัก เพราะตั้งใจว่าจะให้ได้ไกลที่สุด การลาดตระเวนป่าครั้งนี้ เป็นการเดินทางที่หนักกว่าทุกครั้ง เพราะทั้งไกลและชัน เมื่อขึ้นมาถึงต้นไทรใหญ่ ซึ่งอยู่ทางหุบเขาก่อนถึงป่ารก ด้านบนของภูเขานั้น เห็นการลักลอบตัดไม้กระจัดกระจายทั่วไปสำรวจแล้วว่าเป็นการลักลอบตัดไม้ซึ่งนานแล้ว ทาทีมจึงได้กำชับลูกทีมทุกคนว่าเราคงต้องคอยสอดส่องดูแลให้บ่อยครั้งขึ้น ทางผู้ใหญ่สายพิน มีหอร บอกว่าวันนี้คงไม่สามารถเดินได้รอบ ถึงแม้ทุกคนจะตั้งใจเดิน โดยมีการหยุดพักน้อยมาก ทั้งนี้เพราะอากาศที่ร้อนก็มีส่วนเป็นอุปสรรคด้วยเช่นกัน จึงลงมติดันว่าจะลงไปกินข้าวกันที่ต้นไทรใหญ่ เมื่อลงไปถึงต้นไทร นายธวัชชัย มีหอร ตะโกนว่า “นกเต็มเลยรอยกระลอกก็มี” ทุกคนจึงยืนฟังเสียงนกซึ่งมีมากจริงอย่างที่ นายธวัชชัย มีหอร พูดพวกเราเฝ้าฟังเสียงนกอยู่พักใหญ่จึงล้อมวงกันกินข้าวโดยตัดไม้ผ่ามาใส่ข้าวและกับข้าวดูแล้วแปลกตาดีระหว่างการกินข้าวที่บ้านและบนเขา นายเกษม จนวนกิจ ถาม นายคงเดช เจมินาค ว่า “ยังพอมีแหล่งน้ำที่พอดื่มได้อีกไม่” นายคงเดช เจมินาค ตอบว่า “มี แต่จะพาไปอยู่ห่างจากที่เรากินข้าวหน่อยเดียว” เมื่อลูกทีมกินข้าวอิ่มแล้ว ผู้ใหญ่สายพิน มีหอร บอกพักก่อน บางคนก็นอน บางคนก็เดินดูบริเวณรอบๆ ลักครุใหญ่ ผู้ใหญ่สายพิน มีหอร เรียกลูกทีมเตรียมตัวลง นายคงเดช เจมินาค บอกว่า “จะพาลงทางถ้า เพราะจะได้ดักน้ำดื่มลงไปด้วย” ทางลงนั้นชันมาก ต้องอาศัยเกาะกิ่งไม้และไผ่เกาะตัวลงไป บางที่ก็ชันมากหากไม่ระวังอาจเป็นอันตรายถึงชีวิต บ้างที่ก็ไถลลงเหมือนสไลเดอร์ แต่แฝงไปด้วยแ่งหิน ครูเดียวก็มาถึงแหล่งน้ำที่เรียกว่าถ้าจึงได้เตรียมขวดน้ำไปกรอกกัน นางคงเดช เจมินาค บอกว่า “แหล่งน้ำตรงนี้ไม่เคยแห้ง” ก็เป็นเรื่องที่น่าแปลก บริเวณโดยรอบมี

ต้นไม้ปกคลุมเขียวขจี และมีอากาศเย็นมา ลูกทิมกรอกน้ำและมานั่งคุยกันตรงปากถ้ำ มีหินวางซ้อนเป็นที่นั่งสวยงามมาก ลูกทิมบางคนบอกว่า เมื่อมีเวลาว่างจะขึ้นมาเที่ยวอีก เพราะถ้าเดินตดตรงจะไม่ไกลมาก สักครูจึงได้ตัดสินใจลง เพื่อจะได้ไม่ถึงบ้านมีตจนเกินไป ขณะเดินลงนั้นพบเห็นกลุ่มควันตรงนั้นเกิดจากตอไม้ที่ถูกเผาไหม้แล้ว บริเวณรอบข้างถูกฝนตกใส่จนดับแล้วเป็นสัญญาณเตือนให้ทราบว่าเข้าถึงช่วง ไฟป่า แล้ว เราเดินผ่านจุดไฟไหม้ พักเดี๋ยวก็มาถึงด้านล่าง แล้วจึงเดินทางกลับ เมื่อกลับมาถึงบ้านผู้ใหญ่สายพิน มีหรอ ผู้ใหญ่สายพิน มีหรอ บอกกับลูกทิมว่า “ให้ช่วยกันดูและแหล่งที่เกิดไฟป่า ตรงที่เกิดทุกปี” ทุกคนรับทราบและแยกย้ายกันกลับบ้าน

นายเกษม จนวนกิจ

ผู้สรุปรายงานการลาดตระเวน

สรุปรายงานการประชุมการศึกษาดูงานพื้นที่ป่าชุมชนเขามูลี อ.หนองปรือ จ.กาญจนบุรี
โครงการศึกษากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน
บ้านหุบกระท้อนที่เหมาะสม ตำบลด่านทับตะโก อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี
วันที่ 9 กันยายน 2556
ณ ป่าชุมชนเขามูลี อ.หนองปรือ จ.กาญจนบุรี

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. นายสายพิน	มีหระ	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
2. นายปรีชา	ปานฉาย	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
3. นายธีรยุทธ	โกบุตร	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
4. นายไกรสร	เล่าทรัพย์	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
5. นายเกษม	จงนวกิจ	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
6. นายกำจร	เล่าทรัพย์	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
7. นางสาวสรินทิพย์	ธรรมศาสตร์	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
8. นางสาวเสาวลักษณ์	ธรรมศาสตร์	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
9. นายนรงค์ชัย	มีหระ	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
10. นางสาวปิยภา	กังพั้ว	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
11. นางสาวนริศรา	จงนวกิจ	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
12. นายเพชร	บัวงาม	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
13. นางอ้อยทิพย์	หยานพิวงค์	ต.หนองปรือ อ.หนองปรือ จ.กาญจนบุรี
14. นายวิรัช	ศรีทอง	ต.หนองปรือ อ.หนองปรือ จ.กาญจนบุรี
15. นายสาคร	นกแก้ว	ต.หนองปรือ อ.หนองปรือ จ.กาญจนบุรี
16. นางสาวโณฐกา	ไหวไว	ต.หนองปรือ อ.หนองปรือ จ.กาญจนบุรี
17. นางมานี	นิลรัตน์	ต.หนองปรือ อ.หนองปรือ จ.กาญจนบุรี
18. นางมาลี	คงมณี	ต.หนองปรือ อ.หนองปรือ จ.กาญจนบุรี
19. นางนรรฎฐวรรณ	สังวาลสิน	ต.หนองปรือ อ.หนองปรือ จ.กาญจนบุรี
20. นายชินวุฒัน	มณีศรีขำ	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.สมุทรสงคราม
21. นายคำรณ	นิมอณรงค์	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.สมุทรสงคราม
22. นายกันทรกร	จรัสมาสุร	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.สมุทรสงคราม

เริ่มศึกษาดูงานเวลา 9.30 น.

ภายหลังจากที่ทีมวิจัยโครงการศึกษากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อนที่เหมาะสม ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรีเดินทางมาถึงป่าชุมชน เขามูลี อ.หนองปรือ จ.กาญจนบุรี

นายวิรัช ศรีทอง ได้กล่าวต้อนรับ และทักทายกับทีมวิจัยทุกท่าน พร้อมกับพูดคุยในเบื้องต้นถึงวัตถุประสงค์ของการมาศึกษาดูงานในครั้งนี้ พร้อมทั้งชวนคุยให้เห็นภาพรวมของป่าชุมชนเขามูลี ที่เกิดขึ้นจากการมองเห็นปัญหาของคนในชุมชน ผ่านการทำกิจกรรมร่วมกันบ่อยครั้ง สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทำให้พื้นที่ป่าชุมชนบ้านเขามูลีกลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง หลังจากนั้นก่อนที่จะมาพูดคุยซักถามเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน อยากให้คณะศึกษาดูงานทุกคนได้เดินเข้าไปในป่าชุมชนเขามูลี ซึ่งมีการจัดเป็นฐานการเรียนรู้ไว้ ซึ่งถ้าท่านใดสงสัยหรืออยากรู้อะไรสามารถสอบถามได้ เพราะจะมีทีมชาวบ้านร่วมไปด้วย

จากการพูดคุยกับชาวบ้านในขณะเดินชมป่าชุมชนเขามูลี ทำให้ทราบว่า ในอดีตบริเวณผืนป่าเทือกเขามูลีมีความอุดมสมบูรณ์มีลักษณะป่าเป็นป่าเบญจพรรณ ประกอบไปด้วยพันธุ์ไม้หลากหลายน้อยใหญ่ ตัวอย่างเช่น ประดู่ มะค่า แต้มแดง ชิงชัน มะขามป้อม สมอ ตะโก มะกอกป่า ตะคร้อ จั้วป่า ไผ่รัง ไผ่เต็ง ไผ่รวก ไผ่ป่า และไม้พุ่มต่างๆ เป็นต้น แต่เดิมบ้านเขามูลีและหมู่บ้านข้างเคียงมีประชากรอาศัยอยู่น้อย ปัญหาการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าพบไม่มากนัก หลังจากที่มีประชากรเข้ามาอาศัยเพิ่มมากขึ้น การเข้าไปใช้ประโยชน์ของประชากรโดยในเวลานั้นมีการตัดไม้เพื่อเผาถ่านขายกันอย่างกว้างขวาง ประกอบกับทางหน่วยงานราชการทหารก็เข้ามาตัดไม้ไปใช้ประโยชน์ ใช้เวลาไม่กี่ปี ป่าเขามูลีก็เสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็วเกือบจะไม่เหลือสภาพป่าให้เห็น เหลือเพียงต้นไม้และไม้พุ่มขนาดเล็กและกอหญ้า ในฤดูแล้งจะพบไฟป่าลุกลามอย่างหนักทุกปี เป็นเหตุให้ป่าชุมชนเขามูลีทรุดโทรมลงอย่างต่อเนื่อง ในช่วงแรกชาวบ้านยังไม่ค่อยให้ความสนใจและสำนึกในการอนุรักษ์ป่า หลังจากที่มีประสบปัญหาต่างๆจากสาเหตุแห้งแล้ง ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลพืชผักอาหาร ป่าไม้ใช้สอยที่ชาวบ้านเคยเก็บหาและเอามาใช้ปริมาณลดน้อยลง ชาวบ้านจึงตระหนักในผลกระทบที่ได้รับ ในปี พ.ศ.2535 คณะกรรมการร่วมกับชาวบ้านได้มีความเห็นตรงกันว่า น่าจะอนุรักษ์ผืนป่านี้ไว้ แล้วได้ตั้งชื่อว่าชุมชนป่าอนุรักษ์บ้านเขามูลี (ถือเป็นจุดเริ่มต้นป่าชุมชนบ้านเขามูลี-หนองหู่ช้าง) มาใช้ชื่อป่าชุมชนบ้านเขามูลี-บ้านหนองหู่ช้าง หลังจากที่ได้เข้าร่วมโครงการกับกรมป่าไม้ในปี พ.ศ.2545 ป่าแห่งนี้มีพื้นที่ติดต่อกันจำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านเขามูลี ม.10 บ้านหนองหู่ช้าง ม.12 บ้านหนองปรือ ม.1 ซึ่งอาณาเขตทั้งหมดอยู่ในตำบลหนองปรือ อำเภอหนองปรือ จังหวัดกาญจนบุรี พื้นที่ป่าส่วนใหญ่อยู่ในเขต ม.10 บ้านเขามูลี เนื้อที่วัดได้ประมาณ 2,682 ไร่ มีอาณาเขต คือ ทิศเหนือจดวัดถ้ำเขามูลี ม.1 ทิศตะวันออกจดพื้นที่ทำการเกษตรของชาวบ้าน ทิศใต้จดถนนสาธารณะ ทิศตะวันตกจดพื้นที่ทำการเกษตรวัดเขามูลี

ปัจจุบันพื้นที่ป่าแห่งนี้ได้รับการดูแลและฟื้นฟู โดยความร่วมมือร่วมใจและการมีส่วนร่วมของชาวบ้านมุกคนมาโดยตลอด จนมีความสมบูรณ์ขึ้นเป็นลำดับ ปัญหาเรื่องการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าหมดไป มีเพียงชาวบ้านในหมู่บ้านและหมู่บ้านข้างเคียงเข้าไปใช้ประโยชน์ในการเก็บหาของป่าเพื่อบริโภคในช่วงฤดูการเท่านั้น ป่าชุมชนบ้านเขามูลี ได้รับการดูแลจากชาวบ้านและคณะกรรมการ โดยมีชุดคณะทำงาน ดังนี้ คณะกรรมการป่าชุมชน กลุ่มอาสาสมัครป้องกันรักษาป่าชุมชน องค์การราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสทป.) องค์การนี้ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2552 หลังจากที่ได้ทางหมู่บ้านได้ส่งตัวแทนเข้าร่วมฝึกอบรมหลักสูตร ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสทป.) กับทางจังหวัดกาญจนบุรี จากนั้นก็ได้มีการประชาสัมพันธ์ให้ทุกคน มาร่วมเป็นสมาชิก “พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต” ตามแนวพระราชเสาวนีย์พระบาทสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และช่วยกันดูแลรักษาป่าชุมชนบ้านเขามูลี - หนองหู่ช้างให้สมบูรณ์และยั่งยืน

ในส่วนของคุณลักษณะด้านทรัพยากรป่าไม้ นั้นเขามูลีมีลักษณะเป็นภูเขาลูกเดียว มีความสูงไม่มากนัก สภาพเดิมเป็นดินลูกรัง บนเขามีหินจำนวนมาก สภาพป่า แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ด้านทิศตะวันออก เป็นป่าเบญจพรรณผสมป่าเต็งรัง ชนิดไม้ที่พบ ได้แก่ ประดู่ แดง มะขามป้อม มะกอกป่า ตะคร้อ มะค่าแต้ เต็ง รัง รักใหญ่ มะม่วงหาวมะงวงวัน ส่วนด้านทิศตะวันตกมีสภาพเป็นป่าไผ่รวก ป่าแห่งนี้ มีต้นไม้รุ่นที่สองหลากหลายชนิดขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น มีเรือนยอดค่อนข้างสูง

พร้อมกันนี้ชาวบ้านยังเล่าให้ทีมวิจัยที่ไปศึกษาดูงานฟังว่าจ่ามาเป็นป่าชุมชนนั้น ในอดีตชาวบ้านมีการใช้ประโยชน์จากป่าโดยขาดจิตสำนึก มีการตัดไม้เพื่อเผาถ่านขายกันอย่างกว้างขวาง และหน่วยงานราชการทหารตัดไม้ไปใช้ประโยชน์ เมื่อป่าเสื่อมโทรมจึงเกิดปัญหาไฟป่าลุกลามอย่างหนักในฤดูแล้งทุกปี ปัญหาที่ตามมา อากาศแห้งแล้ง ฝนไม่ตก

ต้องตามฤดูกาล พืชผักอาหารในป่าไม่ใช่สอยมีปริมาณลดลง ต่อมา ในปี พ.ศ.2535 คณะกรรมการหมู่บ้านเขามูลี หมู่ที่ 10 บ้านหนองหูล้าง หมู่ที่ 12 รวมกับชาวบ้านทั้ง 2 หมู่บ้าน ได้ประชุมร่วมกันเพื่อหาแนวทางป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่าจนมีสภาพเสื่อมโทรม ซึ่งที่ประชุมมีความเห็นตรงกันว่า ควรอนุรักษ์ผืนป่าไว้ และตั้งชื่อว่า “ชุมชนป่าอนุรักษ์บ้านเขามูลี” ต่อมาเปลี่ยนมาใช้ชื่อว่า “ป่าชุมชนบ้านเขามูลี – บ้านหนองหูล้าง” พร้อมทั้งได้เข้าร่วมโครงการป่าชุมชนกับกรมป่าไม้ในปี พ.ศ.2545 มีพื้นที่ป่าประมาณ 2,682 ไร่ อยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าหนองรี ซึ่งในปัจจุบันชาวบ้านเขามูลีและบ้านหนองหูล้างได้ร่วมแรงร่วมใจกันปกป้องดูแลรักษาป่าและฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้จากสภาพป่าที่เสื่อมโทรมอย่างหนัก จากไฟป่าในฤดูแล้งของทุกปี และการบุกรุกตัดไม้เพื่อเผาถ่านขาย จนฟื้นสมบูรณ์อีกครั้ง

นายสายพิน มีห่อ กล่าวว่่า พื้นที่ป่าหุบกระทอนที่ทางเราได้ทำงานวิจัยอยู่นั้น ก็มีความพยายามในการสร้างความร่วมมือกับคนในชุมชน และหน่วยงานต่างๆ อยู่เสมอ แต่ก็ทำได้ยาก คนไม่ค่อยให้ความร่วมมือ จึงอยากทราบว่าพื้นที่เขามูลีนั้นใช้วิธีการในการบริหารจัดการป่าอย่างไร หรือมีกติกาในการจัดการอย่างไร

นายวิรัช ศรีทอง กล่าวว่่า การบริหารจัดการป่า นั้นเรามีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน และกำหนดกฎกติกา ระเบียบ ข้อบังคับของป่าชุมชน ผ่านเวทีประชาคม เพื่อระดมความคิดเห็นของชาวบ้าน เมื่อให้ทุกคนยอมรับร่วมกันนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเคร่งครัด จัดทำแผนงานในการป้องกันดูแลและฟื้นฟูป่า โดยมีคณะกรรมการป่าชุมชน กลุ่ม รสทป. และชาวบ้านเขามูลี ร่วมกันคอยเฝ้าระวังป้องกันรักษาป่า มีการลาดตระเวนอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง โดยเฉพาะในช่วงฤดูหาหน่อไม้จะลาดตระเวนกันทุกวัน ปลุกดันไม้ร่วมกับหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ในพื้นที่ป่าชุมชนและบริเวณรอบหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง มีการทำฝายชะลอน้ำเป็นฝายแบบหินเรียงขวางการไหลของน้ำเป็นประจำทุกปี โดยได้รับประมาณสนับสนุนจากกรมป่าไม้ และจังหวัดทหารบกและ กอ.รมน. จังหวัดกาญจนบุรี สามารถแก้ไขปัญหาน้ำที่ไหลป่าเข้าท่วมพื้นที่หมู่บ้านได้เป็นอย่างดีและยังช่วยเพิ่มความชุ่มชื้นให้กับป่า จัดทำแผนเฝ้าระวังป้องกันไฟป่า แนวเขต และแนวกันไฟป่า เมื่อมีสาเหตุไฟป่าคณะกรรมการจะรวบรวมกำลังชาวบ้านเข้าควบคุมไม่ให้ลุกลามเป็นบริเวณกว้าง ประชาสัมพันธ์ชาวบ้านเขามูลีและชุมชนข้างเคียงช่วงป้องกันไฟป่า มีการทำเส้นทางเลียบป่าความยาว 2 กิโลเมตร และขอความร่วมมือจากชาวบ้านที่มีที่ดินติดกับป่าให้ทำแนวเขตระหว่างหัวไร่กับป่าให้ชัดเจน และมีการขึ้นทะเบียนการหาของป่า โดยเก็บค่าธรรมเนียมคนละ 50 บาท เพื่อทำบัตรสมาชิกเพื่อเข้าไปเก็บหาของป่า ทำให้สามารถควบคุมการใช้ประโยชน์จากป่าได้เป็นอย่างดี และยังมีงบประมาณสำหรับใช้ในการลาดตระเวนป่าด้วย

ที่ผ่านมาเมื่อมีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชนเขามูลี ช่วงแรกถูกคนคัดค้าน มีคนไม่เห็นด้วย ถูกต่อว่า แต่ทีมคณะทำงานก็ตั้งหน้าตั้งตาทำงาน ไม่สนคำนิทาต่างๆ นานา กระทั่งเมื่อชาวบ้านส่วนใหญ่ได้ประโยชน์จากป่าทำให้เกิดการยอมรับและเข้าร่วมอนุรักษ์พื้นที่ป่า เพราะเมื่อป่าอุดมสมบูรณ์แล้วทำให้ ชาวบ้านเขามูลีและหมู่บ้านข้างเคียงได้อาศัยป่าชุมชนเป็นแหล่งอาหารของป่าและสมุนไพร เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของหมู่บ้าน และเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติของเยาวชน อีกทั้งยังเป็นแหล่งอาหารของชุมชน เช่น เห็ดโคน เห็ดรวก เห็ดไข่ เห็ดเผาะ ผักหวานป่า ผักเปราะ ผักอีหนู มะขามป้อม มะกอกป่า ไข่น้ำ ตะคร้อ ไร่รวก ฯลฯ เป็นห้องเรียนธรรมชาติสำหรับเด็กๆ ได้ศึกษาหาความรู้และยังเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวบ้าน สร้างความสามัคคีในชุมชน เพราะทุกคนร่วมมือและปฏิบัติตามข้อตกลงร่วมกันในการบริหารจัดการป่าชุมชนด้วยดี และร่วมกิจกรรมปกป้องผืนป่าอย่างเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและเกิดความหวงแหนป่า ที่สำคัญเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า

หลังจากคณะกรรมการได้เข้าไปเรียนรู้ป่าชุมชนบ้านเขามูลี ทั้ง 7 ฐานการเรียนรู้ ประกอบไปด้วย ฐานต้นน้ำ
เกลี้ยง ไม้เด่นประจำป่า ฐานฝายชะลอน้ำ เก็บความชื้นดินสภาพป่า ฐานแปลงสมุนไพรเศรษฐกิจ ฐานป่าไม้ธรรมชาติ
ฐานธนาคารอาหารชุมชน (Food Bank) ฐานสัตว์ป่าสำคัญอย่างไร และฐานสภาพป่าในอดีต ความสำเร็จในปัจจุบัน
ทั้งหมดจึงมานั่งล้อมวงพูดคุยร่วมกัน

นายชินวัฒน์ มณีศรีชา กล่าวว่า จากการศึกษาดูงานของเขามูลี ถึงแม้ว่าสภาพบริบทจะแตกต่างกันบ้าง แต่
กระบวนการหรือรูปแบบที่เขามูลีทำ น่าที่จะเป็นประโยชน์และสามารถนำไปปรับใช้ในการทำงานในพื้นที่หุบกระตอน จาก
การดูงานครั้งนี้ทุกคนได้เรียนรู้หรือเห็นข้อมูลอะไรบ้าง อยากให้ทุกคนช่วยกันแลกเปลี่ยนและร่วมสะท้อนบทเรียนจาก
การดูงานในครั้งนี้

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาดูงาน

- พื้นที่เขามูลีมีลักษณะเป็นไขแดง มีถนนล้อมรอบ ทำให้ดูแลได้ง่าย
- ก้อนหินที่เป็นวัสดุหลักในการทำฝายหาได้ง่าย ไม่ต้องขนไกล
- เป็นพื้นที่ที่มีอาณาเขตที่แน่นอนสามารถดูแลได้ทั่วถึง
- มีการทำฝายชะลอน้ำขนาดเล็กจำนวนมาก ทำให้ไม่ถูกน้ำทำลายในครั้งเดียว เหมือนการทำฝายขนาดใหญ่
- มีการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ มีความต่อเนื่อง
- คนในชุมชนให้ความร่วมมือ เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ป่า
- ได้รับความร่วมมือจากองค์กรปกครองท้องถิ่น
- มีการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
- มีการทำทางเดินของป่าชุมชนที่เป็นระเบียบและง่ายต่อการให้คนอื่น ๆ เข้าไปศึกษาดูงาน
- มีการทำป้ายนิทรรศการ รวมทั้งรูปถ่ายของคนในชุมชนที่ทำกิจกรรมร่วมกันมานำเสนอ ทำให้เห็นเรื่องราว
และความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เขามูลีตั้งแต่อดีตกระทั่งถึงปัจจุบัน
- การพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอมีประโยชน์ต่อการทำงานอย่างมาก

นายชินวัฒน์ มณีศรีชา ตั้งคำถามกับที่ประชุมว่า จากความรู้ที่เราได้มาสะท้อน เราคิดว่าจะนำความรู้ที่ได้ในวันนี้
ไปปรับประยุกต์ใช้กับป่าชุมชนบ้านหุบกระตอนของเราได้อย่างไรบ้าง

- เรียกประชุมชาวบ้าน เพื่อช่วยกันทำฝายชะลอน้ำ ในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันพ่อ
- ต้องสร้างการมีส่วนร่วมกับคนในชุมชน ทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง
- ค้นรูปกิจกรรมเก่าๆ ที่เคยทำผ่านมา นำมาจัดทำเป็นบอร์ดนิทรรศการ เพื่อให้คนในชุมชนและคนภายนอก
ชุมชนได้ศึกษา
- นำเด็กและเยาวชนในชุมชนเข้ามาร่วมเรียนรู้และทำกิจกรรมร่วมกับผู้ใหญ่ในการดูแลป่า
- มีการจัดชุดลาดตระเวน อย่างสม่ำเสมอ
- ถ่ายรูปพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ต่างๆ ที่พบและนำมาจัดทำเป็นบอร์ดให้คนในชุมชนได้ดู
- เก็บข้อมูล การใช้ประโยชน์จากป่า เช่น จำนวนเห็ดที่เก็บและขายได้ในแต่ละปี
- ต้องทำให้ผู้ใหญ่บ้านพื้นที่อื่นที่เป็นเขตติดต่อเห็นความสำคัญและมาทำงานร่วมกันกับเรา

หลังจากการพูดคุยตอบทเรียน นายสายพิณ มีหรือ ตัวแทนทีมนักวิจัยและคณะดูงานกล่าวขอบคุณคนในชุมชน
เขามูลี ที่ให้ความรู้และร่วมแลกเปลี่ยนมุมมองในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน

ปิดการประชุมเวลา 12.30 น.

นางนริศรา จงนวกิจ

ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปการประชุมเวทีรวบรวมข้อมูล
โครงการศึกษากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน
บ้านหุบกระต่อนที่เหมาะสม ตำบลด่านทับตะโก อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี
วันที่ 19 กันยายน 2556 เวลา 09.00 – 12.00 น.
ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 18 ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. นายสายพิน	มีหระ
2. นายชำนาญ	สิทธิกุล
3. นายวิกรม	เสื่อดี
4. นายคำณ	น้อมนงค์
5. นายกันทรการ	จรัสมาธูสร

เริ่มประชุมเวลา 09.00 น.

นายสายพิน มีหระ กล่าวว่า ป่าหุบกระต่อนเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เริ่มจากผู้ใหญ่สมชาย ตั้งกิตติกุลเป็นกำนัน และมีนายกัง จงนวกิจ และนายชาติ โพธิ์ช่วย เป็น อบต. มีการประกาศหมู่บ้านหุบกระต่อน หมู่ 18 อย่างเป็นทางการ ผู้นำทุกคนจึงยึดถือแนวปฏิบัติว่าจะอนุรักษ์ป่าของหมู่บ้านให้ยั่งยืนตลอดไปและให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการทำภารกิจกันตามความสามารถ ตามที่ได้ประชุมกันและมีการจัดแบ่งทีม ดังนี้

1. จัดชุดออกสำรวจพื้นที่ป่าเป็นระยะตามที่ได้รับมอบหมาย
2. เฝ้าระวังการลักลอบตัดไม้ของนายทุนนอกพื้นที่
3. เมื่อพบผู้ที่กำลังหาของป่า ให้ทำความเข้าใจกับผู้นั้นว่าห้ามจุดไฟในพื้นที่ป่า
4. กำหนดระยะเวลาในการหาหน่อไม้ และการเปิด - ปิดป่าอย่างมีระบบ
5. การตัดไม้ไผ่รอกรเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตร ต้องมีการขออนุญาตเจ้าหน้าที่ที่ดูแลเป็นครั้งๆ ไป และห้ามนำไม้ไผ่ออกนอกหมู่บ้านโดยเด็ดขาด มีกฎกติกา จับ - ปรับ ผู้กระทำความผิด

นายสายพิน มีหระ กล่าวว่า จากความร่วมมือร่วมใจกันของผู้นำหมู่บ้านที่เสียสละในการทำภารกิจนี้เป็นเวลาต่อเนื่องกัน บัดนี้ป่าที่หายไปได้เริ่มกลับคืนสู่สภาพเดิมบ้างแล้ว และฝนก็เริ่มตกต้องตามฤดูกาลมากขึ้น ของป่าจากเดิมที่หายากก็เริ่มหาง่ายมากขึ้น ป่าได้ให้ประโยชน์กับหมู่บ้านพื้นที่ใกล้เคียงในเรื่องหาของป่า

ปัจจุบันนี้ป่าไม้ของหมู่ 18 บ้านหุบกระต่อนมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น จึงเป็นที่ต้องการของคนภายนอกผู้ที่ไม่เคยรู้เรื่องความลำบาก ความเหนื่อยยากในการดูแลป่า ผู้ที่มีความต้องการนั้นเขาต้องการทุกอย่างในป่าของเรา จะมีการใช้อำนาจที่เหนือกว่าเพื่อจะได้ใช้ประโยชน์จากป่านี้ แต่ก็ไม่สามารถทำได้เนื่องจากชาวบ้านมีการปกป้องพื้นที่ป่าของชุมชน ท่านที่อยู่อาศัยในหมู่ 18 บ้านหุบกระต่อน ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี ในปี พ.ศ. 2551 เป็นต้นมา ท่านเคยสังเกตหรือไม่ว่าป่าของเรามีความชุ่มชื้นอย่างเห็นได้ชัด เช่น หน้าแล้งต้นไม้ก็ยังเขียวชอุ่มอยู่ตลอดและสมุนไพรในป่าก็หาได้ง่ายมากขึ้น พื้นที่ๆ ถูกทำลายกลับมาเป็นป่าเหมือนเดิม

นายชำนาญ สิทธิกุล กล่าวว่า พี่น้องหมู่ 18 บ้านหุบกระต่อนได้เดินทางได้ถูกทางในการช่วยกันอนุรักษ์และปกป้องป่าของเราให้สมบูรณ์ เช่นที่ผ่านไป 20 กว่าปี ถึงจะเสียเงินบางส่วนที่ผู้ใหญ่บ้านนำไปซื้อของ อาหาร และเครื่องดื่มเพื่อขึ้นไปสำรวจป่าเพื่อปกป้องการทำลายของผู้ที่เห็นประโยชน์ส่วนตัวจากบุคคลภายนอกที่ไม่เคยหวังดีกับหมู่บ้านของเราก็พร้อมจะเสียสละ

นายสายพิน มีหระ กล่าวว่า จากผู้เฒ่าผู้แก่ได้ยอรรอยให้ฟังว่า แต่ละคนได้อพยพมาจากที่อื่นเข้ามาทำกินในบริเวณนี้ ช่วงปี พ.ศ.2510 ซึ่งมีอยู่ 2 - 3 ครัวเรือนที่บุกเบิกพื้นที่เพื่อทำกินในครั้งนั้น บริเวณที่ตั้งหมู่บ้านปัจจุบันนี้มีป่าไม้หนาแน่นมากต้นไม้แต่ละต้นมีความกว้าง 2 - 3 คนโอบขึ้นไป ไม่ส่วนใหญ่จำพวก ไผ่ มะค่าโมง ไผ่ ประดู่ ไม้ตะแบก และไม้อีกหลายสิบชนิดที่มีลำต้นใหญ่ ไม่ได้แต่ละกอกินพื้นที่มากกว่าสิบตารางวา ความสูงของต้นไม้เหล่านั้นเท่ากับใครที่สวมหมวกถ้าแหงนหน้ามองขึ้นยอดไม้หมวกจะตกพื้นแน่นอน ผู้เฒ่า-ผู้แก่เล่าว่าสัตว์ป่ามีมากมาย รอยช้างเดินเป็นร่อง เสือ หมี กระตัง เลียงผา มีมากในช่วงนั้น ที่บอกว่าป่าที่อุดมสมบูรณ์เพราะเคยมีคนเฝ้ากอมาอาศัยอยู่มากมายหลายชนิด และโรคที่ทำให้คนเสียชีวิตคือโรคมาลาเรีย

ในการเดินทางในป่าส่วนใหญ่จะใช้ทางช้างเดิน ซึ่งเป็นทางเดินที่สามารถเข้าสู่ป่าและสามารถออกมานอกป่าได้ และที่บริเวณนี้มีความหนาแน่นของป่ามากไม่สามารถมองเห็นทางข้างหน้าได้ว่ามีอะไร เรื่องของน้ำกินน้ำใช้ เมื่อเอามือขุดหลุมก็มีน้ำในดินออกมาให้กิน เป็นป่าที่มีฝนตกชุก ส่วนมากจะตกในช่วงบ่าย ทำให้คนในชุมชนส่วนใหญ่จะทำงานในช่วงเช้า การเดินทางออกไปซื้อข้าวสาร อาหารแห้งในแต่ละครั้งจะซื้อมาเก็บไว้เพราะการเดินทางนั้นใช้เวลาเป็นวัน เพราะเป็นทางลูกรัง ทางลากซุง

นายสายพิน มีหระ เพิ่มเติมว่า กาลเวลาผ่านไปพร้อมกับการต่อสู้ของกลุ่มคนที่ต้องการทำกินในป่า แต่ป่าก็ได้ลงโทษคนเหล่านั้นด้วยการนำโรคมาลาเรียแพร่กระจาย ทำให้คนเหล่านั้นเสียชีวิตไปบ้างก็มี การบุกเบิกพื้นที่ในสมัยก่อนนั้นไม่มีการแบ่งอาณาเขตของใครอย่างชัดเจน มีแต่ใช้มือชี้เอาว่าที่ไหนเป็นแนวเขตของใคร การครอบครองที่ดินนั้นใครเคยทำอยู่ที่ไหนก็ได้ที่ดินอยู่ที่นี่ มีการขายที่ดินไร่ละ 2 บาท ชาวบ้านบางคนแลกกับเสียที่ดิน 1 ไร่เพื่อได้ยาสูบ 2 ปีก เมื่อมีการขายที่ดินก็มีการบุกเบิกที่ดินใหม่ ตัดไม้ เผาป่า สมัยนั้นนำโดยนายงาม จุนอยู่ เป็นกำนันหมู่บ้านและชักชวนชาวบ้านในพื้นที่ละแวกนั้น ช่วยกันใช้จอบ เสียม สร้างทางเข้า และมีการขยายเส้นทางจนมาถึงทุกวันนี้

ป่าแห่งนี้ได้ถูกทำลายไปอย่างสิ้นเชิงในช่วงปี พ.ศ.2520 - 2530 เนื่องจาก

1. ชาวบ้านเริ่มเข้ามาซื้อที่ทำกินและขยายเพิ่มการบุกเบิกป่าไม่มากชิ้น
2. นายทุนแสวงหาผลประโยชน์จากการแปรรูปไม้เศรษฐกิจอย่างมากมาย
3. นายทุนมีการให้ชาวบ้านรับจ้างเผาถ่าน
4. ชาวบ้านรู้เท่าไม่ถึงการณ์เป็นทาสรับใช้กับนายทุนในการตัดไม้เผาถ่าน สุดท้ายทำให้ป่าเป็นป่าหัวโล้น
5. ไฟป่าเกิดแต่ละครั้งทำลายป่าอย่างมากมายซ้ำแล้วซ้ำเล่า
6. นายทุนกว้านซื้อที่ดินและทำการบุกเบิกโดยใช้เครื่องมือที่ทันสมัย

ต่อมาในช่วงปี 2525 - 2530 เป็นช่วงเวลาที่ผืนป่าบริเวณนี้ถูกทำลายไปอย่างราบคาบ เป็นชัยชนะที่สามารถยึดที่ทำกินเป็นอาณาเขตของตนเองได้ ผืนป่าถูกทำลายจนเกือบสิ้นเหลือเพียงร่องรอยของต้นไม้และไม้ที่ไม่ต้องการ แต่ป่าก็สอนให้เราเกิดความรู้สึกได้ว่า การทำลายนั้นมนุษย์ย่อมเป็นผู้ที่สูญเสียเองเสมอ ปรากฏการณ์ในช่วงเวลานี้ส่งผลกระทบอย่างมาก

1. เกิดความแห้งแล้งเป็นวงกว้าง
2. การประกอบอาชีพไร้ประสิทธิภาพเพราะฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล
3. อาชีพจากป่าไม่สามารถทำได้ทั้งเผาถ่านและตัดไม้แปรรูป
4. อาหารจากป่าหายากมากขึ้น
5. สภาพเศรษฐกิจของชาวบ้านนั้นยากจน ไม่มีพื้นที่เพราะปลูก
6. วัตถุดิบต่างๆมีการซื้อขายที่มีราคาแพง

แม้จะมีที่ดินเป็นของตนเอง จากสภาพดังกล่าวทำให้บางคนหมดหนทางจะต่อสู้ ต้องอพยพไปทำกินที่อื่น เพื่อจะได้ประกอบอาชีพได้ และเปลี่ยนแปลงผู้ครอบครองที่ดินเปลี่ยนเป็นของบุคคลอื่นจากรุ่นต่อรุ่น ผู้ที่เคยชนะกลับมาเป็นผู้พ่ายแพ้อย่างสิ้นเชิง

นายสายพิน มีหอรอ กล่าวว่า ในช่วงปี พ.ศ.2530 – 2540 ซึ่งเป็นช่วงเปลี่ยนถ่ายคนจากรุ่นสู่รุ่นจากเก่าเป็นใหม่ เริ่มมองเห็นภัยจากการทำลายป่า ส่งผลให้

1. จากที่เคยมีฝนตก กลับไม่ตกต้องฤดูกาลซ้ำซาก
2. ลำห้วยจากที่เคยมีน้ำให้อุปโภค บริโภค ตอนนี้เหลือแต่ก้อนกรวด หวาย รกร้างไปทั่วพื้นที่
3. จากที่เคยเป็นแหล่งอาหารป่า แต่กลับเป็นแหล่งไฟป่าที่ลุกลามได้ทันพุ่มที่
4. เคยประกอบอาชีพ กลับกลายเป็นขาดทุนไม่สามารถปลูกอะไรได้เลย
5. อากาศที่เย็นสบายกลับกลายเป็นร้อนระอุ

สิ่งเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านได้เกิดความตระหนักรวมตัวกันทำกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์ป่าที่ถูกทำลาย ซึ่งขณะนั้นกำลังคืนสภาพป่ามามากแล้ว ได้กลุ่มผู้นำชุมชนและชาวบ้านมาร่วมกันอนุรักษ์ฟื้นฟูป่า เพื่อไม่ให้สภาพป่านั้นถูกทำลายดังที่ผ่านมา ซึ่งเป็นบทเรียนฝังลึกและเป็นอนุสรณ์

ในช่วงปี พ.ศ.2540 เป็นต้นมาได้มีนายสมชาย ตั้งกิตติกุล เป็นผู้ใหญ่บ้านได้มีการนำผู้ช่วย กรรมการหมู่บ้าน พร้อมทั้งผู้ใหญ่บ้านหมู่ 6 และผู้ช่วยขึ้นไปสำรวจป่า หลายครั้งที่ขึ้นไปพบพวกกะเหรี่ยงกำลังตัดไม้ จึงได้ขอความร่วมมือกับทางอำเภอให้ช่วยนำเจ้าหน้าที่ไปขับไล่พวกกะเหรี่ยง ซึ่งมีปลัดอำเภอ จส. ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้านที่ร่วมมือกัน บางครั้งได้มีการปะทะกับพวกกะเหรี่ยง ทำให้ฝ่ายกะเหรี่ยงถอยถอยออกไป และได้ทำลายไม้ที่ตัดไว้เพื่อไม่ให้เอาจอกไปใช้ประโยชน์ การดำเนินการแบบนี้การทำมาโดยตลอด โดยมีนายสมชาย ตั้งกิตติกุล เป็นหัวหน้า และต่อมานายสมชาย ตั้งกิตติกุล ก็มาเป็นกำนันจนครบวาระจึงได้ออกจากตำแหน่ง และให้นายสายพิน มีหอรอ ลงสมัครเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน จนได้เลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน และได้ดำเนินการต่างๆ อย่างต่อเนื่อง และได้ทำโครงการฟื้นฟูผืนป่ากับทาง สกว. ที่เข้ามาช่วยดำเนินการชี้แนะเรื่องของการจัดกระบวนการอนุรักษ์ป่า

นายสายพิน มีหอรอ กล่าวว่า หลังจากที่มีการร่วมกันทำวิจัยในเรื่องของการฟื้นฟูป่าชุมชนกับทาง สกว. นำโดยคุณชัชวาลวัฒน์ มณีศรีขำและทีมงานอีกหลายท่าน ทำให้ชาวบ้านเกิดความคิดเห็นคุณค่าในพื้นที่ป่าบ้านหุบกระต่อนที่เหมาะสมแก่การอนุรักษ์ และเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมและลดภาวะโลกร้อนจากพื้นที่ของป่า คุณชัชวาลวัฒน์ มณีศรีขำ ได้ให้มีการวิจัยเรื่องของป่ามีความเป็นมาอย่างไรและจะอย่างไรให้ป่าผืนนี้อยู่ยั่งยืนกับชาวบ้านหมู่ 18 บ้านหุบกระต่อน ได้มีการนำผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านละหมู่บ้านข้างเคียงมาพูดคุยถึงประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านเป็นอย่างไรและให้เยาวชนในหมู่บ้านได้แสดงออกเกี่ยวกับการทำวิจัย ครั้งแรกก็ไม่มีใครตอบได้ว่าการวิจัยนั้นคืออะไร ต่อมาได้ออกไปนอกสถานที่จึงได้เริ่มทราบ ว่า “วิจัย” คืออะไร ในความคิดของผู้ใหญ่บ้าน คำตอบของคำว่าวิจัย คือ สิ่งที่เราไม่ทราบและได้ทราบจากเรื่องราวของที่แห่งหนึ่งไปที่อีกแห่งหนึ่ง ได้รู้ประโยชน์ซึ่งกันและกัน เพื่อเป็นต้นเหตุของการเรียนรู้จากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่งและต่อไป เป็นคณะ แต่ละหมู่บ้านได้ทำอะไรกันบ้างในหมู่บ้านนั้นๆ อย่างจริงจัง การทำเรื่องของป่าชุมชนมันเป็นเรื่องยากและยิ่งเลวร้ายกว่า ป่าเป็นพื้นที่ของกรรมสิทธิ์โดยมีทหารเป็นผู้ดูแล การทำเรื่องของพื้นที่ป่าชุมชนบ้านหุบกระต่อนเป็นไปด้วยความลำบาก การที่จะได้เป็นป่าชุมชนหรือไม่มันสำคัญ อย่างน้อยป่านั้นก็เป็นป่าในหมู่บ้านหุบกระต่อนอยู่ตลอดเวลา

หลังจากการที่ได้ไปเรียนรู้ศึกษาข้อมูลป่าชุมชนเขามูลี จังหวัดกาญจนบุรี

นายชำนาญ ลิทธิกุล กล่าวว่า หลังจากที่ได้ไปเรียนรู้ป่าชุมชนเขามูลีทำให้มองเห็นจุดเด่นในหลายๆ ด้าน เช่น มีการดำเนินการสร้างฝายหลายร้อยฝาย ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาคเอกชนเข้ามาร่วมกันทำ ข้อดีของการสร้างฝายทำให้เกิดการชะลอน้ำให้ไหลช้าลงในช่วงที่มีน้ำมาก และเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาน้ำป่าไหลหลากลงสู่ชุมชนรอบข้างได้

เป็นอย่างดี อีกทั้งการที่มีฝ่ายชะลอน้ำทำให้ป่ามีความความชุ่มชื้นมากขึ้น แม้ในหน้าแล้งความชุ่มชื้นในป่าก็ยังไม่หายไป ลักษณะทางกายภาพของป่าเขามูลีนั้นเป็นป่าที่มีลักษณะที่เรียกว่าไผ่แดง คือ มีชุมชนล้อมรอบภูเขา 3 ชุมชน ทำให้มีความสะดวกในการจัดการ ควบคุม และการดูแลรักษา

ความแตกต่างของป่าบ้านหุบกระต่อนั้น คือ เป็นป่าที่มีลักษณะทางกายภาพเป็นป่าเปิด พื้นที่ป่าใหญ่มีลักษณะเป็นเทือกเขาขนาดใหญ่ มีชุมชนอยู่บริเวณตีนเขาในบางพื้นที่เท่านั้น ทำให้การดูแลรักษาผืนป่านั้นสามารถทำได้ในสะดวก ที่มีชุมชนอยู่เท่านั้น ชุมชนไม่สามารถดูแลป่าได้ทั้งหมด เมื่อการดูแลป่านั้นยังไม่มีผลทั่วถึง ปัญหาการบุกรุกป่านั้นก็ยังเกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้ง

การสร้างความเข้าใจกับชุมชนในการดูแลรักษาป่าบ้านหุบกระต่อน

- ควรมีการจัดประชุมชาวบ้าน เพื่อแจ้งข่าวสารต่างๆ เป็นการรวมกลุ่มชาวบ้านที่มีจิตอาสาที่จะปกป้องพื้นที่ป่าอย่างต่อเนื่องให้เกิดความตื่นตัวในการดำเนินกิจกรรมต่างๆอยู่ตลอดเวลา
- การทำกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้าน ในการรวมกลุ่มกันขึ้นสำรวจป่า ออกลาดตระเวน เพื่อควบคุม ป้องกัน บุคคลภายนอกที่เข้ามาบุกรุกแอบมาตัดไม้ เฒ่าถ่าน หรือเก็บของป่า ในขณะที่ทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันนั้น จะมีการพูดคุยข้อมูลรายละเอียดต่างๆ บางครั้งถือเป็นการจัดประชุมอีกวิธีหนึ่งที่ไม่ต้องมานั่งประชุม ร่วมกันแต่ใช้กิจกรรมเป็นตัวดำเนินการพูดคุยหาข้อสรุป เพราะการที่ได้ลงพื้นที่จริงนั้นทำให้เรามองเห็น ภาพต่างๆ และสามารถตัดสินใจในการดำเนินการสิ่งต่างๆ ได้ง่ายมากขึ้น
- การประชาสัมพันธ์ข้อมูลในทุกวันๆ 1 ของเดือน ทางชุมชนมีข้อตกลงกันว่า ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกจะต้อง ส่งเงินล่วงหน้า ในกรณีที่ชาวบ้านมาส่งเงินนั้นก็จะมีประชาสัมพันธ์ข้อมูลต่างๆ เพื่อให้ชาวบ้านรับทราบซึ่ง เป็นการประหยัดเวลาการประชุม และลดความเบี่ยงเบนในการเข้าร่วมประชุมในแต่ละครั้ง

หลังจากเริ่มมีการดูแลรักษาป่าบ้านหุบกระต่อน

การดูแลป่าบ้านหุบกระต่อนนั้นใช้เวลาในการดูแลรักษาป่ามาประมาณ 20 - 30 ปี กว่าจะเริ่มเห็นเป็นรูปธรรม ที่ ป่านั้นเริ่มมีสภาพที่ดีขึ้น ความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับลูกบ้านหรือเพื่อนบ้านนั้นมีความรู้สึกที่รักป่ามากขึ้น เกิดความหวงแหนป่า เมื่อชาวบ้านพบเห็นมีคนภายนอกแอบเข้ามาในป่าหรือมีการบุกรุกป่าชาวบ้านก็จะมาแจ้งให้ผู้ใหญ่ทราบ จิตสำนึกของ ชาวบ้านที่เกิดความหวงแหนป่าขึ้นเกิดขึ้นจากการที่ชาวบ้านได้มีการใช้ประโยชน์กับป่าร่วมกัน สนุกร่วมกันในการทำ กิจกรรมต่างๆ เช่น มีการสำรวจป่า ทำให้เกิดความสำนึกในความเป็นเจ้าของป่าที่เราดูแลอยู่ แต่ไม่ได้มุ่งถึงประโยชน์ส่วน ตนแต่เน้นประโยชน์ร่วมกันในชุมชน

แนวทางที่ทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันในการใช้ประโยชน์จากป่าบ้านหุบกระต่อน

การใช้วิธีพูดคุยกันแบบชาวบ้านเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาได้ดีที่สุด เมื่อทุกคนหันมาคุยกันย่อมเห็นแนวทางที่ จะเดินไปข้างหน้าร่วมกันได้ ในการพูดคุยกันนั้นชาวบ้านส่วนใหญ่จะเป็นคนในหมู่บ้านซึ่งจะทำให้การพูดคุยกันเป็นไปได้ ง่ายมากขึ้น การทำกิจกรรมร่วมกันเป็นจุดสำคัญที่ทำให้ทุกคนได้รู้ข้อมูลต่างๆ การลงพื้นที่สำรวจป่าจะได้ข้อมูลข้อสรุปเร็ว กว่าที่นั่งประชุม เมื่อมีการสำรวจป่าหลายๆ ครั้ง จะเห็นภาพความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่ดีขึ้น และทหารเป็นอีกหน่วยงาน หนึ่งที่มีการร่วมมือกับชุมชนในการดูแลปกป้องผืนป่าบ้านหุบกระต่อน ทำให้ชาวบ้านเกิดความสบายใจมากขึ้นในการที่มี หน่วยงานมาช่วยกันกำกับดูแลผืนป่าให้คงอยู่

จุดแข็งของการทำงานวิจัย

หลังจากที่มีการดูแลรักษาผืนป่ามาได้ระยะหนึ่งแล้ว ป่ามีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น จากเดิมชาวบ้านไม่สามารถ ใช้ประโยชน์จากป่าได้ในการทำอาชีพต่างๆ เนื่องจากพื้นที่ได้ถูกทำลายไป ทำชาวบ้านจำเป็นต้องออกไปหางานรับจ้างที่อื่น ทำเพื่อบรรเทาความเดือนร้อนของตัวเอง แต่หลังจากมีการดำเนินการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าอย่างจริงจัง ป่าที่แห้งแล้ง

กลับมา มีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น ชาวบ้านก็เริ่มหันกลับมาประกอบอาชีพ ทำไร่ ทำสวน บริเวณป่าที่ตัวเองเคยทำอีกครั้ง
มากขึ้น

จุดอ่อนของการทำงานวิจัย

ในการทำงานวิจัยนั้นต้องช่วยกันเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ บางครั้งความไม่เข้าใจในความคิดทำให้เกิดปัญหาความ
ขัดแย้งกันในทีม ความผิดพลาดของข้อมูลทำให้เกิดความสับสนและไม่ลงตัวของข้อมูล เมื่อเกิดอุปสรรคในการทำงานจึงมี
ส่วนให้งานนั้นล่าช้าออกไป

ข้อดีของการทำวิจัย

ทำให้เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่เกิดความซึบซับทางความคิดในการทำวิจัยป่ามากขึ้น มีการพยายามชักชวนเด็กรุ่นใหม่
ใหม่เข้าป่าด้วยกัน คุณครูมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลรวมถึงการชักชวนเด็กและเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ทำให้
ทุกคนมีความตระหนักที่เกิดความห่วงใย อนุรักษ์ผืนป่าให้ดำรงอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ และสามารถใช้ประโยชน์จากป่าได้
ร่วมกัน

ข้อเสนอแนะจากผู้ใหญ่บ้านถึงโรงเรียน

อยากให้ทางโรงเรียนจัดกิจกรรมให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้ศึกษาพืชพรรณต่างๆ ในป่า แล้วเข้าลงพื้นที่ศึกษาป่า
เพื่อเป็นการศึกษาพืชพรรณ และคุณประโยชน์ต่างๆ จากป่า โดยให้เด็กและเยาวชนเข้ามาร่วมทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง
และผลักดันให้กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้กลายเป็นหลักสูตรท้องถิ่น ที่เด็กและเยาวชนจำเป็นต้องเรียนรู้และร่วมกันทำกิจกรรม
รวมทั้งเผยแพร่ไปสู่คนในครอบครัว โดยช่วงแรกนั้นอาจเป็นการประสานกับครู เพื่อให้เข้ามาสร้างความเข้าใจในโครงการ
ร่วมกัน หลังจากนั้นจึงดึงเด็กและเยาวชนให้เข้ามาทำกิจกรรม เช่น การขึ้นป่า การเรียนรู้พรรณพืช การเรียนรู้วิธีการ
อนุรักษ์ป่า และเรื่องอื่นๆ ที่เด็กและเยาวชนมีความสนใจ และนำเด็กและเยาวชนเหล่านี้มาร่วมถอดบทเรียนซึ่งหากเป็น
ประโยชน์ก็ควรผลักดันให้เป็นหลักสูตรท้องถิ่นที่เด็กทุกคนจำเป็นต้องเรียนรู้ในเรื่องบ้านและท้องถิ่นของตนเอง

ปิดการประชุมเวลา 12.00 น.

นายชำนาญ สิริธิกุล

ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปรายงานการประชุมเวทีเก็บรวบรวมข้อมูล
โครงการศึกษากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน
บ้านหุบกระท้อนที่เหมาะสม ตำบลด่านทับตะโก อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี
วันที่ 21 ตุลาคม 2556 เวลา 09.00 – 13.00 น.
ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ 18 ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

1. นางสาวนริศรา	จงนวกิจ
2. นายขวัญชัย	อินดี
3. นายคงเดช	เจิมนาค
4. นายไกรสร	เล่าทรัพย์
5. นายสุรชาติ	ชุ่มสุข
6. นายกำจร	เล่าทรัพย์
7. นายเกษม	จงนวกิจ
8. นายณรงค์ชัย	มีหระ
9. นายปิยพงษ์	ก่งพิ้ว
10. นางสาวสรินทิพย์	ธรรมศาสตร์
11. นายชำนาญ	สิทธิกุล
12. นายสายพิน	มีหระ
13. นายสุทธิลักษณ์	โตกทอง
14. นายคำรณ	นิ่มอนงค์

เริ่มประชุมเวลา 09.00 น.

นายคำรณ นิ่มอนงค์ กล่าวทักทายผู้เข้าร่วมการประชุม พร้อมทั้งชวนพูดคุยถึงสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบัน ทั้งในเรื่องของสภาพอากาศ การประกอบอาชีพ และความเป็นอยู่โดยทั่วไป หลังจากนั้นได้ชวนผู้เข้าร่วมประชุมร่วมแลกเปลี่ยนความรู้ที่ได้ไปศึกษาดูงานจากในพื้นที่เขามูลี ที่มีประสบการณ์ในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน ซึ่งจากการพูดคุยในครั้งนี้ ทีมนักวิจัยจากป่าหุบกระท้อนได้เห็นถึงกระบวนการดำเนินงานและผลการดำเนินงานในหลายรูปแบบ และสะท้อนบทเรียนที่ได้รับอย่างน่าสนใจ

นายกำจร เล่าทรัพย์ กล่าวว่า จากการที่ได้ไปศึกษาดูงานทำให้ได้เรียนรู้กระบวนการทำงานที่หลากหลาย รวมทั้งผลการดำเนินงานของเขามูลี ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เมื่อนำมาเทียบกับพื้นที่ป่าหุบกระท้อนนั้น ทำให้เห็นข้อแตกต่างในเรื่องของ ลักษณะเชิงพื้นที่ ซึ่งของเขามูลีนั้นจะมีสภาพเป็นร่องน้ำ ผืนป่ามีความอุดมสมบูรณ์ มีรูปร่างเหมือนไขแดง ไม่ใช่ภูเขาที่ต่อกันเป็นแนวยาวดังเช่นของป่าหุบกระท้อน ทำให้สามารถบริหารจัดการได้ง่าย อีกทั้งการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นยังมีมาก ทำให้กิจกรรมต่างๆสามารถดำเนินงานได้ดี เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน

นายเกษม จงนวกิจ กล่าวเพิ่มเติมว่า นอกจากสภาพพื้นที่ๆ เอื้ออำนวยต่อการดูแลรักษาป่าแล้วนั้น ทางชุมชนเองยังมีการจัดกิจกรรมร่วมกันบ่อยครั้ง มีการจัดประชุมพูดคุย เพื่อร่วมแลกเปลี่ยนและเสนอความคิดเห็นร่วมกัน อย่าง

ต่อเนื่องสม่ำเสมอ ทำให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างทำกิจกรรม เกิดเป็นบทเรียนในการทำงานที่หาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน คนในชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม โดยมองว่าการดูแลรักษาป่าเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องเอาใจใส่ มีการใช้บทเรียนที่เคยเกิดขึ้นในอดีตมาเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาในปัจจุบัน

นายสายพิน มีหอร กล่าวว่่า ป่าชุมชนของเขามูลี มีการทำทางเดินขึ้นภูเขา โดยอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชน แต่ที่นั่นสามารถทำได้ง่ายเนื่องจากมีหินที่อยู่ตามภูเขา สามารถนำมาใช้ได้ง่าย มีการทำฝายชะลอน้ำในหลายๆชั้น เพื่อชะลอการไหลของน้ำ เนื่องจากน้ำป่าไหลแรง กิจกรรมต่างๆที่นั่นเกิดมาจากคนในชุมชนมีการสร้างความเข้าใจร่วมกัน มีการพูดคุยกันบ่อยครั้ง จนทำให้เกิดความร่วมมือในการทำงาน รวมทั้งยังมีทีมงานและแกนนำที่มีความอดทน ในการถูกต่อว่าจากคนในชุมชน ทำให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับในวงกว้างทั้งจากคนในชุมชนเองและคนต่างถิ่น

นายณรงค์ชัย มีหอร ร่วมแลกเปลี่ยนโดยกล่าวว่า การดูงานครั้งนี้เห็นได้ว่าที่ป่าเขามูลี มีการปลูกป่าเพิ่มเติมในบริเวณพื้นที่ว่างเปล่า ซึ่งนั่นทำให้ช่วยเพิ่มความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของพืชพรรณในป่าให้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งกิจกรรมในลักษณะนี้จะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อคนในชุมชนมีความสามัคคี รับฟังความคิดเห็นร่วมกัน โดยกิจกรรมที่เป็นจุดเด่นและเห็นภาพได้ชัด นั่นก็ คือ มีการทำบัตรให้แก่สมาชิก 1 ปีทำ 1 ครั้ง เพื่อให้รู้ว่าใครสามารถเข้ามาใช้ประโยชน์จากป่า รวมทั้งยังเป็นการสมทบทุนในการอนุรักษ์ป่าด้วย แต่ทั้งหมดนั้นเริ่มต้นจากการสร้างความเข้าใจของคนในชุมชน สื่อสารทำความเข้าใจกันอย่างต่อเนื่อง พร้อมกันนี้ยังมีการทำป้าย แสดงกิจกรรมต่างๆของชุมชนที่ทำให้เห็นถึงความต่อเนื่องของการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน

นางสาวสรินทิพย์ ธรรมศาสตร์ กล่าวว่่า ที่เขามูลี แกนนำชุมชน มีความรู้ ความเข้าใจ สามารถให้เหตุผลในการบริหารจัดการป่า ทำให้คนในและคนภายนอกชุมชนเกิดการยอมรับ ระเบียบและกติกา ข้อบังคับต่างๆร่วมกัน ซึ่งทั้งหมดเกิดจากความตั้งใจและอดทนของคนทำงาน ซึ่งส่งผลการดำเนินงานนั้นเกิดเป็นรูปธรรม สามารถแก้ไขปัญหาที่ท่วมในหมู่บ้านได้ น้ำป่าที่เคยไหลเร็วเมื่อฝนตกก็ไหลช้าลง พื้นที่ป่ามีความอุดมสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ดินชุ่มน้ำทำให้ลดอัตราการเกิดไฟป่าในชุมชน และเมื่อทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องแล้วทำให้การดูแลสามารถทำได้ง่ายมากขึ้นเพราะคนในชุมชนต่างก็ร่วมเป็นเจ้าของที่จะดูแลป่าร่วมกัน รวมทั้งมีการทำเส้นทางที่สะดวกทำให้ง่ายต่อการดูแลรักษา

นายคำรณ นิมอนงค์ กล่าวว่่า เมื่อเราเห็นถึงกระบวนการดำเนินงานและผลที่เกิดขึ้นของพื้นที่เขามูลี เราได้เรียนรู้อะไร หรือมีบทเรียนอะไรที่ได้จากการดูงานในครั้งนี้ อยากให้ทุกคนได้ร่วมกันสะท้อนบทเรียนเพื่อนำมาปรับใช้กับพื้นที่ของป่าหุบกระตอนได้อย่างเหมาะสม

นายสายพิน มีหอร กล่าวว่่า จากการศึกษาดูงานครั้งนี้ ทำให้เราเห็นความสำคัญของการพูดคุย ประชุมกลุ่มย่อยกันบ่อยครั้งซึ่งเป็นสิ่งที่ดี ที่จะนำมาซึ่งแนวทางในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน แต่ควรที่จะเริ่มจากการทำกิจกรรมเพื่อดึงให้คนเข้าร่วม ก่อนที่จะพูดคุย ถอดบทเรียนร่วมกัน ทั้งนี้ยังได้เรียนรู้ถึงพลังและบทเรียนของสามัคคีที่ส่งผลให้คนในชุมชนเกิดความรัก ความสามัคคีในการทำงานร่วมกัน สุดท้ายได้เรียนรู้ว่าการทำกิจกรรมที่ดีต้องมีการถอดความรู้ที่ได้รับจากการทำกิจกรรมในแต่ละครั้ง และนำมาแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น

นายเกษม จงนวกิจ กล่าวว่่าบทเรียนสำคัญที่ได้รับ คือ เรียนรู้วิธีการในการทำฝายชะลอน้ำ และประโยชน์ของการทำฝาย รวมทั้งเห็นถึงกระบวนการและขั้นตอนการดูแลป่า ทั้งการดูแลรักษา การอนุรักษ์ กฎระเบียบ และการสร้างการยอมรับโดยอาศัยความอดทนอย่างมาก อีกทั้งยังเห็นประโยชน์ของการประชาสัมพันธ์ กิจกรรมต่างๆที่เคยทำผ่านมา เพื่อให้คนอื่นได้ทราบ เป็นการสื่อสารที่ทำได้ง่าย ทั้งภาพถ่าย บทความ ฯลฯ เป็นการสื่อสารที่ทำให้เห็นความต่อเนื่องของการดำเนินงาน สุดท้ายทำให้เห็นความสำคัญของป่าและการใช้ประโยชน์จากป่ามากยิ่งขึ้น

นายคำณ นิมอนงค์ กล่าวว่า จากบทเรียนและสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาดูงาน เราได้เห็นถึงรูปแบบและกระบวนการดำเนินงานของเขามูลี ที่มีกระบวนการที่ชัดเจนและส่งผลให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่า ถ้าเรามองถึงรูปแบบในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนหมู่บ้านหุบกระตอน เราคิดว่ามีกระบวนการอย่างไร

- มีการจัดเวทีในการสร้างความเข้าใจถึงกิจกรรมที่เรากำลังทำให้แก่คนในชุมชนได้ทราบ
  1. ป่าประสานงานให้ชาวบ้านเข้าร่วมการประชุม ผ่านทางแกนนำชาวบ้าน และคนในครอบครัว
  2. ทีมงานมีการพูดคุยในประเด็นที่จะทำร่วมกันให้ชัดเจน ก่อนที่จะนำเสนอในแต่ละเวที
  3. การสร้างความเข้าใจต้องเริ่มจากการมีข้อมูล ให้ความสำคัญกับข้อมูลอดีต – อนาคต เรียนรู้ข้อมูลบริบทพื้นที่ ลักษณะกายภาพ รวมทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องต่างๆ
  4. การสร้างความเข้าใจทุกครั้งต้องมีการจดบันทึก นอกจากบทวนการพูดคุยกันในครั้งที่ผ่านมาแล้ว ยังสามารถนำมาวางแผนหรือเป็นกรอบแนวทางการทำงานต่อไป
  5. สรุปวิเคราะห์ข้อมูลจากเวทีการประชุม
  6. วางแผนการทำงานครั้งต่อไป
- สร้างข้อบังคับในการใช้ประโยชน์จากผ่านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
  1. ระเบียบที่ตั้งขึ้นนั้นต้องทำให้ชาวบ้านรู้ว่าเป็นกฎที่เกิดขึ้นจากตัวเขาเอง ไม่ใช่กฎเกณฑ์ ที่ถูกสร้างขึ้นด้วยคนเพียงบางกลุ่ม
  2. การได้มาซึ่งข้อตกลงร่วม เกิดจากการที่ชาวบ้านประชุมร่วมกัน ช่วยกันคิด เสนอความคิดเห็น
  3. การทำงานต้องใช้ความคิดเห็นของคนส่วนรวมเป็นหลัก ยอมรับเสียงของคนส่วนรวม
  4. การจัดทำระเบียบให้สมบูรณ์ควรมีการดูงานนอกพื้นที่และนำมาปรับใช้ในพื้นที่ (ไม่จำเป็นเท่าใดนัก)
  5. ต้องหาข้อมูลจากพื้นที่อื่นๆทางอินเทอร์เน็ต มาเป็นข้อมูลร่วมในการตัดสินใจ
- ทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะวันสำคัญต่างๆ
  1. ควรมีการหมุนเวียนสมาชิกในชุมชนในการลาดตระเวนอย่างสม่ำเสมอ
  2. ควรมีการจัดทำฝ่ายชะลอน้ำอย่างต่อเนื่อง ทำฝ่ายเล็กๆ หลายๆ ฝ่าย
  3. มีการพ่นสีกำหนดอาณาเขตสันปันน้ำ
  4. มีการจัดเวรยามในการดับไฟป่า เผาไร่วังไฟป่า
  5. จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์กิจกรรม โดยกลุ่มวัยรุ่น
  6. มีการจับ GPS เพื่อเก็บข้อมูลต้นไม้ใหญ่
  7. ควรมีการเก็บข้อมูลต้นทุนในพื้นที่ ทั้งในเรื่องของทรัพยากรในท้องถิ่น ประวัติวัฒนธรรมของคนในชุมชน และการใช้ประโยชน์จากป่าและการดูแลป่าในอดีต
  8. ติดป้ายเขตพื้นที่ป่าชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนและนอกชุมชนได้ทราบถึงระเบียบข้อบังคับต่างๆที่ตั้งขึ้น
  9. ควรมีการปลูกป่าเพิ่มเติมในพื้นที่ๆเหมาะสม แต่ไม่ควรปลูกโดยขาดการวิเคราะห์ให้เหมาะสมว่าพื้นที่ใดควรปลูกต้นไม้ชนิดอะไร
- สร้างจินตนาการร่วมให้คนอยากดูแลป่า (ความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของพื้นที่) อาจจะทำในรูปแบบที่สร้างความตระหนักให้คนในชุมชนได้เห็นถึงคุณค่า และประโยชน์ที่ได้รับจากป่า ปลูกฝังให้เกิดจิตสำนึกร่วมในการอนุรักษ์ป่า

- สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมร่วมกัน ผ่านการพูดคุยที่สร้างความสัมพันธ์ร่วมกัน โดยเชื่อว่าการพูดคุยและมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จะทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพ
- ประกาศให้พื้นที่อื่นทราบว่าพื้นที่ป่าของเราเป็นพื้นที่อนุรักษ์ โดยอาศัยภาคี แกนนำชุมชน รวมทั้งพูดคุยในเวทีระดับจังหวัด เพื่อสร้างให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน
- ต้องสร้างภาคีเครือข่าย หน่วยงานต่างๆ ให้เข้ามาร่วมเป็นคณะกรรมการในการดำเนินงาน โดยแรกเริ่มอาจจะประสานความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก่อนที่จะขยายผลต่อไปยังหน่วยงานอื่นๆ
- ต้องเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้เข้ามาเรียนรู้ และเสนอความคิดเห็น รวมทั้งทำกิจกรรมร่วมกัน ก่อนที่จะมาถอดบทเรียนให้เกิดเป็นแนวทางการทำงานร่วมของคนหลากหลายวัย

นายคำณ นิ่มอนงค์ กล่าวว่า จากกระบวนการทำงานที่เราได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ทั้งจากขั้นตอนที่ได้ทดลองทำ และกิจกรรมที่จะทำในอนาคต เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องยืนยาว ผลของการดำเนินงานที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไรบ้าง

- มีต้นไม้ใหญ่เพิ่มมากขึ้น
- ป่ามีความชุ่มชื้นมากขึ้น ดินมีความชื้นทำให้ไฟฟ้าเกิดได้ยาก
- น้ำไหลช้าลงจากการทำฝาย มีการชะลอความแรงของน้ำ
- มีการรวมกลุ่มกันทำงานอย่างต่อเนื่อง เกิดความสามัคคีกันของคนในชุมชน
- ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากป่า ในรูปแบบต่างๆ เกิดความตระหนักร่วม
- ชาวบ้านเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของป่า
- ชาวบ้านเริ่มเข้ามาร่วมในการดูแลป่า รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ
- ป่ามีความอุดมสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น มีทหารมาใช้พื้นที่ในการซ้อมรบ
- เกิดความเข้าใจกับหน่วยงานในพื้นที่ (ต่อรองกับทหารเรื่องการปักหมุด)
- คนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น มีการพูดคุยแลกเปลี่ยน ยอมรับความคิดเห็นร่วมกัน
- มีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาป่าไปคุยกับหน่วยงาน ไม่กลัวหน่วยงานเหมือนในอดีต

บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

นายชำนาญ สิทธิกุล กล่าวว่า บทเรียนจากการทำงานที่ผ่านมา ทำให้เราได้รับทราบข้อมูลในพื้นที่หุบกระต่อน ลักษณะพื้นที่ ข้อมูลประวัติศาสตร์ และพืชพรรณต่างๆ รวมทั้งได้เรียนรู้ว่าการสร้างความตระหนักแก่ชาวบ้านเป็นสิ่งที่ไม่ได้ยาก ต้องใช้เวลาในการสร้างความเข้าใจ

นายเกษม จงนวกิจ กล่าวว่า บทเรียนที่สำคัญ คือ บทเรียนเรื่องของประโยชน์ทับซ้อนในพื้นที่ (การถือครองที่ดินของกรมธนารักษ์และองค์การบริหารส่วนตำบล) ความยากลำบากของการประสานพื้นที่ รวมทั้งต้องมีความรู้ใหม่ๆ โดยเฉพาะในเรื่องของการทำกิจกรรมต่างๆ ควรจะสร้างความต่อเนื่องให้เกิดจิตสำนึกในเรื่องของการอนุรักษ์ป่า ที่จะนำมาซึ่งความสามัคคีของคนในชุมชน โดยมีแกนนำ เป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้เกิดการอนุรักษ์ป่าอย่างยั่งยืน

นายคำณ นิ่มอนงค์ กล่าวว่า จากที่ได้แลกเปลี่ยนกันมาทั้งหมด ทำให้เห็นว่าถึงแม้เราจะยังไม่ได้ประกาศเป็นพื้นที่ป่าชุมชน แต่ก็ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในเรื่องของการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ น่าสนใจว่าเรามีวิธีการในการดูแลรักษาป่าบ้านหุบกระต่อน อย่างไรบ้าง หรือมีแนวทางการดูแลป่าหุบกระต่อนอย่างไร อยากให้ร่วมกันแลกเปลี่ยน

นายสายพิณ มีห่อ กล่าวว่า เราต้องมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลในทุกวันที่ 1 ของเดือน ทางชุมชนมีข้อตกลงกันว่า ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกจะต้องส่งเงินสัจจะ ในขณะที่ชาวบ้านมาส่งเงินนั้นก็จะมีมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลต่างๆ เพื่อให้

ชาวบ้านรับทราบซึ่งเป็นการประหยัดเวลาการประชุมและลดความเบื่อหน่ายในการเข้าร่วมประชุมในแต่ละครั้ง ต้องมีการสร้างกฎกติกา ข้อตกลงต่างๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในการใช้ประโยชน์จากป่า เช่น การสร้างความเข้าใจกับผู้ที่อยู่ภายนอกชุมชนในเรื่องของการเก็บหาอาหารป่าซึ่งมีการกำหนดข้อตกลงกันว่าช่วงไหนเป็นช่วงเวลาปิดป่า – เปิดป่า

นายเกษม จงนวกิจ เพิ่มเติมว่า เราควรมีการติดป้ายประกาศหลังจากที่มีข้อตกลงในการใช้ป่าร่วมกันแล้ว เพื่อให้ชาวบ้านรวมถึงบุคคลอื่นรับทราบทั่วกัน ว่ากฎระเบียบข้อตกลงต่างๆนั้นมีอะไรบ้าง โดยรายละเอียดของระเบียบนั้นให้ยึดตามที่ได้ตกลงร่วมกันและประกาศใช้มาแล้วก่อนหน้านี้ และต้องมีการวางบทบาทตามความเหมาะสมกันแต่ละคน เพื่อให้ทำงานอย่างลงลึกสามารถขยายผลต่อไป ต้องมีการจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ แสดงให้เห็นกิจกรรมที่เคยได้ทำกันมา นำภาพถ่ายกิจกรรมต่างๆมานำเสนอให้เห็นเรื่องราวการเปลี่ยนแปลงและกิจกรรมที่เราทำ

นายชำนาญ สิทธิกุล กล่าวว่า กิจกรรมที่เราต้องทำอย่างเร่งด่วน ในช่วงที่จะถึงนี้ เราควรจัดทำฝ่ายชะลอน้ำเพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ป่าให้คนในชุมชนได้เห็นถึงคุณค่าร่วมกัน และต้องพัฒนาพื้นที่ป่าหุบกระตอนให้กลายเป็นแหล่งศึกษาดูงาน จัดเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จะได้เป็นที่รู้จักของคนภายนอก และเกิดภาคีเครือข่ายร่วมในการดำเนินงาน โดยที่ชุมชนไม่สามารถทำงานได้อย่างโดดเดี่ยว จำเป็นต้องหาเครือข่ายในการทำงานร่วมกัน

นายสายพิน มีหอรอ กล่าวเสริมว่าในการทำงานระยะต่อไป เราต้องดึงเด็กและเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากยิ่งขึ้น โดยให้เด็กและเยาวชนติดตามผู้ใหญ่ขึ้นไปลาดตระเวน และร่วมทำกิจกรรม โดยอาจจะขยายผลไปสู่ในระดับของสถานศึกษา พัฒนาจนเกิดเป็นหลักสูตรท้องถิ่นในการดูแลอนุรักษ์ป่า พร้อมทั้งต้องเปิดกว้างให้คนในชุมชนเข้ามาร่วมบริหารจัดการ โดยผ่านช่องทางต่างๆ เช่น Facebook เป็นต้น

หลังจากนั้นนายคำณณ นิมนอนค์ ชวนผู้เข้าร่วมประชุมให้ดูตารางปัจจัย เงื่อนไข ที่ทำให้ป่าชุมชนหุบกระตอนเกิดการเปลี่ยนแปลง พร้อมทั้งช่วยกันเติมเต็มข้อมูล สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงปัจจัย เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของป่าชุมชนบ้านหุบกระตอน อ.จอมบึง จ.ราชบุรี

ปัจจัยด้านลบ	ปัจจัยด้านบวก	เงื่อนไข
• การเข้ามาจับจองพื้นที่ของคนต่างๆถิ่น และมาใช้ทรัพยากรโดยไม่มีความเข้าใจ (บางส่วนไม่มีความเข้าใจ ใช้ทรัพยากรโดยไม่เห็นคุณค่า) • มีการตัดไม้เผาถ่านไปขาย • มีเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาดำเนินงาน เช่น รถไถ • ชาวบ้านมีสังคมที่กว้างขวางขึ้นและรับเอาเทคโนโลยีภายนอกเข้ามาเปลี่ยนแปลงวิถีในชุมชน • ชาวบ้านจุดไฟเผาป่าเพื่อล่าสัตว์ป่าและทำลายวัชพืช	• คนในชุมชนมีความตระหนักว่าทรัพยากรในพื้นที่ป่ามีความสำคัญ • คนในชุมชนมีการจัดประชุมอย่างต่อเนื่อง • มีการตั้งกติกา ข้อบังคับขึ้นมาปรับใช้ร่วมกัน • มีการสร้างการเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชนในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรจากป่า • การให้ความรู้แก่คนในชุมชนในเรื่องของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีความเหมาะสม • แกนนำชุมชนต้องมีการประสานภาคีเครือข่าย • ต้องดึงเด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม และร่วมเรียนรู้	• เด็กและเยาวชนต้องได้ทำกิจกรรมผ่านประสบการณ์จริง • ต้องแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแชร์ประสบการณ์ทำงานจากพื้นที่อื่น • ต้องทำให้เป็นตัวอย่างแสดงให้เห็นผลที่เกิดขึ้นจริง • ค้นหาจุดเด่น สร้างเหตุและผลนำไปสู่ข้อมูลที่เป็นที่ยอมรับ • รู้เขารู้เรา (หาประเด็นเชื่อมโยงที่สร้างปฏิสัมพันธ์กันได้) • กฎกติกาต้องไม่ตึงเกินไป สามารถปฏิบัติได้จริง • การวิเคราะห์ถึงประโยชน์ร่วม • ความเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลและทรัพยากรธรรมชาติ

	• ชาวบ้านต้องร่วมกันเป็นหูเป็นตา คอยแจ้ง และดูแลป่า • ความรู้จักการยับยั้งชั่งใจของคนในชุมชนในเรื่องของการใช้ทรัพยากร และเป็นแบบอย่างให้กับคนภายนอก • ต้องทำให้เกิดความตระหนัก และเห็นคุณค่าในเรื่องของการดำเนินชีวิต เห็นถึงการใช้ประโยชน์จากป่าในการสร้างมูลค่าต่างๆ	

ตารางที่ 2 แสดงผลผลิตและมูลค่าที่ได้จากป่าชุมชนบ้านหุบกระเทียม อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี

เดือน	ผลผลิต	ปริมาณ	ราคา / กก.	มูลค่ารวม	หมายเหตุ
กัน ย า ย น - ตุลาคม	หน่อไม้	ประมาณ 5-10 ตัน ต่อปี ขึ้นกับ ความสมบูรณ์ของ ป่า (ปี 2555 ไม้ ตายชุกทำให้ ปริมาณที่เก็บได้ ลดน้อยลง เหลือ ประมาณ 1-2 ตัน)	8 – 10 บาท / กก.	50,000 – 100,000 บาทต่อปี	จะมีการปิดป่าในช่วง เดือนตุลาคม ปิดป่า ทุกวันที่ 20 ตุลาคม ของทุกปี ปริมาณขึ้นอยู่กับการ ตกของฝน
กัน ย า ย น - ตุลาคม (ขึ้นอยู่กับปริมาณฝน ที่ตก)	เห็ดโคน	1 ตัน (เฉพาะของ หมู่บ้าน ผญ. สายพิน) รวม หั ง ห ม ด อาจจะประมาณ 2 – 3 ตัน	400 บาท / กก.	400,000 บาท เฉพาะ ในหมู่บ้าน 18 เอ ลี ย ครอบครัวละ 5 ,0 0 0 - 50,000 บาท ต่อปี	การเก็บเห็ดโคน ส่วน ใหญ่จะเก็บบริเวณที่ เคยเก็บอยู่เดิม (จุด เก็บประจำ) จำนวน เห็ดที่ได้ขึ้นอยู่กับ ปริมาณการตกของ ฝน ผู้ที่มีความชำนาญ จะเก็บเห็ดโคนเพื่อ นำไปขายได้ประมาณ 10,000-50,000 บาท ส่วนมือใหม่หรือผู้ที่ไม่ ชำนาญจะอยู่ระหว่าง 5,000-10,000 บาท

ตลอดปี	ไม่รวม	ประมาณ 50,000 ลำ ต่อปี	5-6 บาท / ลำ (ความยาว 4-5 ศอก)	250,000 – 300,000 บาทต่อปี	ต้องขออนุญาตจาก ผญ.บ้าน หมู่ 18 และ หมู่ 6
ตลอดปี (มกราคม – มีนาคม)	สมุนไพร - ลูกใต้ใบ - กำลั้งบัวเกลี้ยง - ว่านรางจืด - โดไม่รู้ล้ม - บอระเพ็ด - ปอกระบิด	สามารถหาได้ ทั่วไปในพื้นที่ป่า	ปอกะบิดขายได้ กิโลกรัม ละ 200 บาท	ยังไม่มี การ เก็บรวบรวม ข้อมูล เนื่องจาก พัง เริ่ม ต้น นำ ออกมาขาย	ส่วนใหญ่ใช้รักษา ภายในครอบครัว มากกว่าการขาย
รวมทั้งสิ้น				700,000 – 800,000 บาทต่อปี	

จากการพูดคุยกับทีมวิจัย ทำให้ทราบว่าป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อนมีความอุดมสมบูรณ์อย่างมากมาย สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนในแต่ละปีเป็นอย่างมาก เมื่อนำมาวิเคราะห์ SWOT Analysis ดังรายละเอียดในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 แสดงการวิเคราะห์ SWOT Analysis ของป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน อ.จอมบึง จังหวัดราชบุรี

หัวข้อ	จุดแข็ง	จุดอ่อน	โอกาส	อุปสรรค
สภาพพื้นที่	- มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรในพื้นที่ เช่น หน่อไม้ ไม้เบญจพรรณ - ดิน มีความอุดมสมบูรณ์ มีธาตุอาหารจำนวนมาก เหมาะกับการเจริญเติบโตของพืช - สร้างรายได้ให้กับชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทั้งอาหารและพืชสมุนไพร - อากาศสดชื่น - น้ำ มี คุณ ภาพ ดี สามารถนำมาดื่มกินได้	ได้รับการดูแลจากบางชุมชน ทำให้ไม่ครอบคลุมพื้นที่ป่า	- สามารถส่งเสริมให้เป็นพื้นที่ป่าชุมชนเพื่อส่วนรวมได้ - สามารถพัฒนาต่อยอดให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชนและต่างพื้นที่	- ชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการดูแลป่าชุมชน - การเกิดภัยทางธรรมชาติ
แกนนำชุมชน	-สามารถดูแลและรักษาผืนป่าชุมชนได้อย่างเข้มแข็ง มีการสร้างความรู้สึกรักความเป็นเจ้าของร่วม	-แกนนำชุมชนไม่ได้ใช้ข้อมูลในการแก้ไขปัญหา และดูแลไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ -ระยะเวลาไม่	สามารถพัฒนาศักยภาพจากการเข้าร่วมงานวิจัยในพื้นที่	ไม่ยอมเข้าร่วมการพัฒนาศักยภาพ เพราะมองว่าไม่ใช่เรื่องของตนเองเพียงลำพัง

	-ผู้นำมีความเข้มแข็ง -มีการพูดคุย แลกเปลี่ยน กำหนดแนวทางการทำงานในทิศทางเดียวกัน -แกนนำมีจิตอาสาที่จะดูแลทรัพยากรในท้องถิ่นร่วมกัน	ตรงกัน รวมตัวกัน ยาก เนื่องจากติดภาระการประกอบอาชีพ		
การบริหารจัดการ	• แกนนำชุมชนมีการลาดตระเวนอย่างเข้มแข็ง และมีความต่อเนื่อง • แกนนำชุมชนมีการประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาร่วมบริหารจัดการ • มีการแบ่งโซนพื้นที่ในป่าชุมชน เป็นป่าใช้สอย และป่าอนุรักษ์ • มีการเตรียมความพร้อมและเผื่อระวังไฟป่าอยู่ประจำ • มีการแบ่งบทบาทหน้าที่เหมาะสมตามความสามารถของแต่ละคน	• ชุมชนขาดการวางแผนการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ • ยังไม่มีหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยดำเนินการ • กิจกรรมยังขาดความต่อเนื่อง ไม่สามารถรวมคนให้เข้ามาทำงานร่วมกันได้	• สามารถดำเนินการจัดทำข้อมูลเพื่อประกอบการขึ้นทะเบียนเป็นป่าชุมชน • แลกเปลี่ยนวิธีการจัดการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องผ่านการจัดทำข้อมูล	• ไม่มีข้อมูลเพียงพอในการบริหารจัดการ • ไม่มีแกนนำหลักในการบริหารจัดการคนและข้อมูล

กระบวนการมีส่วนร่วม	• เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน • แกนนำชุมชนพร้อมที่จะเข้าร่วมดำเนินงานเนื่องจากสร้างรายได้จากผลผลิตจากป่าชุมชน • แกนนำพร้อมที่จะเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้ร่วมแลกเปลี่ยนและทำกิจกรรมร่วมกัน • เปิดโอกาสให้คนในพื้นที่อื่นเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อเติมเต็มข้อมูลในการรักษาป่า	• ไม่สามารถดำเนินการได้เอง ยังรอรับการช่วยเหลือและการสนับสนุนจากหน่วยงาน • คนในชุมชนยังไม่มีความเข้าใจในเรื่องของการสร้างการมีส่วนร่วมอย่างชัดเจน	• หากมีพี่เลี้ยงลงไปหนุนเสริมในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง สามารถพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมได้อย่างเป็นรูปธรรม	• ยังไม่มีการสร้างการมีส่วนร่วมครอบคลุมบริเวณรอบพื้นที่ป่าชุมชน

ปิดการประชุมเวลา 13.00 น.

นางสาวนริศรา จงนวกิจ

ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปรายงานการประชุมเวทีคืนข้อมูลและกิจกรรมทำฝ่าย
โครงการศึกษากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน
บ้านหุบกระต้อนที่เหมาะสม ตำบลด่านทับตะโก อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี
วันที่ 5 ธันวาคม 2556 เวลา 09.00 น. – 13.00 น.
ณ ป่าชุมชนบ้านหุบกระต้อน

ผู้เข้าร่วมการประชุม

1. นางสาวสมพิศ	ใจจง	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
2. นายนคร	ใจจง	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
3. นายไกรสร	เล่าทรัพย์	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
4. นายวัง	จงนวกิจ	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
5. นางปิยภา	ก่งพิ้ว	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
6. นายตั้ง	นาทูก	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
7. นายสุชาติ	ปานฉาย	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
8. นายพลิชฐ์	พิทักษ์วงศ์	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
9. นายปิยพงษ์	ก่งพิ้ว	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
10. นางสาวรัตนัน	เหลื่องวิไล	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
11. นางสาวชีวา	คามกระสบ	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
12. นางสาวสรินทิพย์	ธรรมศาสตร์	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
13. นางอรทัย	เหลื่องวิไล	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
14. นางสาวสุทิส	สุธานรุต	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
15. นางจำนงค์	พงษ์อ้อม	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
16. นางศรีไพร	นุชนารถ	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
17. นายบุญมา	อิทธิรา	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
18. นายสมชาย	ตั้งนิติกุล	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
19. นายประพันธ์	ใจจง	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
20. นายประณาม	พัฒนาไทร	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
21. นายธีรยุทธ	โกบุตร	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
22. นายศุภชัย	เงินยวง	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
23. นางอุไร	พงษ์อ้อม	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
24. นายกร	ธรรมศาสตร์	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
25. นางกิมลิ่ง	คามกระสบ	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
26. นางสาว	ดอกไม้	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
27. นายคงเดช	เจิมนาค	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี

28. นางอรไท	พงษ์อ๋ม	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
29. นางสาวฝน	ระเบียบดี	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
30. นางวรรณณี	ปลั่งสาหาญ	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
31. นางขวัญดาว	คำเทศ	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
32. นางลออ	พงษ์อ๋ม	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
33. นายจิราวัฒน์	จงกิตติวัฒน์	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
34. นายทิวา	ประณีต	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
35. นายตะวัน	แขกไทร	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
36. นายเป็ด	เที่ยงอ่อน	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
37. นายณรงค์ชัย	มีหระ	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
38. นายเกษม	จนวนกิจ	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
39. นายคนาวุฒิ	ศิริวัฒนประเสริฐ	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
40. นายขวัญชัย	อุ้นดี	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
41. นายแสน	ชื่นคำ	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
42. นายปาน	ดำรงแคว้น	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
43. นายสัญญา	รักษัสัตย์	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
44. นายปรีชา	ปานฉาย	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
45. นายรัชชัย	มีหระ	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
46. นายเดชา	มีทรง	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
47. นายวิชัย	ธรรมศาสตร์	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
48. นายโสภา	วรสาร	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
49. นางบุบผา	กังพิ้ว	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
50. นางจันทร์เพ็ญ	กังพิ้ว	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
51. นางนริศรา	จนวนกิจ	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
52. นายสายพิน	มีหระ	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
53. นายธนฤต	ลายแก้ว	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
54. นายพงศกร	อ่วมสุวรรณ	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
55. เด็กชายธนวินท์	ปานฉาย	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
56. เด็กชายเจษฎา	จันทร์ดวงเด่น	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
57. นางสาวสาวิณี	ยินดี	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
58. นางสาวปณัฐตา	อาสาเจ้า	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
59. นางสาววัชรีย์	ทรพัส	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

60. นางสาวนัฐชา	เนืองอุดม	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
61. นางสาวรุ่งลวลีย์	วันสุข	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
62. นายณัฐวุฒิ	ทองใหม่	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
63. นายอรรถพล	พวงขาว	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
64. นายอาภากร	ทองวงสา	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
65. นายชัชวาล	ชีวนาน	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
66. นายคำณ	นิมอรงค์	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
67. นายกันทรการ	จรัสมาธูสร	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม

เริ่มประชุมเวลา 09.00 น.

บรรยากาศช่วงเช้าก่อนที่จะเริ่มประชุมและกิจกรรมทำฝาย ชาวบ้านได้มารวมกลุ่มพูดคุยกันในจุดต่างๆ โดยสังเกตเห็นว่าทุกคนมีการเตรียมอุปกรณ์ในการทำฝาย ทั้งมีด เลื่อย มีดพก เชือก โดยสีหน้าของทุกคนยิ้มแย้มแจ่มใส และมารวมตัวกันครบ ตั้งแต่ยังไม่ถึงเวลานัดหมาย ทางทีมงานจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้เข้าไปพูดคุย และสอบถามถึงการมาร่วมทำกิจกรรมในวันนี้ โดยชาวบ้านได้ทราบข้อมูลจากผู้ใหญ่บ้านในการประชุมครั้งที่ผ่านๆ มา รวมทั้งได้นัดหมายที่จะมารวมตัวกันทำกิจกรรมในวันพ้อ และฟังในสิ่งที่ทีมผู้ใหญ่ได้ทำวิจัย ซึ่งทุกปีชุมชนจะทำแกวตถนนหรือตัดหญ้าริมทาง แต่ครั้งนี้มีการทำฝายซึ่งทุกคนเห็นว่ามีประโยชน์และมีประโยชน์ ในส่วนของงานวิจัยที่ทางทีมวิจัยทำพอรู้บ้าง แต่ก็ยังไม่เข้าใจมากนัก แต่ก็พร้อมจะช่วยเหลือในเรื่องที่สามารถทำได้ เช่น การขึ้นไปลาดตระเวน หรือทำฝาย เป็นต้น และเมื่อถึงเวลาที่กำหนด

นายสายพิน มีหรือ กล่าวทักทายผู้เข้าร่วมการประชุมและกิจกรรมทำฝาย พร้อมทั้งพูดคุยถึงวัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรมในครั้งนี้ โดยได้เล่าถึงการทำโครงการวิจัยที่ผ่านมา ทำให้ได้พูดคุยกับคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน ทำให้เห็นสภาพการณ์ ปัญหา และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ป่าไม้ และน้ำในอดีต ที่มีความสมบูรณ์ แต่ปัจจุบันเสื่อมโทรมไปมาก รวมทั้งยังได้รู้ประวัติศาสตร์ เรื่องราวความเป็นมาของชุมชนบ้านหุบกระต่อนที่ไม่เคยรู้มาก่อน ซึ่งการทำวิจัยทำให้เราได้เรียนรู้และเปลี่ยนแปลงตัวเองในหลายเรื่อง โดยเฉพาะทำให้กล้าพูด

นายเกษม จงนวกิจ กล่าวเพิ่มเติมว่า จากการดำเนินงานวิจัยที่ผ่านมา ทำให้เราได้กระบวนการและรูปแบบที่จะใช้เพื่อการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนของบ้านหุบกระต่อน โดยวันนี้ได้มีการทำบอร์ด นิทรรศการ มาตั้งให้ทุกคนได้ดูถึงกิจกรรมที่เราทำตั้งแต่แรกเริ่ม กระทั่งถึงปัจจุบัน พร้อมทั้งอธิบายว่าจากการทำวิจัยที่ผ่านมา ทำให้เราได้มีรูปแบบในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชนของหมู่บ้านเรา ซึ่งได้สรุปและเขียนอธิบายไว้ในกระดานฟลิปชาร์ตอย่างชัดเจน จึงอยากให้ทุกคนเดินดู และช่วยแสดงความคิดเห็น

รูปแบบในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน หมู่บ้านหุบกระต่อน

1. กระบวนการสร้างความเข้าใจให้กับคนในชุมชน

- ทีมงานมีการพูดคุย ประชุมวางแผน เพื่อกำหนดประเด็นก่อนที่จะจัดเวทีสร้างความเข้าใจ
- มีการแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานที่ชัดเจน
- มีการเตรียมความพร้อมในเรื่องข้อมูล และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

- ประสานผู้เข้าร่วมการประชุมให้เข้าใจในวัตถุประสงค์ทุกครั้ง
- สร้างความเข้าใจให้กับคนในชุมชนถึงวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และกิจกรรมที่จะทำ
- ระดมความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมการประชุม
- สรุปวิเคราะห์ข้อมูล
- ถอดบทเรียนและวางแผนการดำเนินงานครั้งต่อไป

2. สร้างระเบียบข้อบังคับโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

- ระเบียบ ข้อบังคับ ต้องเกิดจากการพูดคุยกันอยู่สม่ำเสมอ จนตกลงเป็นประเด็นร่วม เกิดเป็นข้อตกลงที่จะปฏิบัติร่วมกัน
- ต้องทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าการะเบียบข้อบังคับที่ตั้งขึ้นนั้น เกิดจากตัวของเขาเอง ไม่ใช่เป็นระเบียบข้อบังคับที่เกิดขึ้นจากคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง
- เปิดโอกาสให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เคารพในข้อเสนอของกันและกัน
- ศึกษาข้อมูลผ่านช่องทางต่างๆ เช่น การศึกษาดูงาน การค้นหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต หรือ สอบถามข้อมูลจากผู้รู้ เป็นต้น

3. มีการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

- ทำกิจกรรมร่วมกันในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันพ่อ วันแม่ เป็นต้น
- ทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ ตัวอย่างกิจกรรมที่ทำอย่างต่อเนื่อง
  - การจัดคนออกลาดตระเวน
  - การทำฝายชะลอน้ำ
  - พันสีกำหนดอาณาเขตแบ่งสันปันน้ำ
  - จัดเวรยามเฝ้าระวังและดับไฟป่า
  - จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์
  - จับ GPS เพื่อเก็บข้อมูลต้นไม้ใหญ่
  - จัดเก็บข้อมูลต้นทุนในชุมชน
  - การปลูกป่าเพิ่มเติมในพื้นที่ว่างเปล่า

4. สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนให้เห็นถึงคุณค่าและการใช้ประโยชน์จากป่า

- สร้างจิตสำนึกร่วมในการดูแลป่า
- ปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่คนทุกวัยเห็นคุณค่าของป่า
- มีการจัดเวทีพูดคุยกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความสัมพันธ์ให้แก่คนในชุมชน
- มีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้คนในชุมชนรับทราบในกิจกรรมที่เราทำ
- ชักชวนให้คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง
- แกนนำและผู้นำชุมชนจัดประชุมอย่างสม่ำเสมอ

- แคนนำทำกิจกรรมเป็นตัวอย่างเพื่อให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าและประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

5. การประชาสัมพันธ์ สร้างการรับรู้

- ติดป้ายประกาศ กฎ ระเบียบข้อบังคับ ประจําหมู่บ้าน
- มีการเชิญคนในชุมชนและคนนอกชุมชนที่ใช้ประโยชน์เข้าร่วมประชุมอย่างสม่ำเสมอ
- มีการจัดทำบอร์ดนิทรรศการ เกี่ยวกับป่าชุมชน คุณค่าของป่าชุมชนและกิจกรรมที่ผ่านมาแล้ว
- ใช้สื่อในการนำเสนอ วิหุท้องถิ่น เฟสบุ๊ค เป็นต้น
- พัฒนาให้กลายเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จะได้เป็นที่รับรู้ในวงกว้าง
- ประชาสัมพันธ์ผ่านการประชุมประจำเดือนในชุมชน

6. การสร้างภาคีเครือข่ายกับหน่วยงานในและนอกพื้นที่

- เชิญเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง
- วางแผนการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน
- สร้างความสัมพันธ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- นำเสนอข้อมูลในเวทีระดับจังหวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้รับทราบ และเห็นถึงคุณค่าของการอนุรักษ์ป่าร่วมกัน

7. เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้ร่วมเรียนรู้และทำกิจกรรมร่วมกัน

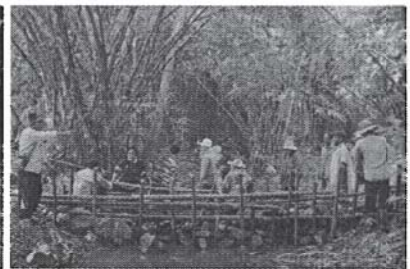
- ชักชวนให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมโดยทำให้เขาเห็นถึงคุณค่าของท้องถิ่น
- ผลักดันโครงการที่ทำเข้าสู่โรงเรียน ให้เด็กและครูเห็นคุณค่าร่วมกันจนนำไปสู่การพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่น
- ผู้ปกครองควรพาเด็กเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เช่น การลาดตระเวนพื้นที่ที่ไม่อันตรายมากนัก การทำฝาย เป็นต้น
- เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนได้เข้ามาเรียนรู้กับปราชญ์ท้องถิ่นตามประเด็นที่มีความสนใจ
- เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมการประชุม และแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ

หลังจากที่ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม เดินดูบอร์ดนิทรรศการ และรูปแบบในการอนุรักษ์ป่าแล้ว ได้ให้ทุกคนได้ถ่ายรูปร่วมกัน ก่อนที่นายเกษม จงนวกิจ จะกล่าวเพิ่มเติมว่า เราอาจจะไปพูดคุยกันในขณะทำฝายก็ได้ หากใครมีข้อสงสัย หรือมีข้อเสนอแนะอย่างไรที่จะช่วยเพิ่มเติมในสิ่งที่พวกเราทำกันมาให้สมบูรณ์ หลังจากนั้นทุกคนได้เดินทางกันขึ้นไปทำฝายบนป่าชุมชนบ้านหุบกระท้อน

บรรยากาศการทำฝาย มีชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมกว่า 50 คน รวมทั้งมีนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง เข้าร่วมกิจกรรม ในช่วงแรกนั้นชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรม ต่างก็ยังไม่รู้สึกรู้สึกรังเกียจอะไรไม่ถูก ไม่รู้ว่าตัวเองต้องทำอะไรบ้าง เพราะไม่มีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันมาก่อน กระทั่งผู้ใหญ่สายพิน มีหรือ แบ่งชาวบ้านให้ไปตัดไม้ ขุดหิน ส่งต่อหินไปยังฝาย และบอกจุดที่จะทำฝาย ทำให้ทุกคนเข้าใจในงานที่ตัวเองต้องทำ โดยระหว่างทำฝายมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันอย่างสนุกสนาน โดยเฉพาะน้องๆนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอม

บึง ที่ได้มีการซักถามพูดคุยกับทีมวิจัย ถึงความเป็นมาในการรวมกลุ่มเพื่อทำฝายครั้งนี้ ซึ่งทีมวิจัย กล่าวว่า เราเคยทำฝายร่วมกับทหารมาแล้ว 1 ครั้ง แต่ครั้งนั้นเป็นการทำฝายที่เกิดจากหน่วยงานของรัฐเข้ามาส่งเสริมให้ทำ แต่ไม่ได้เกิดจากความต้องการของเราตั้งแต่แรก แต่เมื่อสภาพป่าต้นน้ำของเรามีการใช้ประโยชน์มากขึ้น ใช้ประโยชน์จากป่าโดยไม่เห็นคุณค่า เราจึงเริ่มมีการพูดคุยกัน โดยมีทางศูนย์ประสานงานวิจัยเข้ามาให้คำแนะนำ และชวนทำวิจัย ทำให้เรามีการทำเวทีพูดคุยกันเองในชุมชนมากขึ้น ทุกคนเห็นปัญหาและผลกระทบที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรโดยไม่รู้คุณค่า เราจึงมีการเก็บข้อมูลโดยใช้การทำกิจกรรมลาดตระเวน และการพูดคุยกับผู้สูงอายุในชุมชน รวมทั้งมีการไปศึกษาดูงาน ทำให้เรามีต้นแบบในการทำกิจกรรม และได้มีการสร้างรูปแบบในการอนุรักษ์และดูแลทรัพยากรของบ้านหุบกระต่อนขึ้น ซึ่งการทำฝายในวันนี้ก็เป็นกิจกรรมหนึ่งในนั้น หลังจากทำฝายเสร็จทุกคนได้นั่งทานข้าวร่วมกันและมีการนัดหมายทีมวิจัยที่จะมาถอดบทเรียนในการทำกิจกรรมอีกครั้ง

ปิดการประชุมและทำกิจกรรม เวลา 13.00 น.

นางนริศรา จงนวกิจ

ผู้สรุปรายงานการประชุม

สรุปรายงานการประชุมเวทีสรุปบทเรียนและจัดทำรายงาน
โครงการศึกษากระบวนการและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และจัดการป่าชุมชน
บ้านหุบกระต่อนที่เหมาะสม ตำบลด่านทับตะโก อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี
วันที่ 14 ธันวาคม 2556 เวลา 13.00 – 15.00 น.
ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 18 ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. นางนริศรา	จงนวกิจ	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
2. นายเกษม	จงนวกิจ	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
3. นายคงเดช	เจิมนาก	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
4. นายณรงค์ชัย	มีหระ	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
5. นายธวัชชัย	มีหระ	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
6. นายสายพิน	มีหระ	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
7. นายแสน	ชินชา	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
8. นายธีรยุทธ	โกบุตร	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
9. นายปิยพงษ์	กังพิ้ว	ต.ด่านทับตะโก อ.จอมบึง จ.ราชบุรี
10. นายคำณ	นัมมอนงค์	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม
11. นายกันทรการ	จรัสมาธูสร	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม

เริ่มประชุมเวลา 13.00 น.

นายคำณ นัมมอนงค์ กล่าวทักทายผู้เข้าร่วมการประชุม พร้อมทั้งชวนพูดคุยถึงเสียงสะท้อนจากชาวบ้านในการจัดกิจกรรมทำฝายชะลอน้ำในวันที่ 5 ธันวาคม ว่าชาวบ้านมีความรู้สึกอย่างไร และเราเองได้เรียนรู้อะไรจากการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

นายสายพิน มีหระ กล่าวว่า ชาวบ้านให้การตอบรับกับกิจกรรมนี้ดี เห็นแล้วชื่นใจ ในวันนั้นไม่คิดว่าจะมีชาวบ้านไปร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก เพราะเป็นกิจกรรมใหม่ที่ไม่เคยทำกันมาก่อน ส่วนใหญ่ต้องรอให้ทางหน่วยงานหรือทหารเป็นผู้เข้ามาริเริ่มและชวนทำ ที่ผ่านมามีฝายใหญ่ของทหารทำไว้ 2 ฝาย แต่ก็เพียงพอที่จะสามารถชะลอความเร็วของน้ำได้มากนัก ครั้งนี้ชื่นใจที่ลูกบ้านเห็นความสำคัญของฝาย ต่อไปในวันสำคัญต่างๆ เราจะจัดกิจกรรมให้ชาวบ้านเข้าร่วมทำฝายให้ได้มากขึ้น ส่วนเรื่องทำความสะอาดข้างทางหรือตามถนน ให้เป็นบทบาทของทางองค์การบริหารส่วนตำบล ตอนนี้อย่างน้อยชาวบ้านเริ่มเห็นความสำคัญของการชะลอน้ำ เพราะหลังจากที่เราทำฝายเสร็จมีชาวบ้านหลายคน โดยเฉพาะกลุ่มที่ลาดตระเวน สังเกตเห็นว่าบริเวณที่มีการทำฝายชะลอน้ำ มีน้ำขังและเอ่อสูงขึ้น ซึ่งนั่นทำให้ชาวบ้านหลายคนเริ่มที่จะมาทำฝายเล็กๆ ไว้ตามหลังบ้านหรือแปลงเกษตรของตนเองที่มีทางน้ำไหลผ่าน

นายเกษม จงนวกิจ กล่าวว่า ยังมีชาวบ้านบางคนที่ยังไม่เข้าใจว่าเราทำฝายชะลอน้ำเพื่ออะไร เขาเข้าใจว่าการปล่อยน้ำให้ไหลลงตามธรรมชาติก็เป็นสิ่งที่ได้อยู่แล้ว ทำไมเราต้องไปสร้างอะไรมาขวางทางน้ำ ซึ่งเราเองจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจ ชี้แจงให้ชาวบ้านเห็นถึงประโยชน์ของการทำฝายชะลอน้ำว่า นอกจากช่วยชะลอน้ำให้น้ำไหลช้า เป็นแหล่งกักเก็บน้ำแล้ว ยังไปช่วยเพิ่มให้ดินในป่ามีความชุ่มชื้น อุดมสมบูรณ์ และส่งผลถึงการใช้น้ำที่มีมากขึ้นของชาวบ้านในอนาคต สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรม คือ ชาวบ้านพร้อมที่จะให้ความร่วมมือและสนับสนุนการทำกิจกรรม

ของเรา เพียงแต่เราต้องอธิบายหรือพูดคุยให้ชาวบ้านเห็นถึงประโยชน์ที่ชาวบ้านจะได้รับจากการทำกิจกรรม พร้อมกันนี้ นายคำรณ นิ่มอนงค์ ได้ตั้งคำถามว่ากิจกรรมวันนั้นเรามีกระบวนการในการทำงานอย่างไร และคิดว่าเราทำอะไรได้ดีบ้าง

กระบวนการในการทำงาน

- มีการประชุมวางแผนกันในห้อง
- มีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันชัดเจน
- มีการเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำฝาย
- คนในชุมชนให้ความร่วมมือมีการบอกต่อให้คนมาร่วมกิจกรรม
- มีทีมสำรวจพื้นที่ในการทำฝาย และสำรวจวัสดุที่ใช้ในการทำฝาย
- ทีมวิจัยมีการทำบันทึกรายการ มีการวางแผนที่ประชุม และเขียนผังประวัติศาสตร์ชุมชน (Timeline)
- มีการประสานแม่ครัวในชุมชนร่วมทำอาหารเลี้ยงผู้เข้าร่วมกิจกรรม

สิ่งที่ทำได้

- การประสานผู้เข้าร่วมกิจกรรม
- ทีมวิจัยรู้บทบาทหน้าที่ของตัวเอง มีความรับผิดชอบ
- แบ่งบทบาทในการทำงาน ช่วยกันออกแรงทำฝายอย่างเต็มที่
- ทำฝายได้หลายฝาย
- มีการเตรียมอุปกรณ์ที่พร้อม
- การนำเด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อปลูกจิตสำนึก

นายคำรณ นิ่มอนงค์ ตั้งคำถามว่า จากการสังเกตชาวบ้านในการทำกิจกรรม ดูทุกคนมีความสุขและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี คิดว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนี้เป็นผลมาจากการนำเสนอข้อมูลในการทำวิจัยที่ผ่านมาหรือไม่

นายเกษม จงนวกิจ กล่าวว่า มีส่วนอย่างมาก แต่ไม่ใช่การเอาข้อมูลมานำเสนอให้ชาวบ้านฟัง แต่การทำวิจัยทำให้ทีมวิจัยได้มีข้อมูลที่สามารถนำไปพูดคุย แลกเปลี่ยนร่วมกับชาวบ้าน ชวนให้ชาวบ้านทำกิจกรรมตามข้อมูลที่เรามา ซึ่งการทำงานกับชาวบ้านรวมถึงทีมวิจัย เราเชื่อว่าที่บ้านหุบกระต่อนควรใช้กิจกรรมเป็นตัวนำ มากกว่าการจัดเวที เพราะชาวบ้านให้ความสนใจกับการทำกิจกรรมมากกว่า ซึ่งในส่วนของข้อมูลนั้นจะได้มาจากการพูดคุยกันระหว่างทำกิจกรรม ซึ่งบทบาทของทีมวิจัยที่ทำได้ คือ นำข้อมูลที่ได้พูดคุยระหว่างทำกิจกรรมนั้นมาแลกเปลี่ยนในการถอดบทเรียน สรุปบทเรียนในการทำงาน แต่ก็ไม่ใช่ในลักษณะแบบเป็นทางการ ควรเป็นเหมือนการพูดคุยแลกเปลี่ยนร่วมกันแบบเป็นกันเอง

นายคงเดช เจิมนาก เล่าว่า ที่ผ่านๆ มา เราชอบที่จะทำกิจกรรมมากกว่าการมานั่งพูดคุยกัน เพราะกิจกรรมเป็นสิ่งที่เรากำหนดอย่างต่อเนื่องอยู่แล้ว แต่พอผู้ใหญ่ก็มาร่วมทำวิจัย เราก็พูดกันถึงการเก็บข้อมูลมากขึ้น แต่ถ้าจะให้ทำเป็นประจำเราเองก็ไม่สะดวก เพราะการปฏิบัติทำได้ยากกว่า

นายสายพิน มีห่อ กล่าวว่า กิจกรรมที่ทำฝาย ทำให้คนในชุมชนได้พูดคุยกัน หลายคนเห็นด้วยกับกิจกรรมนี้ เพราะทำได้ง่ายในบ้านตัวเองก็ทำได้ ตอนนี้นายคงเดชถามผมตัวเล็กๆ ยังชอบที่จะทำฝาย เด็กสนุกผู้ใหญ่ก็ได้ประโยชน์

นายคำรณ นิ่มอนงค์ ไม่อยากให้ทุกคนสนใจในส่วนของกิจกรรมเพียงอย่างเดียว แต่อยากที่จะชวนทุกคนดูที่ข้อมูลที่เราได้เอามาใช้ประโยชน์ ทั้งจากการดูงาน และการทำเวทีที่ผ่านๆ มา ซึ่งมันทำให้เห็นคุณค่าและรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน ถึงแม้ว่าทุกคนจะบอกว่าการลงมือปฏิบัติทำได้ง่ายกว่า แต่การทำข้อมูลก็เหมือนการฝึกให้เราได้เรียนรู้ในสิ่งที่เราไม่รู้ ได้ออกหน้าทำในสิ่งที่เราไม่เคยทำ ถ้าย้อนนึกกลับไปดูทุกกิจกรรมที่ผ่านมาจากการเข้าร่วมงานวิจัย รวมทั้งได้

ฝึกอบรม มีการศึกษาดูงาน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้ตัวเราเอง ชุมชนท้องถิ่น ได้เรียนรู้อะไร และมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

ที่ประชุมร่วมกันแสดงความคิดเห็นว่า การทำวิจัยทำให้เราเปลี่ยนแปลงตัวเองเป็นอันดับแรกเลย ใครทำใครได้ เช่น ผู้ใหญ่สายพัฒนา มีหรือ บอกว่าในอดีตที่ยังไม่ได้ทำวิจัย เป็นคนที่พูดน้อย ไม่กล้าพูด ไม่สนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรม แต่พอได้มาร่วมกิจกรรมบ่อยๆ ทำให้กล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น รวมทั้งยังกลายเป็นคนชอบเขียน ชอบจดบันทึก เรื่องราวในอดีตที่ผ่านมาแล้ว เรื่องการพูดอาจจะทำได้ไม่ดี แต่เรื่องการจดบันทึกก็ไม่ยอมแพ้ใครเช่นกัน

นายเกษม จงนวกิจ เห็นด้วยกับผู้ใหญ่ว่า การทำวิจัยทำให้เราได้พัฒนาตัวเอง ใครทำใครก็ได้ประโยชน์ ทำให้เรา กล้าพูด กล้าเขียน และกล้าแสดงออกมากขึ้น น้องที่เข้าร่วมกิจกรรมหลายๆ คนก็ได้ฝึกทักษะต่างๆ จากการทำงานวิจัยนี้ โดยเฉพาะการตั้งคำถามและการเก็บรวบรวมข้อมูล แต่ก็ไม่ได้เปลี่ยนทุกคนมีบางคนที่น่าสนใจจริงๆ เท่านั้น ในส่วนของชุมชน คิดว่าน่าจะเข้าใจในเรื่องของการดูแลสุขภาพของตนเองมากขึ้น แต่ก็ไม่ถึงขนาดเปลี่ยนแปลงอะไร เป็นเพียงให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมของเราเพิ่มขึ้น มีหลายคนที่เห็นด้วยและเข้าร่วมตลาดตระเวน แต่ก็ไม่ได้เข้าใจในเรื่องงานวิจัยเท่าใดนัก

นางนริศรา จงนวกิจ กล่าวเสริมว่า อย่างน้อยงานวิจัยก็ทำให้เป็นคนที่มีระเบียบมากขึ้น เนื่องจากเป็นคนคอยดูแลเรื่องเอกสารจึงต้องละเอียด รวมทั้งยังทำให้ฝึกการจับประเด็นและการเขียนได้ดีขึ้น เพราะทำหน้าที่เป็นคนคัดสรุปรายงานการประชุมทุกครั้ง

ที่ประชุม มองว่า ในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชนยังมองไม่เห็นภาพชัดเจน เนื่องจากว่าแกนนำในหลายหมู่บ้านไม่ได้ทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องแบบเรา ทำให้เราไปขอความร่วมมือได้ยาก แต่ก็ยังมีหลายหมู่บ้านและหลายตำบล เมื่อเห็นเราทำ ก็สนับสนุนและเห็นว่าเป็นสิ่งดี ถึงแม้เราจะไม่ได้รับการรับรองว่าเป็นป่าชุมชน แต่ตอนนี้เมื่อพูดถึงป่าหุบกระต่อนหลายที่ก็จะเรียกว่า ป่าชุมชนหุบกระต่อน คือ เราทำได้เพียงทำให้ชุมชนเห็น แต่เขาจะทำหรือไม่ทำเราไปบังคับเขาไม่ได้ แต่กิจกรรมทำฝ่ายที่ผ่านมามีให้เห็นว่าชาวบ้านเห็นความสำคัญ เป็นประโยชน์อย่างมาก

นายคำรณ นิ่มอนงค์ กล่าวว่า จากการทำกิจกรรมที่ผ่านมา พวกเราคิดว่าเกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนหน่วยงาน ที่มีต่อทีมวิจัยหรือยัง

นายสายพัฒนา มีหรือ กล่าวว่า ตอนแรกก็ไม่คิดว่าคนในชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมกับการทำงานครั้งนี้ แต่จากการทำฝ่ายที่ผ่านมามีให้เห็นว่าการที่เราทำงานวิจัยและกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์ป่าอย่างต่อเนื่อง เริ่มที่จะทำให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าและเห็นประโยชน์ โดยเข้ามาร่วมทำกิจกรรมมากขึ้น อีกทั้งยังนำแนวคิดที่ได้จากการทำกิจกรรมร่วมกันเราไปทำต่อในพื้นที่เพาะปลูกของตนเอง โดยเฉพาะการทำฝ่ายเพื่อชะลอน้ำ และการทำกิจกรรมตลาดตระเวน ส่วนการมีส่วนร่วมของหน่วยงานยังไม่เห็นภาพที่ชัดเจนมากนัก มีเพียงนักศึกษาเข้ามาร่วมทำกิจกรรมมากขึ้น โดยเข้ามาร่วมทำกิจกรรมอนุรักษ์ป่า การปลูกป่า การทำฝ่ายชะลอน้ำ เป็นต้น

นายคำรณ นิ่มอนงค์ กล่าวว่า จากการทำกิจกรรมที่ผ่านมาทั้งหมด ทุกคนมีข้อเสนอแนะอะไรหรือไม่ที่จะบอกให้เราทีมที่เล็งนำไปปรับปรุงให้การทำงานดีขึ้น ถ้าในอนาคตเราต้องทำงานร่วมกันอีก

นายเกษม จงนวกิจ กล่าวว่า อยากให้ระยะเวลาการทำกิจกรรมมีมากขึ้น เน้นการทำกิจกรรมมากกว่าการเก็บข้อมูลเพียงอย่างเดียว ต้องทำให้ชุมชนอื่นๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานด้วย และอีกประเด็น คือ ไม่อยากให้เร่งรีบติดตามสรุปรายงานมากนัก เพราะชาวบ้านไม่ถนัดในการเขียนจำเป็นต้องใช้เวลา อาจจะต้องดึงเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาเข้ามาร่วมในการทำกิจกรรมด้วย ต้องทำให้ครูในโรงเรียนเห็นถึงคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น

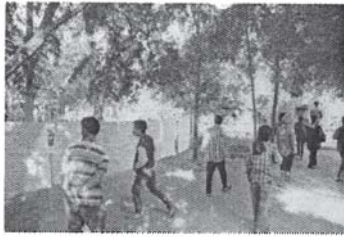
หลังจากนั้นนายคำรณ นิ่มอนงค์ ขวนย่อนคุยถึงประวัติของหุบกระต่อน ว่ามีความเป็นมาอย่างไร และทำไมถึงชื่อนี้และสภาพต่างๆ ไปของบ้านหุบกระต่อนในอดีต - ปัจจุบันเป็นอย่างไร

นายสายพิน มีหรือ กล่าวว่า ในสมัยอดีตบริเวณป่าหุบกระทอน มีพื้นที่เป็นหุบเขาขนาดใหญ่ ภายในบริเวณหุบเขานั้นมีต้นกระทอนขนาดใหญ่ขึ้นเป็นจำนวนมาก ทำให้ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนเรียกว่าบ้านหุบกระทอนสืบต่อมาตั้งแต่ในอดีตกระทั่งปัจจุบัน ในอดีตพื้นที่ป่าหุบกระทอนมีความอุดมสมบูรณ์อย่างมาก แต่เมื่อมีคนเข้ามามากขึ้น ใช้พื้นที่ทำลายป่ามากขึ้นทำให้ป่าเสื่อมโทรม ทำให้คนในชุมชนต้องหันมาอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น ซึ่งปัจจุบันป่าหุบกระทอนมีเนื้อที่กว่า 6,000 ไร่ โดยมีป่าอนุรักษ์ที่เป็นป่าใช้สอยของคนในชุมชน (ป่าชุมชน) จำนวน 3,523 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่หมู่ที่ 18 และมีเขตติดต่อกับอีกหลายพื้นที่ (แต่ก็ไม่ได้รับความร่วมมือมากนัก) ในส่วนของป่าใช้สอยนี้ พรรณพืชส่วนใหญ่จะเป็นพวกป่าไม้รวก ไม้ไผ่ ไม้ตม ไม้พลอง แต่จะอนุญาตให้ตัดไม้รวกไปใช้ได้ หากบ้านไฟไหม้ ลมพัดพัง โดยอนุญาตให้ใช้สำหรับการปลูกบ้านเท่านั้น ผู้ที่จะเข้าไปตัดจะต้องมาขอจากกรรมการและผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งมักจะอนุญาตให้ตามจำนวนการใช้งานจริง และให้กับคนที่เข้าร่วมลาดตระเวนเท่านั้น และปัจจุบันพวกไม้เต็ง ริง ไม้แดง ไม้ประดู่ ไม้ค้ำโงม มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งยังมีพืชสมุนไพรอีกเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะตอนนี้ ต้นปอกระบิดกำลังเป็นที่นิยมของคนในเมือง โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ต้องการควบคุมความดันโลหิต ทำให้กลายมาเป็นอีกหนึ่งสมุนไพรที่เป็นรายได้ให้แก่คนในชุมชน แต่ปัจจุบันสัตว์ป่ามีจำนวนลดลงเนื่องจากยังมีการลักลอบเข้าไปล่าสัตว์ป่ามาเป็นอาหาร

ส่วนการประกอบอาชีพนั้น เดิมทีพื้นที่หุบกระทอนมีการเพาะปลูกพืชในหลายชนิด เช่น ละหุ่ง ข้าวโพด พริก เนื่องจากมีเจ้าแก้วคอยมารับซื้อและช่วยลงทุนในการผลิต ต่อมาเมื่อชาวบ้านหันมาปลูกพืชชนิดเดียวกันมากขึ้น ทำให้ผลผลิตนั้นมากเกินไปจนเกิดความจำเป็น อีกทั้งการเก็บผลผลิตที่มีมากนั้นไม่มีคนที่คอยเก็บ ต้องจ้างแรงงานทำให้มีต้นทุนในการผลิตที่สูงมากขึ้น รายได้ไม่เพียงกับรายจ่ายที่ต้องเสียไป ชาวบ้านจึงต้องปรับตัวให้ตนเองอยู่ได้ มีการลองผิดลองถูกปลูกพืชชนิดต่างๆกระทั่งปัจจุบันชาวบ้านหันมาปลูกพืช เช่น ถั่ว ต้นหอม ซึ่งมีราคาดี เป็นที่ต้องการของตลาด แต่พืชพวกนี้ชอบน้ำทำให้ปลูกได้เฉพาะพื้นที่ที่มีแหล่งน้ำ ชาวบ้านจึงไม่สามารถปลูกได้ทุกคน ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้น้ำบาดาลในการเพาะปลูก ส่วนบริบททั่วไปของชุมชนนั้น มีการสร้างถนนลาดยางในช่วงปี 2550 - 2551 ก่อนหน้านั้นจะมีสภาพเป็นทางลูกรัง การเดินทางไม่สะดวกมากนัก เมื่อมีถนนลาดยางคนจึงเดินทางไปนอกชุมชนมากขึ้น ในส่วนของรูปแบบการปกครอง บทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านยังมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากคนในชุมชนยังคงเคารพในตัวผู้นำ และให้อำนาจในการตัดสินใจหรือคอยไกล่เกลี่ยเวลาที่คนในชุมชนมีปัญหา โดยเฉพาะปัญหาเรื่องยาเสพติดหรือการทะเลาะวิวาท เรื่องการติดต่อราชการและการสื่อสารในชุมชน ทางหน่วยงานราชการจะติดต่อกับผู้ใหญ่บ้านโดยตรง ผู้ใหญ่บ้านจะมีหน้าที่รับเรื่องต่างๆ และให้ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้กระจายข่าวสาร ส่วนใหญ่จะใช้วิทยุเป็นการติดต่อสื่อสารหลัก การขับรถจักรยานยนต์บอกตามบ้าน มีส่วนน้อยที่ใช้โทรศัพท์ในการติดต่อ เรื่องของปัญหานี้สินในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะเป็นการกู้เพื่อนำเงินมาลงทุนในการทำการเกษตร การให้บริการประปาในหมู่บ้านนั้น ยังประสบปัญหาการขาดทุนในการเก็บค่าใช้บริการ เนื่องจากการสูบน้ำขึ้นสู่ถังน้ำต้องใช้ไฟฟ้า ไม่คุ้มค่าการเก็บค่าบริการน้ำประปาหน่วยละ 6 บาท การสร้างกฎกติกาในหมู่บ้านนั้นส่วนใหญ่จะผ่านกิจกรรมการประชุมในกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่ม อสม. กลุ่มเงินแสน กลุ่มน้ำประปา กลุ่มฌาปนกิจ เป็นต้น

หลังจากนั้น นายสายพิน มีหรือ กล่าวก่อนปิดการถอดบทเรียนว่า ทางชุมชนยินดีที่จะให้หน่วยงานต่างๆ รวมถึงสถาบันการศึกษาที่จะเข้ามาทำกิจกรรม เช่น ทำฝาย หรือขอข้อมูลต่างๆเกี่ยวกับป่าชุมชนบ้านหุบกระทอน ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันและทางชุมชนยังได้ประโยชน์จากการทำฝายด้วย

ปิดการประชุมเวลา 15.00 น.

นางนริศรา จงนวกิจ

ผู้สรุปรายงานการประชุม

ข. รูปภาพกิจกรรมของโครงการ

